

Sõjaasjanduse ajakiri

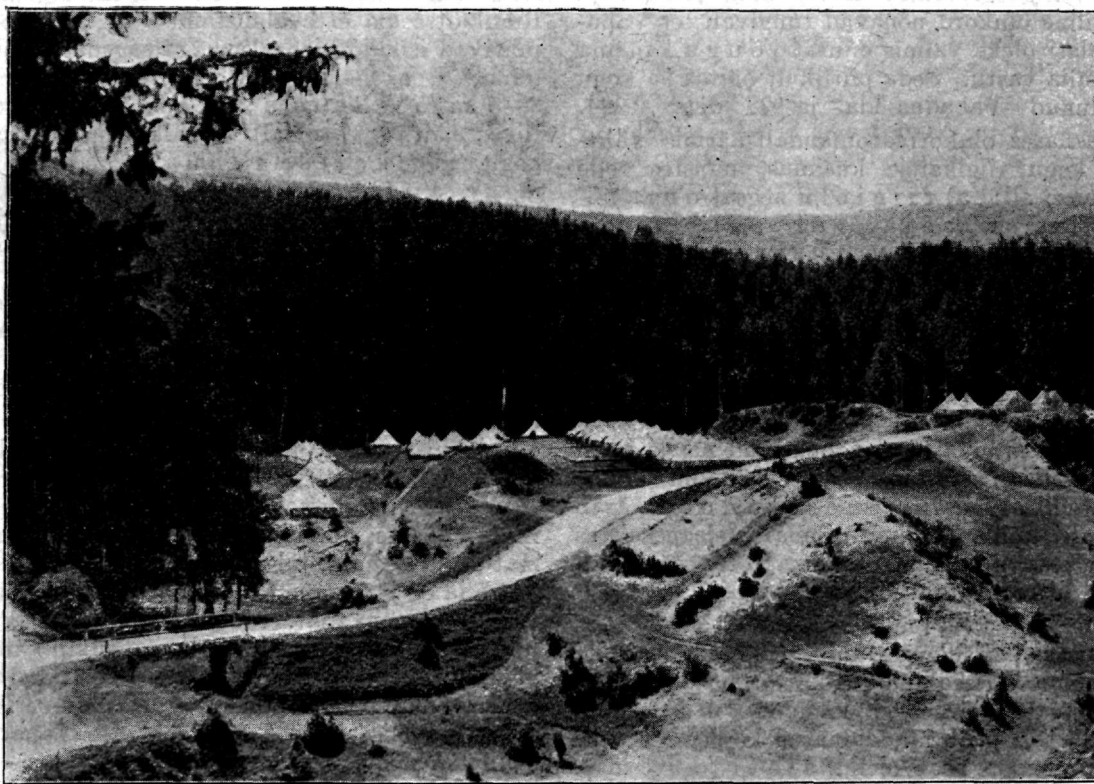
SÕDUR

№ 20/21.

Laupäeval, 22. mail 1926.

VIII aastakäik.

LAAGER KUTSUB...

LÉOPOLI JA MODLINI KADETTIDE ÜHISLAAGER LÕUNA-GALIITSIAS.

SISUSTIK: J. Tõrvand: Riigikaitse juhtimise seadusest. — E.—: Sündmustest Poolas. — H. Moora: Eestlaste sõjaline kultuur muistsel iseseisvusajal. — A. L.: Vaimline side Léopoli ja meie sõjakooli kadettide vahel. — H. Grabby: Mõtteid kaitselahingust meie oludes. — W. F.: Balti riikide olemasolu õigustatavusest. — K. Krumm: Kahjurite vastu võitlemine vooi hoidmisel. — A. Kristjan: Vene 1. ja 2. armee purustamine Ida-Preisimaal. (Järgneb). — O. M.-s.: „Üksiku laskuri lahingettevalmistus“. — N.: Mõni sõna „Sõduris“ nr. 16 puudutatud säästsummade tarvitamise kohta. — C. Kr.-n.: Täienduseks artiklile „Kaitse tankide vastu“. — A. Rääk: Snipper kaevikus. — Soome sõja-ajakirjanduse ülevaade. (Lõpp). — Sõjakirjandust. — Sõjaministri käsukirjad. — E. Ms.: Kaitseväe elu. — R. M.: Jooni kehalise kasvatuse valitsusest ja instituudist Rumeenias. — S.: Spordist laevastikus. — g.: Sport kaitseväes. — J. A.-n.: Sõjaväelised teated. — Katkeid Liivimaa kroonikast. (Järgneb). — K.: Rahvusvaheline Fotograafia Näitus Eestis.

Riigikaitse juhtimise seadusest.

J. Tõrvand.

Ülevaade „Sõjaministeriumi juhtimise ja valitsemise seaduse“ väljatöötamise käigust möödunud aastatel ja minu poolt välja töötatud „Juhtimise seaduse“ kolme variandi iseloomustamine ühes minu isikliku arvamisega esitatud variantide kohta.

Eesti geograafiline asend ning praegusaja poliitiline olukord nõuavad tungivalt, et Vabariik alati oleks valmis ennast jõuga kaitsma vägivalla vastu. Seda piltlikult näitas ka kogu möödunud Vabadussõda ja 1. dets. 1924.

Sarnases olukorras omandab äärmise tähtsuse kogu riigikaitse küsimus, mõistes selle küsimuse all: a) riigielu aegsat organiseerimist sõja või suuremate sisemiste vapustuste korraks; b) tegelikkude kaitsejõudude tegelikku igakülgselt ettevalmistamist vastavalt riigi võimalustele. Siia juurde võiks lisada riigikaitse ettevalmistamise küsimuse välispoliitiliselt, suurendades oma otsekoheste sõprade ja liitlaste arvu ning püüdes luua head vahekorrad nende riikidega, kellede poolt meid üldse hädaoht ähvardada võib. Riikline enesetunne määrab ära piiri, milleni võime minna järeleandmistes neile, kes kujunenud olukorra tõttu osutuvad meile mitte heatahtlikkudena.

Riigikaitse valmisoleku all tuleb mõista sarnast seisukorda, mis võimaldab riigile kõiki oma kaitseabinõusid ära kasutada maksimumsete tagajärgedega kaootamata sõja korral. Siit peab järeldama, et kogu riigikaitse organisatsioon peab olema alati tegu võimades. See on kättesaadav ainult siis, kui riigikaitse ettevalmistamise töös valitsevad enam-vähem kindlad põhimõtted, kui ei tehta hüppeid, reforme, mis ajavad segamini juba tehtud töö ja milliste positiivsed tagajärjed vast alles mõne aja pärast ilmsiks võivad tulla.

Riigikaitse ettevalmistamises peab valitsema vahetpidamatus ja sihikindlus. Samal ajal peab vastavate seadustega olema ära määratud tööjaotus ja vastutuse koorem muude asutuste ja isikute vahel, kel-

lel riigikaitse küsimustega otsekohe tegemist. Riigikaitse ala ettevalmistamise tegelikke töid juhtivad isikud ei peaks väga sagedasti vahetama, s. o. neid peaks määrama ametisse 3—5 aasta peale (nagu see on ka mitmes muus riigis, näit. Inglismaal). Peale kõige eelmise, koguriigikaitse rahuaegne juhtimise aparaat peab võimaldama automaatselt üle minna sõja-aegse juhtimise peale, misjuures riigikaitse alarahuaegsed kõrgemad juhid peaksid juhtima kaitsejõude ka sõjakorral, vähemalt ajani, mil Vabariigi Valitsus leiab tarvilikuks või jõuab maksma panna Ülemjuhataja instituudi.

Kuidas lahendab riigikaitse juhtimist ja ettevalmistamist rahua ajal meie praegune seadusandlus?

Vabariigi Põhiseadus (§ 60) ütleb, et Vabariigi Valitsus hoolitseb riigi välimise puutumatus ja sisemise julgeoleku eest. Põhiseaduse §§ 57 ja 80 järele on Vabariigi Valitsus kaitsevägede kõrgem juht. Mobilisatsiooni väljakulutamise kui ka sõja alguse korral juhib kaitsevägeid iseäraline kaitsevägede ülemjuhataja, kelle võimupiirid kindlaks määratakse eriseaduses. Põhiseaduse § 81 näeb ette Vabariigi Valitsuse õiguse välja anda eriseaduses ette nähtud korras ja alustel kaitseväge dedesse puutuvaid seadlusi ja määrusi.

See on kõik, mis põhiseadus normeerib riigikaitse juhtimise alal.

Põhiseaduse § 81 alusel võeti 6. dets. 1921 a. Riigikogu poolt vastu eelpool nimetatud eriseadus, millele tugenedes on tegelikult arenenud kaitseväge dede sisemine korraldus. Selles seaduses on ka tõmmatud mõned jooned, mis ära määravad Vabariigi Valitsuse, sõjaministri ja sõjanõukogu ülesanded ja võimupiirid riigi-

kaitse juhtimise ja korraldamise aladel. On ära tähendatud ka osaliselt missugused Vabariigi Valitsuse õigused peavad sõjakorral kuuluma Ülemjuhatajale.

Põhiseadus ja 6. dets. 1921 a. eriseadus ehk küll puudutavad ja normeerivad väga tähtsaid riigikaitse küsimusi, kuid siiski on sellel alal veel väga palju selgusetat ja normeerimata. Üldiselt võib öelda, et riigikaitse juhtimise küsimusel oma põhiseadus veel puudub, mis kogu selle küsimuse teeb kõikuvaks, väga äraolenevaks isiklistest arusaamistest ja poliitiliste parteide omavahelistest võitlustest. Sarnane olukord on riigikaitse küsimuses hädaohtlik, sest kaitseväge etteotsa ja kogu riigikaitse tegeliku ettevalmistamise juhtideks võivad sattuda mitte küllalt autoriteetsed isikud, kes mitte küllalt kindlad ja iseseisvad.

Siinkohal olgu aga tähendatud, et meie riigikaitse juhtimise nõrgad küljed suurel määral olenevad meie põhiseaduse omapärasustest ja pärast Vabadussõda välja kujunenud riigivalitsemise ja ametiajamise praktikast. Kaitseväge juhtimises on suure kasvatuslise ja ka puht praktilise tähtsusega autokraatiline kord. Meie kaitseväge kõrgem juht on aga kolleegium, kust allapoole jällegi leiame rea nõukogusid ja komisjone, kes otsustavad asju, millede otsustamine õige organisatsiooni juures peaks kuuluma ühe või teise ametisiku võimkonda. Komisjonide ja nõukogude süsteem ei kasvata otsustamisvõimelisi väejuhtte ja samal ajal on see süsteem aegaviitvam ja vist ka kulukam, kui autokraatiline.

Kaitseväge ringkondades on protesteeritud sarnase süsteemi vastu, kuid selle süsteemi peapõhjused peituvad väga sügaval just meie valitsemise ja järelevalve (riigikontrolli) praktikas ja osalt ka maad võtnud püüdmisses igas ametisikus näha inimest, kellel puudub ausus ja kohusetunne. Põhjusetat kahtlustused on saanud igapäevasteks nähtusteks. Siit loomulik soov — mitte isiklikult otsustada, mitte isiklikult vastutada, vaid jätta see kõik komisjonidele.

Kogu riigikaitse alal juhtimise küsimust teeb raskemaks veel vajadus iga sammu peal rehkendada Vene seadustega ja seadlustega. Need seadused ja seadlused on eluvõõrad, sest nad ei vasta meie oludele.

Eelpool loetletud pahedest ja puudustest on sõjaametkonnas algusest peale aru saadud ning püütud selle poole, et riigikaitse ettevalmistamine ja kaitseväge juhtimine rajada alustele, mis vastavad meie oludele ja praeguse aja mõistetele. Sellepärast näeme, et juba märtsikuul 1923 a. Sõjaminister kindral Soots'a

poolt esitatakse Vabariigi Valitsusele „Sõjaministeeriumi juhtimise ja valitsemise seaduse“ eelnõu. See seaduse eelnõu nägi ette sõjaministrile kaks suurte volitustega abilist: vägede inspektor — kaitseväge õpetamise, organisatsiooni, mobilisatsiooni aladel ja sõjaministri abi — administratiiv-majandus aladel. Sõjanõukogule oli jäänud rida majanduslisi funktsioone. Seaduse kavas polnud ette nähtud, kes on kaitseväge operatiiv juht ootamata sõjakorral ajani, mil vägede ülemjuhataja määratakse. Seaduse kavas kogunisti polnud ära tähendatud Vabariigi Valitsuse kui riigikaitse alal kõrgema juhi tähtsamad ülesanded.

Esitatud seaduse eelnõu tekitas osa ajakirjanduses teravaid arvustusi. Samal ajal kujunes valitsuse kriis ning uue sõjaministri hr. A. Anderkopp'i poolt võeti kindral Soots'a eelnõu tagasi ümbertöötamiseks. Sellejuures püüti võidelda maad võtnud komisjonide süsteemiga, kuid samal ajal vägede inspektor ja sõjaministri abi kaotasid suure osa õigustest teatud piirides iseseisvalt talitada. Viidi sisse ka mõned vähema tähtsusega muudatused, võrreldes esimese kavaga.

Väljatöötatud uus eelnõu sai tõsise arvustuse osaliseks ringkondades, kus riigikaitse küsimustega tegemist tehti. Sellepärast, kui nüüd algas uus Vabariigi Valitsuse kriiside ajajärk ja minister hr. Anderkopp lahkus, ei saanud tema poolt heakskiidetud seaduseelnõu edaspidist käiku.

Siis tuli 1. dets. 1924., mille sündmused tõid esile rida töid, mis sõjaministeeriumi piiratud tööjõud sidusid teiste ülesannetega ja „Juhtimise seaduse“ väljatöötamine jäi tagaplaanile.

Kuid juba sügisel 1925 a. on ta jälle päevakorral ja sõjaministeeriumis töötatakse välja uus kava, milles oli ette nähtud sõjanõukogu ülesannete (majandusliste) piiramine, Vägede juhataja instituudi ja Riigikaitse nõukogu sisseseadmine. See eelnõu, pärast läbiarutamist vanemate kindralstaabi ohvitseride nõupidamisel, anti uuesti läbitöötamiseks vastavalt sellel nõupidamisel avaldatud arvamistele. Need arvamised sisuliselt kaldusid selle poole, et meie oludes ei ole vaja Riigikaitse Nõukogu (nagu seda tunnevad pea kõik teised riigid ja ka N. Vene).

Seaduse kava ümbertöötamine pandi minu peale.

Võimalust mööda tähele pannes eelmiste seaduseelnõude väljatöötamisel välja kujunenud arvamisi, arvesse võttes põhimõtteid, mis sisaldavad teiste riikide samasisulised seadused, arvestades meil tegelikult välja kujunenud sõjaministeeriumi juhtimise ja valitsemise praktikaga ning 1924 a. 1. detsembriga seotud koge-

mustega, olen nüüd välja töötanud seaduse-eelnõu „Seadus riigikaitse juhtimiseks rahualal“, kolmes variandis.

Kõik kolm varianti sisaldavad kaks jagu: I-es on ära tähendatud Vabariigi Valitsuse ülesanded ja võimupiirid riigikaitse juhtimise alal; II-e osa käsitleb sõjamineeriumi, tema juhtimist ja valitsemist.

Kõikides variantides on I-ne osa ühesugune. Selle osa iseloomustamiseks võiks ära märkida:

Sõda nõuab kogu rahvalt äärmist jõupingutust. Seda edukalt üles näidata võib ainult siis, kui rahvas ja riigi elu on sõjaks ette valmistatud nii organisatsiooniliselt kui ka aineliste võimaluste mõttes. Meie oludes sõjaskused annavad ennast tunda järsult üle kogu maa. Võib tõsiselt oletada, et kui riigikaitse pole üleriikliselt küllaldaselt ette valmistatud, siis vist meie ei suudagi enam sõjaaja raskustest üle saada. Sellepärast ongi seaduse eelnõu I-es osas loetletud Vabariigi Valitsuse tähtsamad ülesanded, ja eriti riigikaitse ala juhtimise ülesanded sõjaks ettevalmistuse küsimuses. I-es osas on aset leidnud ka normid Vabariigi Valitsuse õiguste ja võimupiiride kohta (mis praegu sisalduvad 6. dets. 1921 a. eriseaduses). Lõpuks näeb I osa ette, et riigikaitse juhtimiseks sõjaajal tuleb välja anda eriseadus. Kuni selle seaduse väljaandmiseni tuleb sõjakorraldada „rahuaegset“ seadust (millisest praegu jutt) ning teisi maksvaid seadusi, seadlusi ja korraldusi niivõrra kui nad pole muudetud „rahuaegse seadusega“. Sellejuures osa Vabariigi Valitsuse õigusi läheb üle Ülemjuhatajale.

Seaduse eelnõu esimese variandi II osas, mis käsitleb sõjamineeriumi, tema juhtimist ja valitsemist, sisalduvad järgmised põhjapanevad normid:

Eelnõu järele on sõjamineerium Vabariigi kaitseväge vahetu juhtimise ja valitsemise ning ühtlasi riigikaitse kõige kõrgema ja tegeliku ettevalmistuse kõrgem asutus. Ministeeriumi üldorganisatsioon on võetud sarnasena nagu ta on tegelikult välja kujunenud, peale sõjaväe staabi ülema, kelle koht ära kaoks ning kelle asemele tuleks Vägede juhataja.

Ministeeriumi esotsas on sõjamineer, kelle saab ametisse ja vabastab sellest Riigikogu harilikus, praegu maksvas korras. Seaduse eelnõu näeb ette, et erakorralistel juhtumustel, kui riiki ähvardab väline (või sisemine) hädaoht ja kui pole võimalik saada tarvilikke juhtnõude Vabariigi Valitsuselt, võtab sõjamineer tarvitusele kõik abinõud riigi julgeoleku kindlustamiseks ajani, mil asub oma kohuste täitmisele Vägede Ülemjuhataja. Sellejuures ei anna aga sõjamineer operatiivkäske kaitsejõududele, vaid see õigus on koondatud Vägede juhataja alla. Seaduseelnõu märgib ära küsi-

mused, milliste lahendamisel sõjamineer on kohustatud ära kuulama Sõjanõukogu arvamise.

Sõjanõukogu ülesanded on: osalt olla sõjamineerile nõuandvaks organiks, osalt otsustavaks asutuseks (peaasjalikult tähtsamates majanduslikes küsimustes). Võrreldes eelmiste eelnõudega, on praeguses eelnõus sõjanõukogu ülesanded, õigused, kohused ja töökord enam üksikasjalikumalt loetletud. Sellejuures aga on mõeldud, et majandusajadest tulevad sõjanõukogu arutamisele ja otsustamisele ainult tähtsamad, millede läbiviimine nõuab kulusid üle 10.000 Ekr. (ühikordselt).

Sõjamineeri abile kuuluvad seaduse eelnõu järele rohkem majandus-administratiiv ala ülesanded, mis sõjamineer oma võimkonnast abi juhtida annab. Siin talitaks sõjamineeri abi tarvilisel määral iseseisvalt.

Kogu riigikaitse töö vahetpidamata ning sihikindlaks arendamiseks osutub seaduse eelnõu järele Vägede juhataja. Tema määratakse küll ametisse Vabariigi Valitsuse poolt (sõjamineeri ettepanekul), kuid selle juures on Vabariigi Valitsus kohustatud ära kuulama Riigikogu riigikaitse komisjoni arvamise. Et Vägede juhataja seaduse eelnõu sisu järele omandab väga suure ülesanded, mis nõuavad vahetpidamatust töös, siis on ette nähtud määrata teda 3—5 aasta peale. Alludes ise vahetult sõjamineerile, on Vägede juhataja kõrgem rivi ülem, kellele otsekoheselt alluksid diviiside ja vastavate üksuste ülemad. Tema korraldab ja juhib iseseisvalt väeosade ja asutuste väljaõpet ja sõjalist ettevalmistust. Vägede juhataja kinnitab kavade mobilisatsiooni ja vägede koondamise ja operatiiv aladel. Vägede juhatajal on mõjuv sõna oelda juhtivate isikute kohtadele määramisel, ümberpaigutamisel, vabastamiselt ja puhkusele lubamisel.

Sõjakorralduste teistele erakorralistel juhtumustel on Vägede juhataja kaitsejõudude kõrgemaks ja ainsamaks operatiivjuhiks ajani, mil maksimaalselt Ülemjuhataja instituut. Vägede juhataja olles ametis teatud kindla aja jooksul ning teades, et temal tuleb, võib olla, kanda kogu vastutus sõja esimeste päevade tegevuse eest, saab seaduse eelnõu järele küllaldased õigused ja võimu, et oma arusaamise järele organiseerida, õpetada ja kasvatada kaitseväge osasid ja asutusi, valides enesele sellejuures kaastöölisi järele oma arusaamise järele.

Otsekohesteks tööorganiteks Vägede juhatajal oleksid kindralstaap, korraldusvalitsus ja väeliikide inspektorid.

Ehk küll kindralstaabi ülem ja korraldusvalitsuse ülemad vahetult alluvad sõjamineerile, on nemad ja ka teised sõjamineerile alluvad

ametisikud kohustatud kõigis põhimõttelistes küsimustes enne asja ministrile ettekandmist saavutama Vägede juhataja nõusoleku.

Suure tähtsuse annab seaduse eelnõu kindralstaabi ülemale, kes määratakse ametisse samas korras kui Vägede juhataja. Kindralstaapi koondatakse läbitöötamiseks kõik küsimused, mis põhimõtteliselt puudutavad riigikaitset. Teised ametkonnad on kohustatud kindralstaabile andma riigikaitsega seotud küsimuste kohta andmeid ja teateid.

Kindralstaabi ülem on Vägede juhataja asetäitjaks. Sõjakorral on ta Vägede juhatajale staabi ülemaks ajani, mil maksma hakkab Ülemjuhataja instituu.

Edasi näeb seaduse eelnõu ette varustusvalitsuse, korraldusvalitsuse, tervishoiuvalitsuse, väeliikide inspektorite, sõjakohtute, sõjaprokuröri ja sõjamineisteriumi juriskonsultuuri üldised ülesanded.

Seaduse eelnõu lõpu määrustes on ära tähen datud, et sõjamineisteriumi, tema asutuste ja üksuste ja nende ülemate ülesanded, võimkonna piirid ja õigused, tegevus ja koosseis tulevad üksikasjalikult ära määrata vastavates eriseadlustes. Sarnane norm on loomulik, sest meie praeguse tegeliku tööaparaadi organisatsioon on ikkagi veel muutlik.

Seadlus oleks maksev ka Kaitsealiidu kohta ulatuses, mis ära määratakse Vabariigi Valitsuse poolt.

Vene sõjaväe ja mereväe seaduste kogude tarvitamisel ja seletamisel oleks uus seadus määravaks juhteks.

Maksma hakkaks uus seadus tingimustel ja alustel, mis ära määratakse vastavas „maksmapaneku seaduses“.

Kokkuvõetult: seaduse eelnõu I variant suurel määral arvestab praegu välja kujunenud tööaparaadi organisatsiooniga ja kogu riigi valitsemise praktikaga. Kuid tema ainult osaliselt kõrvaldab pahesid riigikaitse juhtimisel ning üleminek sõjakorraks ei ole kõige parem. Juhtimise aparaadi organisatsioon ei ole küllalt sirgjooneline.

Seaduse eelnõu teise variandi II osas näeme järgmiseid põhjapanevaid norme:

Sõjamineister — sama kui I variandis.

Sõjanõukogu, ministri abi, varustusvalitsus, tervishoiuvalitsus, kohtud, prokuratuur, juriskonsultuur — ka samad kui I variandis.

Ka Vägede juhataja instituu on normeeritud samuti kui I variandis.

Täitsa uuel kujul on aga lahendatud kindralstaabi ja korraldusvalitsuse küsimus ja nimelt — need kaks asutust on liidetud ühte sõjaväe staabi nime all. Sõjaväe staabi ülem täidaks neid ülesandeid, mis esimese variandi järele lasuvad kindralstaabi ja korraldusvalitsuse ülemate peal. Sellejuures sõjaväe staabi ülem allub otsekohele Vägede juhatajale (mitte sõjamineistrile). Sõjaväe staabi sisemine organisatsioon on kavetatud luua sarnasena, et annaks osalist kokkutõmbamist koosseisudes ja rohkem otstarbekohasemalt ülesannete jaotamist osakondade vahel (iseäranis mobilisatsiooni tööde alal).

Sarnane Vägede juhataja instituu ja sõjaväe staabi organisatsiooni, alluvuse ja töö skeem suurel määral sarnaneb operatiiv juhtimise aparaadile, mis peab tegevusse astuma sõja korral. Sõja korraks üleminek sünniks siin täitsa automaatselt, mis mõttes II variant sisaldab palju paremusi, võrreldes I variandiga. Ka kõrgemate juhtide arv on vähem kui esimeses variandis (seal 5: sõjamineister, abi, Vägede juhataja, kindralstaabi ülem, korraldusvalitsuse ülem; teises variandis — 4, sest pole korraldusvalitsuse ülemat).

Kokkuvõetult — juhtimise seaduse teine variant annaks kogu juhtimise aparaadile sirgejoonelisema kuju. Kaoks ära mõnede ametisikute kahekordne alluvus. Sõja korraks üleminek oleks väga kerge. Kaitsejõudude juhtimine sõja korral käiks samasugust rada kui rahu ajal. Need on paremused, mis minu arvates mõjuvalt alla kriipsutavad II variandi paremusi I variandis.

Seaduse eelnõu kolmas variant on sõjamineisteriumi kõrgema juhtimise mõttes hoopis lahkuminek I ja II variantidest ja nimelt: III variandi järele on sõjamineistriks üks vanematest väejuhtidest, kelle määrab ametisse järjekorraliselt valitud Riigikogu terve oma volituste kestvuse ajaks. Valitsuse kriisi puhul jääks sõjamineister edasi ametisse ja lahkuks enne oma ametaja tähtaja lõppu ainult siis, kui Riigikogu otsekohe sõjamineistrile umbusaldust avaldab. Sellejuures võiks veel ette näha, et sõjamineister Vabariigi Valitsuse koosseisus oleks küsimuste otsustamisel kaasa ei hääleta, jäädes kõrvale mitmesugustest põnevatest poliitilistest küsimustest, millede lahendamine parteide vahelises võitluses sagedasti ministri isiku parteisse kuuluvuse pärast (praeguse korra kogemuste järele) valusalt ennast tunda annab kaitsevähke

ja riigikaitseesse puutuvate küsimuste käsitlemisel nii Riigikogus kui ka ajakirjanduses.

Riigikogu (muidugi vist riigikaitse komisjoni algatusel) valiks sõjaministriks kas tegevast väest või reservist küllaldase autoriteedi ja ettevalmistusega vanema väejuhi, kes omas töös võtaks juhtnööriks need põhimõtted, mis järjekorraline Riigikogu üles seab riigikaitse alal. Ja rahvaesitus peaks seda igakord tegema, sest riigikaitse on üldine, mitte üksikute parteide asi ja sellel alal ei võiks teha „hüppeid“ nii põhimõtetes kui ka kõrgemate juhtide valikul. Senine praktika näitab, et sõjaministrite valik on olnud täitsa juhuslik, misjuures parteilistel motiividel on ministriteks ja ministri kandidaatideks olnud näiteks sõjaväelased, kes hädavaevalt rügemendiülemaks oleksid kohased olnud. Sarnane kord mõjub kaitseväes demoraliseerivalt.

Suures parlamentaarses riigis, võib olla, on vaja, et sõjaminister oleks tingimata poliitiline isik. Meie oludes oleks aga see üleaarne. Meie riigi territoorium sõjakorral muutub terves ulatuses sõjateatriks; samuti kõik väeosad ja asutused peavad alluma otsekohe kõrgemale tegelikule väejuhile (Vägede juhataja, Vägede Ülemjuhataja). Kui sõjaminister on kõrgesti kvalifitseeritud väejuht ja kui tema mitte ei ole üle koormatud parteipoliitilise tööga, siis meie oludes võib kõrgemas kaitseväe juhatuses väga hästi läbi saada ainult kolme isikuga: sõjaminister, tema abi ja sõjaväe staabi ülem. Sarnane skeem on ka ette nähtud seaduse eelnõu III-as variandis. Selljuures sõjaministril vahetult alluksid kõik keskasutuste ja kõrgemate üksuste ülemad (milliste üldarv väheneks). Sõjanõukogu ja teiste kõrgemate sõjaministeeriumi asutuste sisemine organisatsioon ja ülesanded oleksid võrdsed neile, mis ette nähtud II-s variandis.

Sõjaministri abi oleks ministri alaliseks asetäitjaks. Praegune kord, kus ministri äraolekul tema aset täidab keegi kabineti liigetest, on ebanormaalne, sest ministril-asetäitjal tuleb oma kohuseid täita sagedasti päris mehaaniliselt.

Väelike inspektorid alluksid vahetult sõjaväe staabi ülemale.

Kokkuvõetult — kolmas variant kindlustaks meie riigikaitse juhtimise töös vahetpidamatus

ja sihikindluse. Sõjaministeeriumis valitseks kontsentreeritud võim ja sirgejooneline organisatsioon. Üleminek sõja korraks oleks äärmiselt kerge, sest võib oletada, et sõjaministriks valitud isik, kelle õlgadel lasub rahuajal määratu vastutus riigi julgeoleku kindlustamise alal, suudab kõige paremini olla ka tegelikult Vägede juhatajaks sõja korral. Kui tarvis on siiski määrata Ülemjuhatajaks teine isik, siis see võib sündida maksvate seaduste põhjal ilma, et seda takistaks kõneall olev „Juhtimise seaduse“ eelnõu.

„Juhtimise seaduse“ kolmanda variandiga pakutav organisatsioon võib esialgu paista meie põhiseadusega vastolus olevana. Lähemalt vaadeldes ei ole see aga nii, sest põhiseadus jätab lahtiseks küsimuse, kes peab olema sõjaminister (ta ei tarvitse ju olla tingimata mõni Riigikogu liige); samuti on lahtine küsimus missugused — nimeliselt ja sisuliselt — peavad olema meie ministeeriumid. Siin võiks aga ära tähendada, et kogu meie riigi valitsemise aparaat on tursunud ebaloomulikult suureks ja on sarnasena välja kujunenud peaaeglikult selle tõttu, et riigi valitsemine suurel määral tugeneb veel endise suurriigi seadustele, mis aga meie oludele ei vasta. Seda enam, et meie riigikord on hoopis teine. Ka meie poliitiline ja strateegiline olukord on hoopis teine, kui suurriikides või õnneliku geograafilise asendiga väikestes riikides.

Vaadeldes meie riigikaitse juhtimise küsimust tema tervikus ja sellejuures arvestades kogu meie olukorraga, olen isiklikult tulnud veendumusele, et praeguse põhiseadusliku riigivalitsemise korra juures oleks kõige otstarbekohasem maksmata „Juhtimise seadus“ minu poolt välja töötatud kolmanda variandi põhimõtete alusel.

Kui peaks muutuma meie põhiseaduslik kord (millest alatasa kuulda), siis vastavalt muutuksid ka mõned osad „Juhtimise seaduses“. Näiteks, võib sõjaministri alluvaks teha otsekohe presidendile. Ka Vabariigi Valitsuse ülesanded riigikaitse jooksva töö alal võivad olla teistiti vormuleeritud.

Sündmused Poolas.

XVIII sajangu lõpul jagati suur Poola Vene, Austria ja Preisi vahel. Tolleaegse Poola mitmesuguste parteide ja väljapaistvate isikute omavahelised vastolud nõrgendasid niivõrd riigi, et jagajatel oli kerge hävitada Poola riiki, koguni nii kerge, et Marie-Theresiel vist jaotamise kergusest pisar tulnud silmi — oldi ju tollal harjutud maid ja rahvaid vallutama suurte raskustega. Kuid siiski nuteti ja võeti... Peaaegu poolteist aastasada võõrast iket ei ole nähtavasti hävitanud täielikult endiseid valitsemise traditsioone: ka nüüdisaegses uuestisündinud Poolas, nagu näha käesolevatest sündmustest, on võinud vastolud võimu pärast kujuneda nii teravaks, et õiguse saavutamiseks on appi võetud sõjariistad.

Viimased Poola sündmused on tihedalt seotud marssal Pilsudski nimega. Meie tunneme Pilsudskit kui suurt patriooti ja sõjaväes, eriti neis ringides, kes võidukalt tema juhatusel löid 1919—1920 sõjas venelasi, väga austatud ja armastatud juhti.

Marssal Pilsudski oli sunnitud viimastel aastatel loobuma osavõtust sõjaväe juhtimises ja riigi valitsemises. Osa poliitilisi parteisid (parempoolseid) olid loomas sarnast sõjaväe kõrgema juhatuse seadust, mis oleks sulenud marssal Pilsudskile jäädavalt pääsu sõjaväkke; kuid oli ka parteisid, kes sillutasid tomale sõjaväe juhtimisele pääsuks teed (sõjaväelased ja pahempoolsete vaadete patrioodid). Lugeja võib endistest „Sõdur“ numbritest selle võitluse ja juhtimise seaduste kavade kohta leida rikkaliku materjali.

Viimastel kuudel Poolast saadud andmed lasid oletada, et sõjaväe ja rahva massi poolehoid Pilsudskile kasvab; paralleelselt kasvab ka vastaste aktiivsus.

Mai algul s.a. moodustas valitsuse „Piasti“ erakonna juht Vincent Witos, üks marssal Pilsudski vastaseid.

Marssal Pilsudski seletas sõjariistus väljastumise eelõhtul 11/12 V. ajakirjandusele, et Witos'e valitsus võib lõhkuda selle Poola sõjaväe, mille loojaks loeb ennast Pilsudski. Marssal lubas võidelda parteide ja isikute vastu, kes lõhuvad Poolat omakasu huvides.

Sündmuste alguse kohta kirjutatakse Poola lehtedele 11. V. õhtul tungisid 30.—40. nooremest koosnevad grupid kohvikutesse ja teistesse avalikkusesse kohtadesse ja sundisid koosolejad üles tõusma, „Pilsudski elagu!“ ja „Chjenopiastiga maha!“ (parempoolsete sõimunimi) hüüdma. Samuti karjuti maha end. sõjaministrit kindral Sikorskit, Senati esimeest senaator Trompeziński ja tsiisi marssal Pilsudski arvatavaid vastaseid.

Arvatakse, et kõik need demonstratsioonid sündisid kindla plaani järele kindral Dres-

zer'i juhatusel. Teiseltpoolt on teateid, et parempoolsed tahtsid marssal Pilsudskit kahjutaks teha ja selleks 12/13 V. piirasid ümber ta suvila Sulejówek'is. Marssali peastis sõjavägi.

Algas sõjariistus võitlus Pilsudski ja Valitsuse poolehoidjate vahel. Senistel andmetel on marssal Pilsudski poolehoidjad olukorra peremehed ja marssal ise sõjaministriks uuesti moodustatud prof. Barteli kabinetis. Presi-

Marssal J. Pilsudski.

dent Wojciechowski loobus võimust. Witos'e kabinett astus tagasi. Presidendi kohuseid täidab Seimi esimees Rataj.

Poola sündmuste kohta saame seni informatsiooni ka mitmesugustest välismaade allikatest. Selles informatsioonis võib leida ka sihilikku olude moonutamist. Meid huvitab asjade käigu õige ja erapooletu valgustamine. Loodame seda oma lugejatele anda edaspidi erapooletult ja asjatundlikult.

Seni soovime, et Poola pea saavutaks sisemise rahu ja asuks loovale tööle oma paremate poegade kindlakäesel juhatusel.

Eestlaste sõjaline kultuur muistsel iseseisvusajal*).

Mag. H. Moora.

I. Relvastus.

Muistsete eestlaste relvadest on meie teadmised võrdlemisi rahuldavad, sest neid on kaunis suurel arvul leitud eestlaste muistseist haudadest, neid on võidud võrrelda naaberrahvaste relvadega ja seepärast võime siin neid lähemalt kirjeldada.

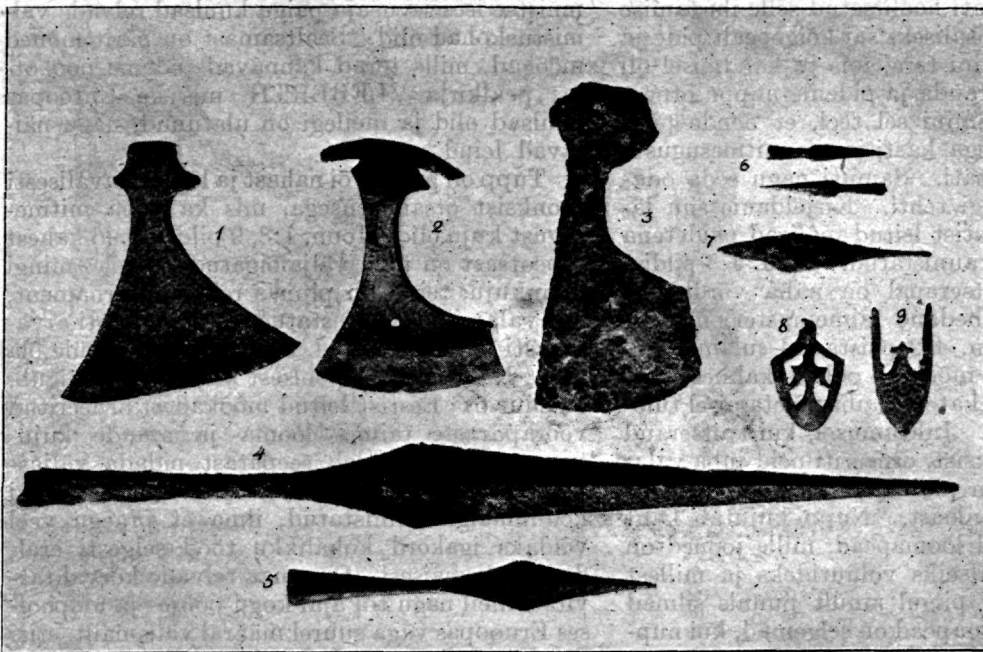
Relvadest olid tavalisemaid oda d, või, nagu rahvalaulud neid sagedasti nimetavad, tuurad; need on meie muuseumidesse saanud koguda juba sadade viisi. Oda koostus kõvast, enamasti tammepuust tehtud varrest ja selle otsas olevast raudsest terast ehk odaotsast. Peaaegu kõik kõnesoleva ajajärgu odaotsad on n. n. õsodad, s. o. need on varustatud õõnega, toruga, millisse käis puuvarre ots. Ainult päris ajajärgu algul, 9. l. aastasajal tuli ette odaotsi, mil oli õõne asemel roots, mis löödi varre otsa ja sel teel ühendati varrega. Oda sid tarvitati kas viskamiseks, ja need olid siis kergemad ja nende otsad väiksemad, või pistmiseks, missugusel puhul siis niihästi vars kui ka tera olid pikemad, tihti hästigi pikad (vrdl. joon. 1:4,5). Odaotsade kuju vaheldus: ajajärgu esimesel poolel olid need enamasti pikad, kitsad, umb. paju-lehe kujulised (vrdl. joon. 2), hiljemini oli odaotsa leht umb. rombi kujuline (vta joon. 1 ja 3), kusjuures suurim laius oli õõne pool otsas. Enamasti kõik odaotsad on ilusasti välja tehtud, võrdlemisi suur osa neist on veel eriti orneeritud. Ilustustena tulevad ette sisse löödud jooned lehel, tavalisemini aga on putk ilustatud sel teel, et see on kaetud õhukese hõbelehega ja viimase pinda on siis graveeritud muster. Et joonistust eralduks paljast hõbepõhjast, on graveeritud joonekesed täidetud musta massi, n. n. nielloga. Ilustamise motiivideks on kas tumedad ja haljad romb id (joon. 2) või mitmesugused stiliseeritud (lihtsustatud) taime- ja loomakujutused, mis tihti nagu mitmet moodi, teineteisest läbi põimitud silmused ja sõlmed välja näevad (vta joon. 3). Kuna suurem osa odaotsadest on valmistatud kodumaal, on hõbetatud putkedega odaotsad vist kõik sisse toodud Skandinaaviast, mille relvad viikingiajal olid kuulsad ja seepärast kõigisse naabermaisse laiali läksid.

Kirves oli tööriistaks, aga ka väga tõhusaks relvaks. „Tapri“ nime all tunnevad meie vanad rahvalaulud seda kardetud sõjariista. Tolleaja kirved on kõik silmaga ehk varre auguga, kuid silm pole pikendatud toruks, nagu hiljemini, vaid selle äärtel olid varre toetuseks ainult väiksemad või suuremad lapid. Kirve

tera oli kas lai, umb. kolmnurkset kuju (joon. 1:1) või pikenes see tahapoole moodustades n. n. lõua (joon. 1:2, 3). Kolmnurkse teraga kirved olid esmalt tarvitusele tulnud Skandinaaviast ja sealt levinud mujalegi; neid tarvitati peaaesajaliselt 11. aastasajal. Lõua kirved nagu joon. 1:2, mille kannalgi (silma pealmisel osal) olid varre toetuseks pikemad lapid, on seevastu pärit idapoolt, arvatavasti praeguselt keskmiselt Venemaalt; nende tarvitamise aeg on umb. sama nagu eelmiselgi. Joon. 1:3 kujutatud pikem, ilma ettepoole ulatuva tera ninata kirvekuju oli tarvitusel hiljemini. Kirveist on osa sisse toodud, teine osa aga kindlasti kodumaal valmistatud. Kirved valmistati rauast, terale keedeti aga ka juba käsitletaval ajal nagu meiegi päevil teras ette; keetmiskoht on pisut paksem ja kõrval oleval pildidelgi näha. Mõne kirve labad kaunistati sisselöödud kolmnurkadega (joon. 1:2).

Teistest kallihinnalisem ja teatud viisil suursugusem relv oli mõõk. Mõõgad olid enamalt jaolt kaheteralised ja ikka õiged. Üheteraga mõõki tuleb Eestis ainult harva ette. Kaheteraga mõõgal oli tavalisest pikuti käiv lame soon, n. n. veresoon keskel (joon. 4:2—3). Tera pikus oli umb. 80 cm ümber, laius 5 cm ümber, üheteraga mõõgad olid kitsamad. Mõõga pide oli 10—12 cm pikk; see oli suurimalt jaolt orgaanilisest ainest: puust, nahast, luust ja on seepärast hävinud, säilinud on ainult harvad pided, mis metallist, kuna tavalisest on alal ainult pideme sisse ulatuv mõõga keel. Pidet eraldas terast n. n. kaitseraud, mis samuti nagu teises pideme otsas olev nupp, oli ikka metallist, kas rauast või harvemini pronksist ja on seepärast enamasti meie ajani alal hoidunud. Mõõki on meilt muistsest iseseisvusajast seni muuseumidesse kogutud enam-vähem tervetena eksemplaridena ja katkenditena kokku umb. 100, neist 4 üheteraga. Kuna mõõkade terad kogu iseseisvusajal tehti samasugused, vaheldus mõne aastasaja jooksul pidemeosade kuju õige tunduvasi. Ajajärgu algul, 9. ja 10. sajangul oli kaitseraud lühike ja tugev, samuti ka nupp nagu mõõgal joon. 4:1. Aegamööda muutus kaitseraud ikka pikemaks ja peenemaks, nupugi kuju muutus, kuni 12. aastasajal pidemeosad said joon. 4:2, 3 pildistatud kuju. 13. aastasajal, eestlaste vabadusvõitluse päevil oli pidemenupp tihti juba päris ümmarguse ketta taoline. Haruldasem, kalasabakujuliste otsadega kaitseraud nagu mõõgal joon. 4:4, on pärit 11. sajangust. Nagu meieaja sõdurile, oli muistegi mehele mõõk teatud viisil ka uhkuseasjaks

*) Muistseks iseseisvusajaks nimetame selles kirjutuses Eesti muinasaja viimast ajajärku n. n. nooremat raua-aega, mis kestis 800—1200 p. Kr. ehk sakslaste tulekuni Eestisse.

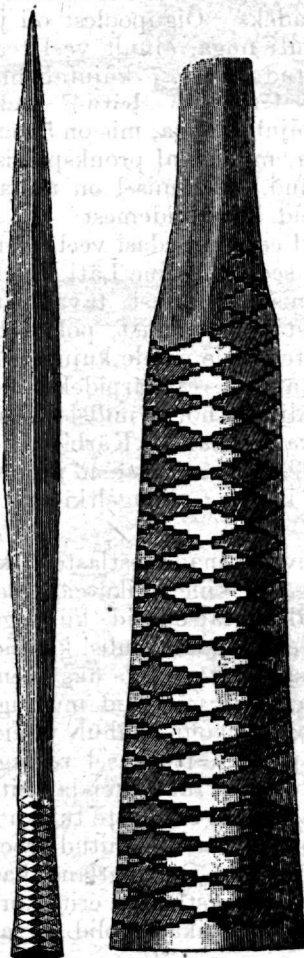

Joon. 1. Haudadest leitud relvi ja nende osi eestlaste muistselt iseseisvusajalt.

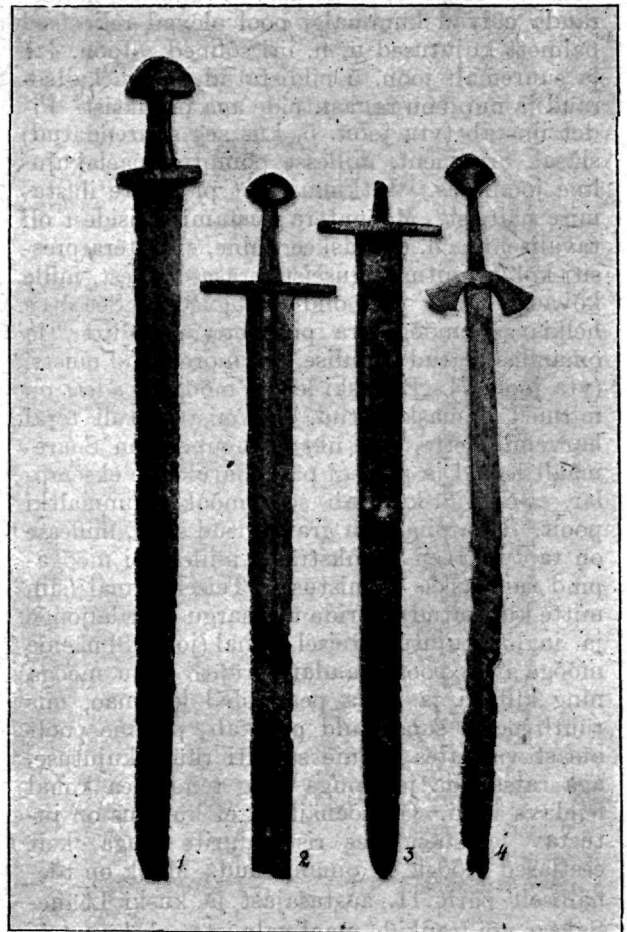
Joon. 3.

Odaots hõbetatud õne-
osaga. Õs kujutatud
kõrvil suuremalt.

Joon. 2.

Odaots hõbetatud õne-
osaga. Õneosa kõr-
val kujutatud loomu-
likus suuruses.

Joon. 4. Eestlaste mõõki muistselt iseseisvusajalt.

ja seepärast on alati hoolitsetud selle ilustamise eest. Ilustamise osaliseks sai kõigepealt pide ja tupeosad, harvemini tera, mis ju kandmisel oli varjatud. Kaitserauda ja pideme nuppu orneeriti kõige tavalisemini sel teel, et nende pind hõbedaga või vasega kaeti ja siis mitmesuguste joonistustega ilustati. Samuti nagu seda oadade ilustamiselgi tehti. Kirjeldame siin lähemalt mõned Eestist leitud mõõgad näidetena kuidas need olid kaunistatud. Joon. 4:3 pildistatud mõõga kaitseraual on näha võrdlemisi hästi säilinud hõbedane taimemuster, mõõgapideme nupul joon. 4:2 paistavad sulanud hõbedapiisad — see mõök on põletis-kalmest saadud ja nupu hõbekate on laiba põletamisel tule-riidal ära sulanud. Juhtumusel, kui kaitseraud ja nupp olid pronksist, orneeriti neid juba valamisel. Joon. 6 on pildistatud mõõgapide, mis üleni valatud pronksist. Nupp kujutab kaht vastamisi asetatud loomapead, mille jooned on stiliseeritud spiraalseiks voluutideks ja millest seepärast esimesel pilgul ainult punnis silmad on tuntavad. Loomapead on selgemad, kui nupu vaadata kõrvalt (joonistus pidemest paremal): peale silmade on siit näha ka sõõrmed ja lõnad. Niisugused vihased lõustad olid väga kohased relva ehtimiseks. Pronksist kaitserauda ehivad kummaldi pool olevad reljeefsed palmett kujutused n. n. iiri sõlmed. Joon. 4:1 ja suuremalt joon. 5 pildistatud mõõga kaitseraud ja nupp on rauast, pide aga pronksist. Pidet ilustab (vta joon. 5, kus see suurendatud) siksak ornament, millesse põimitud paelakujuline joonistus. Jätkugu neist pidemete ilustamise näiteist. Mõõgatera ilustamiseviisidest oli tavalisem n. n. damaskeerimine, s. o. tera presiti kokku mitmesuguseist terasesortidest, mille kõvadus, värv jne. olid erisugused. Seetõttu helkis siis mõõgatera pind erivarjundites ja omandas teatud viirulise, marmoreeritud mustri (vta joon. 7). Eestiski leitud mõõgateradest on mitmed damaskeeritud. Joonistusi tuli teral harvemini ette, aga üks niisuguneigi on Saaremaalt leitud ja pealegi päris härudane eksemplar. Joon. 8. kujutab seda mõõka kummaltki poolt. Tera pinda on graveeritud soon, millesse on taotudpeen pronkstraat, mille läbi mõõgapind sai vaskse joonistuse. Teisel pinnal (siin mitte kujutatud) on rida ümmargusi medaljone ja inglite kujutusi; teisel pinnal (joon. 8) näeme mõõga otsa poolt vaadates rüütli kaju mõõga ning kilbiga ja tema pea kohal lohema, mis rüütli poole suust tuld purskab; pideme poolt otsast vaadates näeme samuti rüütli kujutuse, aga ratsa oda ja lipuga ning tema pea kohal lendava ingli. On tõenäoline, et kujutus on jutustav ja ühenduses ristisõdurite eluga, kelt eestlased mõõga on omandanud. Mõök on tõenäoliselt pärit 11. aastasajast ja kuski Lääne-Saksas või frankide maal valmistatud, kus meie

muiste iseseisvusaja paigu kuulsad relvade valmistuskohad olid. Sealtsamast on pärit mõned mõõgad, mille terad kannavad pideme pool otsas pealkirja VLFBERTH, mis ka Euroopas kuulsad olid ja meilegi on ulatunud, nagu näitavad leiud.

Tupp oli puust või nahast ja lõppes tavalisesti pronksist otsailustusega, mis ka väga mitmesugust kuju olid. Joon. 1:8, 9 pildistatud kahest tupeotsast on ühel väljalõigatud keskele mingi linnukuju, teisel on pinnas reljeefne ornament, mis valamisel moodustatud. Mõõke kanti arvatavasti pahemal küljel, rihma otsas, mis üle õla käis. Nagu juba eelpoolsest kirjeldusest selgub, on suur osa Eestist leitud mõõkadest orneeritud võõrapäraste taime-, looma- ja muude kujutustega. Neid tuleb seepärast pidada väljastpoolt sisse tooduiks. Kahtlemata on osa relvi kodumaalgi valmistatud, ilma et praegu veel võidaks igakord kohalikku tööd selgesti eraldada välismaisest. Omamaa relvade kõrval tarvitati meil nagu tol ajal kogu põhja- ja idapoolses Eruopas väga suurel määral välismaalt, eriti Skandinaaviast toodud relvi, mille levitajaks enne kõike olid viikingid.

Suured n o a d, mida küll võrdlemisi harva leitakse kõnesoleva ajajärgu meeste haudadest, näikse ka olnud relvadeks. Õigupoolest oli ju üheteraga mõök samuti nuga, ainult veel teatud määrani pikendatud. Joon. 7 kujutab üht niisugust Saaremaalt Kaarmalt leitud umb. praeguse püssitäägi kujulist nuga, mis on 50 cm pikk, tupe jäänustega, mille peal pronksplekist kaunistus osalt säilinud. Leidmisel on rootsu tümber olnud jäänuseid luust pidemest.

Löökreelvadeks olid eestlasil edasi veel k ä r b i d ehk nuiad, nagu seda kuuleme Läti Hendrikult. Neid relvi, mis olid puust, tavalisesti vist kõvast ja raskest tammepuust, pole seni leitud ja seepärast ei tea meie nende kujust midagi lähemat. Võib arvata, et kärpideks olid valitud pahklised, jändrikud notid, millele sisse löödud vahest veel raudokkaid. Kärbid olid kirjeldatud löökreelvadest kõige lihtsamad ja odavamad, tugeva mehe käes aga kaugeltki mitte põlastatavad riistad.

Rahvalaulud mainivad vanade eestlaste löökreelvadena veel ahingaid, kiile, vikateid jne. Ahingatega tähendatakse seal odasid, kiilidega kärpe. Vikateid ja veel poolkuukujulisi kirveid ütleb eestlasi relvadena tarvitanud ka üks uus (Nyenstadi) kroonika. Vikatid olid muidugi eestkätt tööriistadeks, hädaohu puhul võisid need kätte sattudes parema puudusel relvagi aset täita. Vist tarvitas neid rahvas enda kaitseks eriti hilisemal ajal pärast sakslaste tulekut, millisest ajast näikse olevat pärit mainitud kroonika ja rahvalaulude teated. On kahtlane, kas juba muiste, iseseisvusajal eestlastel, eriti korralikule sõjaretketele minnes vikatid olid relva-

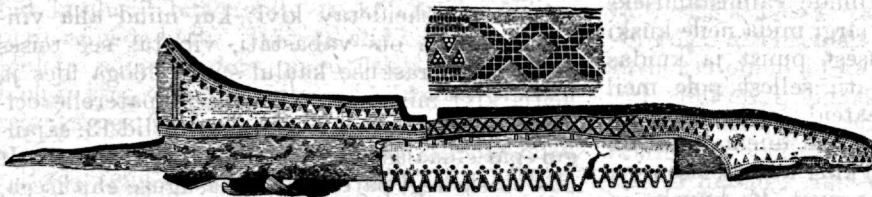
Joon. 5.

Mõõgapide Saaremaalt.
Pilt kujutab joon. 4:1
pildistatud mõõga pidet
suurendatult.

Joon. 6.

Mõõgapide Lümanda
kalmest Saaremaal.

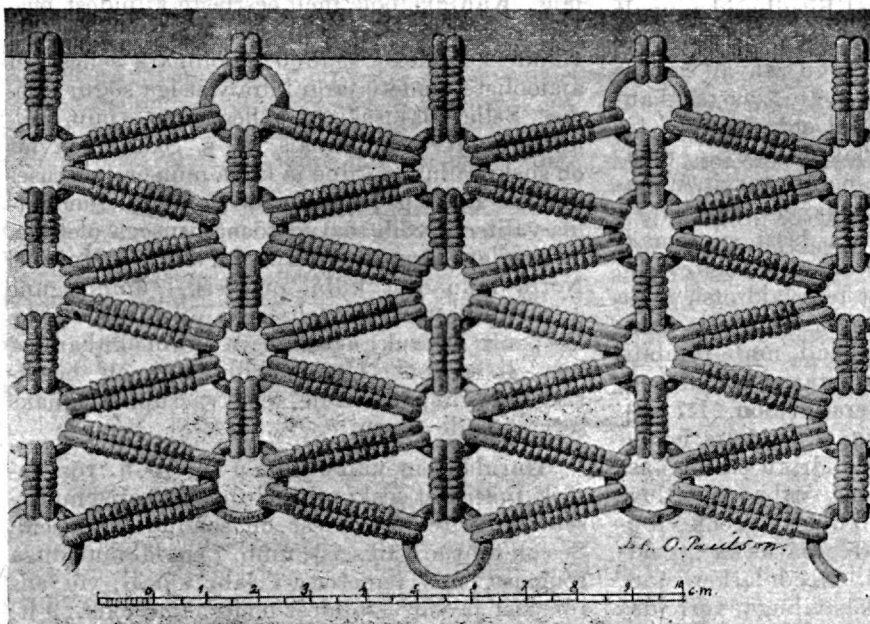

Joon. 7. Osa damaskeeritud mõõgatera.
Leitud Rootsist, samasuguseid on aga Eestiski, eriti Saaremaal.
Pilt raamatust „Kulturgeschichte Schwedens“.

Joon. 8.

Mõõgatera sisse gra-
veeritud kujutustega
Lümandast Saare-
maal.

Joon. 9. Osa rõngassärki Haljalast Virumaalt.

deks; mingisuguseid otsekoheseid andmeid selle arvamise kinnituseks meil igatahes pole. Poolkuid muistsed eestlased kindlasti ei tarvitanud.

Laske ja heiteriistadest mainitagu enne teisi lingusid, kui kõige lihtsamaid. Nendega heideti väiksemaid kive ja saavutati loomulikult tublisti suurem viskejõud ja -kaugus kui palja käega heites. Lingudest, mis orgaanilisest aineist rihmadest ja nõõridest valmistati, on võinud ainult iseäranis õnnelikkudel juhustel meie päevini midagi säilida. Üks ling on küll Saaremaalt leitud, aga kahjuks hiljemini hävinud.

Nüü hästi sõjas kui jahilgi tarvitati noolt ja vibu. Vibud olid puust käsivibud, kuid algelisemate ühest puust lihtvibude kõrval olid olemas kahtlemata ka võrdlemisi enam edenenud n. n. liidetud vibud, milliseid juba väga kaugest esiajast saadik on tundnud kõik soomesugu rahvad. Liidetud vibu ehk liitvibu on oma nimetuse saanud sellest, et see on kokku liimitud mitmest puust, mille läbi selle elastilisus ja jõud palju suuremad on, kui lihtsail, ainult ühest puust tehtud vibudel. Eri rahvad on tarvitanud seejuures vibude valmistamiseks erisuguseid puuliike, selle järgi mida neile kuski loodus pakkus. Missugusest puust ja kuidas need vibud meil valmistati, sellest pole meil kahjuks mingisuguseid teateid. Üks Soomest päritolev teade kõneleb, et seal uuemal ajal on tehtud vibu väline (kumer) külj kasest, sisemine (sissepoole kaardu) külj pajust, ka kruuska ja mändi tarvitati seks. Otsadel, mille külge kinnitati ping, esines rahvalaulu järgi vahel ka luu. Eri puuliikide ühendamiseks on Siberis asuvad ugrilased tarvitanud kalaliimi, mille tarvitamist meilgi võib oletada. Kõigil soomesugu rahvastel on kombeks olnud liitvibusid pinnalt kasetohuga üle liimida.

Nooled olid kõigil soomesugu rahvail samuti juba uurali ajast saadik (s. o. 2—3 aastatuhandet e. Kr.) kaht liiki: tõmbid ehk peaga ja teravad. Eelmisi, munakujuliste, orgaanilisest ainest otsadega nooli tarvitati jahil väikeste loomade laskmiseks, et nende nahka mitte rikkuda. Järgmistega lasti suuremaid loomi ja neid tarvitati ka sõjas. Nooltest on meile säilinud ainult rauast teravaid otsi, mida on leitud muistsete eestlaste haudadest ja maalinnadest. Need on kas lamedad, umb. rombiliised, lühikese rootsuga varustatud raudlehed, või nelinurksed, õõnega terad (joon. 1:7, 6). Õõne või rootsu abil kinnitati puuvars nooleotsa külge. Nagu Läti Hendriku kroonikast teada, õppisid eestlased oma vabadusvõitluse aegu nooli laskma ka a m b u d e s t ehk vibupüssidest (Viedemanni sõnaraamatus ka „pandpüss“; ladinakeeli balista). Need laskeriistad, mille paremus oli puust käsivibuga võrreldes peale sihtimise kindluse veel kaugelt suuremas laskekauguses ja läbistamisvõimes, olid Lääne-

Euroopaski võrdlemisi uued, alles ristisõdade ajal Idamailt tundma õpitud. Ambu tugevat terasvibu pingutati ühelt poolt ambu lae eesotsas oleva jalgraua ja teiselt poolt vöö küljes oleva konsku abil, millega vibu ping vinna tõmmati, ambut seejuures jalaga kinni hoides.

Juba enne ambusid olid eestlased hakanud tarvitama suuremate kivide ja muude raskuste viskamiseks heitemasinaid ehk paterelle, mis seega tol ajal kahurite ülesannet täitsid. Vist said paterellidki eestlasile alles umb. muistse vabadusvõitluse aegu tuttavaks. Esimest korda mainitakse neid eestlaste laevadel 1215 a. Siis kuuleme veel, et nad eriti ühe Varbola maalinnas oleva daani paterelli järgi hakkavad ehitama heitemasinaid. Vahest oli see daani masin parem, kui nende senised viskeriistad. Läti Hendrik, kelt need teated pärit, ei kõnele midagi lähemat nende heitemasinat ehitusest. Kuid on teada, et tolleaja heitemasinad üldiselt põhjenesid kangi põhimõttele: teljel liikuva kangi ühte, lühemasse otsa riputati mingi suurem raskus, kuna teisele, pikemale otsale asetati heidetav kivi; kui nüüd alla vinatud pikem ots vabastati, vibutas see teises otsas oleva raskuse kaalul suure hooga üles ja heitis kivi minema. Niisuguseid paterelle öeldakse tarvitanud m. s. ka raudrüütliid 13. sajandul pärismaalaste vastu Preisis. Tõenäoliselt olid eestlastegi paterellid samasuguse ehitusega.

Relvade liiki kuuluvad kaitseabinõudki. Niisugusteks olid meie esivanemal muistse enne kõike kilbid. Läti Hendrik kirjeldab kurelaste kilpe. Need olnud kahest lauast tehtud ja neid toetanud võitluse ajal karjasekepi-kujuline jalg. Kahjuks pole meil eestlaste kilpidest peaaegu mingisuguseid jäänuseid seni veel muinasvarade kogudesse saadud, hoolimata sellest, et ajalooliste teadete järgi kilpi vist iga sõdur kandis. Selle põhjuseks on jällegi aine—puu, millest kilp oli. Naabermais, m. s. Skandinaavias on siiski säilinud kilpe ja kuna muus relvastuses muistse Eesti ja põhjamaade vahel täieline ühtlus valitseb, võib teatud tõenäilisusega oletada, et meilgi sarnaseid kilpe tarvitati. Muistisel Norra laudadest kilbil on keskel ümmargune auk, millest tagapoolt risti üle käib pide. Eespoolt on auk aetud n. n. kilbi kübaraga, mis oli rauast. Ümber kilbi ääre on needitud raudvits, mis selle teeb vastupidavamaks servalöövide vastu.

Haruldasem kaitseabinõu oli n. n. rõngas-särk, milliseist siiski mitmelt poolt Eestist muistsete sõdurite haudadest on saadud jäänuseid. See oli tehtud väikseist, umb. 1 cm läbimõõduga rõngaist, mis teineteisest läbi käisid, või siis rõngaist ja varraslülidest nagu näha joon. 9-lt. Siin on iga rõngas teisega varraslülide paari abil ühendatud. Varraslülid on mässitud pronks-

traadiga ja olid omal ajal haljad nii et särk ka teatud toredusjaks oli. Seda see oli kindlasti ka oma suure kalliduse tõttu (on arvatud, et 20.000 rõngakesest koostuva särgi valmistamine nõudis ühelt mehelt umb. aasta tööd!), mil põhjusel seda kahtlemata ka ainult üksikud jõukad mehed võisid omada ja kanda, tavalisel Eesti sõduril seda polnud. Rõngassärkidest kaugelt paremad olid taotud rauast soomusrüüdlid, nagu neid kandsid rüütlid, kuid neid eestlased ei tundnud. Need olid Lääne-Euroopaski niisugusel täielikul kujul, nagu neid kandsid raudrüütlid siia tulles, alles ristisõdade aegu eurooplasile tuttavaks saanud Idamail, mis tol ajal maailmas m. s. ka relvade valmistamises seisid esimesel kohal. Raudkübaraid ei tea meie eestlasil olnud.

Nagu näeme, ei olnud eestlaste relvastus üldiselt sugugi nii äärmiselt puudulik, nagu paljud on arvanud*). Allikad ja kõigepealt haualeiud näitavad, et eestlased osalt isegi väga toredaid ja omal ajal kahtlemata kallihinnalisi relvi on kandnud. Odad, kärbid, vibud, lingud ning kilbid kuulusid odavamate ja küll kõige üldisemate relvade hulka. Mõõgad olid küll juba enam jõukate sõjariistadeks, nagu ütleb näit. rahvalaulgi, kus seda Kalevite — jõukamate meeste relvaks peetakse. Siiski ei olnud mõõgad kaugeltki haruldased, vaid ennemini tavalisemad relvad, nagu näitavad meie haualeiud ja Läti Hendriku kirjeldused eestlaste võitlustest. Haruldased, ainult üksikuile kättesaadavad olid rõngassärgid ja ambud. Ambude kohta pole teada, kas need eestlasil rohkem oligi kui need, mis nad vabadusvõitluse lõpuks sakslasile ära olid võtnud — olgugi, et nendegagi nad sakslasile tegid tublisti kahju. Kui võrdleme eestlaste relvastust naabrite varustusega, siis näeme, et meie esivanemad ei olnud kõige edenenumaist peaaegu sugugi järel, teistest aga sagedasti ees. Skandinaavlased, kes kultuuriliselt naabreist esimesed, olid relvis peaaegu samuti: enne kõike

*) Et eestlased muistsel iseseisvusajal oleksid tarvitanud relvadena veel kivikirveid, nagu seda uskus J. B. Holzmayeri vananend töö põhjal V. Reiman ja nagu sama allika järgi „Sõduris“ kirjutab kapten Salzagi, on eksitus, milleks andis põhjuse mõnede kivikirveste leidmine Saaremaal üheskoos rauaaaja riistadega. Need leiud ei kuulu aga kuidagi viisi kokku. Kivist sõjakirveid pole igatahes peale kiviaja lõpu enam tarvitusel olnud.

Vaimline side Léopoli*) ja meie sõjakooli kadettide vahel.

Eesti oma kangelasliku Vabadussõjaga äratas kogu ilma tähelepanu ja sümpaatiat, võites omale sõpru, kes näevad ja jälgivad heameelega meie riigi elu ja tööd.

odad, siis mõõgad, kärbid, kirved, lingud jne. olid siingi tavalisemad sõjariistad, on leitud ainult võrdlemisi enam mõõki ja ka rõngassärke kui Eestist, nende hulgas ja enam kalleid eksemplare. Teistest naaberrahvastest võime öelda ainult niipalju, et eestlased neist Läti Hendriku aegu olid ette jõudnud, näit. on venelasi- legi kiviheite-masinad ja ambud võõrad ja nad õpivad neid tarvitama osalt nähtavasti m. s. just eestlastelt. Ainult kõige viimasel ajal ilmunud vastasega, saksa rüütlitega võrreldes oli eestlaste relvastus tublisti nõrk, kuid täienes kiiresti, kuna eestlased ruttu ja heade tagajärgedega õppisid tarvitama uusi, moodsaid relvi (paterellid, ambud). See näitab, et kui eestlasil oleks olnud varemalt naabriks sõjaliselt nii arenenud rahvas, siis oleks nende relvastus olnud ka enam selle omale vastav. Siiski võime öelda, et sakslasilegi allajäämise põhjuseks oli enam eestlaste sõjalise organisatsiooni, kui relvastuse nõrkus. Meie ei kõnele raudriide puudumisest, mis muidugi oli väga tunduv nõrkus, kuid muud eestlaste relvad ei olnud sugugi nii halvad ega võitlusiks sakslaste vastu kõlbmatud. Näit. kas või kõige algelisemad kirjeldatud sõjariistadest, kärbid ei olnud ju kaugeltki tarvitamiskõlbmatud, vaid need olid samal ajal ka Lääne-Euroopas tarvitusel ja tarvitasid ju isegi rüütlid eriti raudriideis sõdurite vastu sarnaseid, olgugi raudse munaga nuiasid (n. n. Morgenstern'id"). Võrreldes sakslastega oli eestlaste relvastuse üheks peanõrkuseks küll asjaolu, et see oli kirju: iga mees oli sõjariistus kõige pealt oma võimaluste, jõukuse kohaselt, mis muidugi oli väga mitmesugune; seejuures ei osatud nähtavasti mitmekesise varustusega sõtta minevaid mehi jagada eri relvliikide viisi ja neid täiel määral taktiliselt erisuguste otstarvete kohaselt kasutada.

Tuleb viimati mainida, et eestlaste relvastus oli teatud määrani üksikutes maaosades parem kui teistes, mis rippus jällegi iga maaosa suhtelisest jõukusest ja arenemisastmest. Üldiselt olid saarlased kui kõige sõjakamad, kuid ka kõige jõukamad eestlasist, nähtavasti kõige paremini sõjariistus. Umb. kolmas osa muuseumidesse toodud mõõkadest on päri Saaremaalt, nende hulgas just kõige kallihinnalisemad eksemplariid. Samuti on hõbetatud odadest suur osa leitud siit.

1. detsembri sündmuste üksmeelne ja kiire likvideerimine ainult kinnitas seda sümpaatiat.

Meie sõjakoolis langesid sel päeval 4 kadetti ja paljud said haavata.

*) Endine Austria „Lemberg“, venekeeli „Львовъ“.

See sündmus leidis vastukaja ka Poolas, sest varsti saabus meie Sõjakoolile Poola Léopoli kadettide korpusele kaastundmuse avaldus. See saab ka aluseks edaspidisel omavahelisel sidupidamisel ja üksteise tundmaõppimisel. Mõni aeg hiljem sai Sõjakool Léopoli kadettide korpusele kena albumi, mille Poola sõjaväeline esitaja kapten Drymmer isiklikult Ōpeasutuste ülemale üle andis ja mis täidetud nende oma ülevõtetega nende igapäevasest elust ja tegevusest. Sõjakool vastas samaga. Meie sõjaväe esitaja

javäe esitaja, kes endine Sõjakooli pataljoni ülem, vastas samuti ning andis edasi meie Sõjakooli paremaid tervitused oma kolleegadele—Léopoli kadettidele. Selle järele kandis kadettide laulukoor ette mõned Poola rahvuslised laulud.

Peab alla kriipsutama seda huvi ja armastust, mis meie vastu Léopolis tuntakse.

Selles Poola riigi osas, mis kuulus enne Ilmasõda Austriale, oli kaks Sõjakooli. Nendel koolidel ei olnud populariteeti ega Poola rahva poo-

Keskel meie sõjaväe esitaja Poolas — kol.-leitn. Jacobsen, tema paremal käel — kolonel Zebrowski, Léopoli kadettide korpuse ülem. Saal dekoreeritud Eesti lippudega ja vapiga.

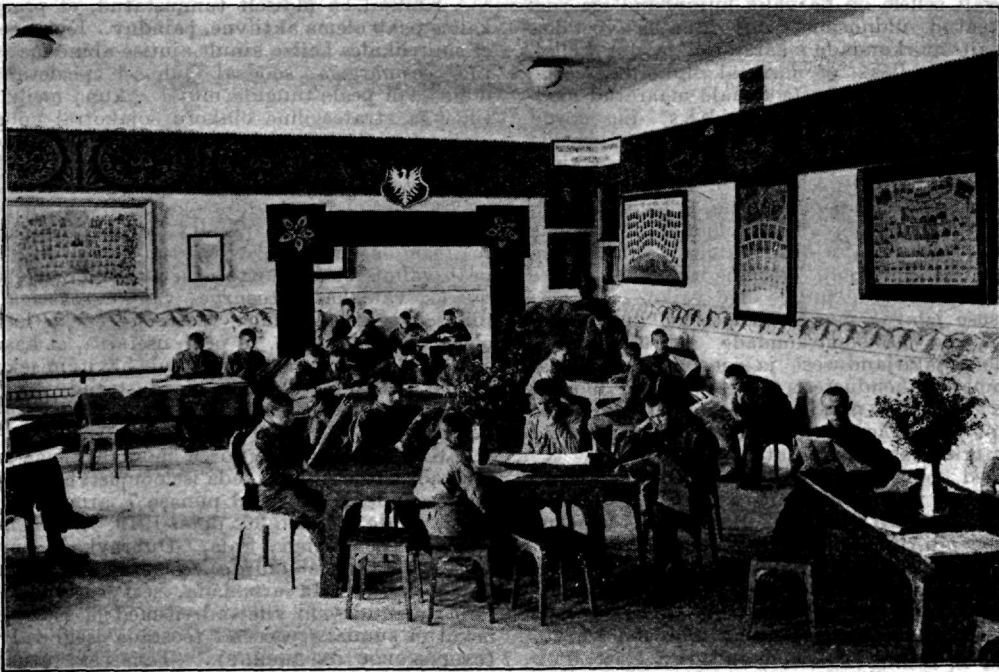
Poolas andis üle Léopoli kadettidele meie albumi, mis näitab meie tööd ja tegevust.

Léopolis tuntakse Eestit hästi ja sümpaatia meie vastu on suur.

Kui käesoleva aasta veebruarikuu algul meie sõjaväe esitaja Poolas kol.-leitn. Jacobsen Léopoli kadettide korpust külastas, sai temale osaks südamlilik ja suurepärase vastuvõtt. Nägid ju Léopoli kadetid esimest korda selle väikese ja nende armsa rahva sõjameest oma keskel. Sel puhul lehvitsid kõigil korpuse hoonetel Poola lipud kõrvuti Eesti omadega. Aktuse saali oli üles seatud Eesti vapp lippude ja vannikutega. Meie sõjaväe esitajat tervitas keegi kadettide nimel prantsuskeelse kõnega. Meie sõ-

lehoitu, sest rahvas tahtis poliitilist rippumast ja vabanemist Austria võimu alt. Kasvandikkude enamus koosnes nendest, kes teistes koolides eksamitel läbi kukkunud või välja heidetud, mis veel rohkem nende koolide nime alandas. Poolakaid oli nendes koolides vähe.

Ilmasõja lõpul, 31. okt. 1918 a., Austria võimu kapitulatsiooni päeval, võtsid poolakad võimu koolides oma kätte. Endised koolide kasvandikud-väljamaalased saadeti tagasi oma kodumaale ja Lobzovis avati Poola kadettide korpust, kuhu esialgu vastu võeti ligi sada Poola rahvusest kadetti. 1921 a. viidi kadettide korpust Lobzovist üle Léopoli, kus ta asub praegugi. Léopoli kad. korpuses õpi

Léopoli kadettide korpuse lugemisaal.

praegu umbes 350 kadetti. Seda arvu tahetakse kolmekordselt suurendada, kui vastavad ruumid valmis saavad.

Poolas on praegu kaks kadettide korpust, teine nendest asub Modlinis. Need on internatidaga lütseumid, mis sõjaministri poolt on asetatud erilistes tingimustes, kus peale sunduslike keskkooli õppeainete on ette nähtud ka sõjaväeline kasvatus — ohvitseri ettevalmistus. Korpuses on viis kursust. Üldõppeainete õpe-

tamine kuulub haridusministri alla, kes seda kontroleerib oma inspektori kaudu.

Üldõppeainetes omandavad korpuse lõpetajad samad õigused kui teisedki avalikkude keskkoolide lõpetajad. Sõjaväelise õppuse eesmärk on ohvitseri ettevalmistus. Õppekava vastab lipnikkude kooli (L'Ecole d'Enseignes) programmile. See kool asub Varssavis. Sõjaväelist õppust juhivad kursuste ohvitserid korpuse ülemaga eesotsas. A. L.

Mõtteid kaitselahingust meie oludes.

H. Grabby.

Kaitse põhialuseid.

Praeguse aja kaitse iseloom vastandina endise aja kaitse mõistele, kus kaitse asetust sarnanes mingisugusele liikumatale kilbile, mille vastu pidi hävinema pealetungija jõud, on saanud hoopis teistsuguse ilme ja tugineb liikuvusel, painduvusel. Sarnase kaitse teostamiseks on vajalik kõigi kaitsevahendite järgustus sügavusse ühes võimsa tulesüsteemi loomisega ning tugevad varud.

Kaitselahingu raskuspunkt on nihkunud rindelt sügavusse.

Kaitselahingu kaks peamist elementi on tuli ja maastik. Kaitsja lööb tagasi vastase kallaletungijale kõigepealt tulega, ja sarnase katkematu tulevöö moodustamine, kus hääbuksid pealetungija jõud, on kaitsja peamine ülesanne. Kuid tulerelvad on maastiku sõnakuulelikud orjad ja nende toodang on täielik ainult siis, kui nende asetusel on silmas peetud kõiki maastiku iseäraldusi. Neid kaht kaitselahingu peamist elementi

peab iga kaitsele asuv üksus eriti silmas pidama ja nendega tõsiselt arvestama. Tule mõju on teguriks, mis rahuaja oludes raskesti arvestatav ja mille tõelist mõju tervikuna ei suuda esile tuua ka kõige paremini korraldatud manöövrid. Sellevastu maastik on üks neist kaitselahingu elementidest, mis esineb muutmatul kujul ka rahuajal kõigil õppustel, manöövritel ja millega kõik juhid alati peavad arvestama kaitsekorraldustel. Maastiku igakülgne analüüs ühenduses võimsate tuletõkete loomise võimalustega peavad punase joonena läbistama iga kaitsetegevuse.

Teatud kaitsepiirkonna kaitseks vajaliku üksuse määramisel võetakse aluseks kõigepealt see tulejõud, mis vajalik selleks, et luua katkematu tulevöö positsiooni ees ja tema sisemuses. Näit. kui öeldakse, et positsiooni kaitseks A kuni B-ni tuleb määrata 1 pataljon jalaväge, siis on aluseks võetud see tulejõud, mille annab pataljon oma organisatsioonilt ja mida loetakse küllaldaseks tähendatud maa-ala kaitseks.

Suuremalt osalt on see ikkagi kuulipildujate arv ja kahurvägi — lahingute a ja o. — mille arvel püütakse kokku hoida inimjõudu kaitsele.

Vastavalt sellele on ka välja kujunenud iga riigi sõjaväes teatud üldnormid, mis aluseks võetakse üksustele kaitsepiirkondade määramisel ja mis küllal-daseks loetakse selleks, et normaalsel olukorras teatud üksus suudaks edukalt kaitsta temale määratud maa-ala. Need osalt määrustikes fikseeritud normid on otstarbekohastena osutunud Ilmasõja kestvusel, neist on kinni peetud ja loodetakse kinni pidada tulevikus. Osalt selle tõttu, et mitte kõigis riikes määrustikud ei anna üldnorme, lugedes seda al-luvate algatusvõimet piiravaks šablooniks. Tingituna riigipiiri ning sõjaväe arvu ühes tehniliste vahenditega vahekorrast, erinevad nad üksikuis riikes, kuid see kõikuvus on suurriikide juures õige väike.

Prantsuse jalaväe määrustik ei anna küll mingi-suguseid norme kaitsepiirkondade suuruse kohta, kuid nende sõjakirjandusest ja igasuguste taktika-liste ülesannete lahendustest selgub, et nad üldiselt küllaldaseks loevad 1 pataljon jalaväge 1 klm peale ja 3 gruppi kahurväge 2 klm peale, vastupatareid (contre-batterie) kaasa arvamata.

Belglased omas jalaväe määrustikus ütlevad definitiivselt, et rügemendi kaitseasetus maastikul ei tohi ületada 2 klm, pataljon 800—1000 mtr¹). Venelas-tel on rügemendi rinne kaitset 2—4 klm²).

Millised oleksid meie väljavaated sellel alal ja missuguste umbkaudsete arvudega tuleks meil arves-tada? Ka kõige lihtsam arvestus, kus aluseks võetud kõige soodsam vägede kaitseasetus, toob meid arvu-deni, mis palju suuremad ülal mainitud.

Lihtsa matemaatilise arvestuse tulemusena, mille-juures aluseks võetud kõigiti normaallolukord, on rügemendi rinne kaitset meil 12—15 klm; pataljonil seega 6—8 klm. Loomulikult on siinjuures arvestatud ainult matemaatiliste keskmistega ja mitte vahet tehtud üldise kaitsepiirkonna ja võimaliku lah-ingu piirkonna vahel, mis olenedes operatiiv kavatsustest ja vastase tegevusest üksikute rügemen-tide piirkondi vastavalt suurendab või vähendab. Kuid üldiselt võib ikkagi neid arvusid lugeda teatud lähtealuseks (olugi mõnikord miinimumi piirides), millest meil välja tuleb minna üksustele kaitsepiir-kondade määramisel.

Meie kaitse iseloom ja sügavusse eeloneerimise küsimus.

Järeldusena ülaltoodud andmeist selgub, et kaitse-lahingus oleme sunnitud 5—6 korda suurema maa-ala andma kaitseks igale üksusele, kui see ette nähtud samadele üksustele suurriikes, kusjuures veel arves-tamata on tulejõu vahekorrad, millele tugineb iga kaitse. Püüdes luua vägede paigutamisel kaitseks rinnet, mis sarnaneks omalt asetusest suurriikide omale, vähendak-sime ka vastavalt osade asetuse sügavust 5—6 korda ja saaksime vaid õreda ühejoonelise paigutuse, kus puudub igasugune nõuetav sügavus ning mida vastasel kerge läbi murda. Teisest küljest kui arvesse võtame, et esijärgusoleva jalaväe asetuse sügavusse loetakse praegusel ajal kuni 500 m kergetele ja 1.500 m rasketele jalaväe relvadele, püüame seda teostada — saaksime asetuse, kus üksikud osad niivõrd laiali paisatud, killustatud, et puudub igasugune tuleside.

Igasugune suurriikide kaitseüsteemide täpne kopeerimine püüde, mida meie siiski jõudude vähesusel puudulikult suudaksime teostada, nõuab kõige meie elava jõu kaitsepositsioonile kinninaelutamist, ilma et meil võimalust oleks varusid soetada. Kas oleks sarnane passiivsus kaitset meie oludes lubatav? Sugugi mitte. Sarnane tardunud kaitse vaenlase vastu, kellel ülekaal kahurväes, on lootuseta, kui kaitstal ei ole oma esijoone taga tugevaid varusid, missemurdnud vaenlase tagasipaiskamiseks vastulöökidega.

Kõikjal on üldiselt tunnustatud, et praeguse aja kaitse peab olema aktiivne, painduv. Kui meeletame, et suurriikides kaitse ainult ajutise abinõuna ette näh-tud eesmärgiga soodsal juhusel pealetungile üle minna või peale tungida mujal — kuna meilt üldpolii-tiline ja strateegiline olukord sõjakorral nõuab pika-ajalist kaitset, siis seda enam tuleb silmas pida, et meie kaitseüsteem ei kujuneks tardunuks, kivinenud tõkkejooneks. Sarnase kaitseviisiga on seotud suurimal määral just need pahed, mis kaitse arvele kirjutatakse: passiivsus, initsiatiivi puudus, mitteotsustavus ja mo-raali langus. Olgem alati juhitud põhimõttest: kaitse peab valmis olema mitte üksi pealetungi tagasi tõrju-miseks, vaid ka vastusurve avaldamiseks igal soodsal juhusel, selgeks tegema vastasele, et ka kaitstal on olemas oma tahe, ta peab näitama, et kasutamata ei jää ükski juhus vastase jõudude hävitamiseks. Vastu-rinnakuks ja vastulöögiks moodustatud varud peavad olema nendeks vedrudeks, mis teevad kaitseüsteemi painduvaks.

Kuivõrd tundelik nõrga moraaliga vastane elav-jõu kaotuste vastu on, seda iseloomustab Vabadussõjas Narva rindel tegutsenud punase 7. armee ülema ette-kanne rinde ülemaale 30. dets. 1919. „... Kui jätkata endiselt pealetungi Sala, Dubrovka, Annenskaja sihis soovitud läbimurde eesmärgiga, siis ei läheks ikkagi korda edu arendada, sest rügementidest on järele jäänud vaid viletsad riismed ja kaitsele üleini- nekul ei suudaks väeosad teostada isegi valvekaitset (сторожевое охранение). Täna jutuajamisest 15. armee ülemaga sain mulje, et ka temal ei ole usku kaitseesse...“¹)

Ja seda sel ajal, kui tahteti maksu mis maksab ära märkida oma sõjalist üleolekut eesmärgiga mõju avaldada Tartu rahu läbirääkimistele.

Meie kaitsekorraldus peab alati võimaldama kiire tegutsemise vabade küllaldaste varudega, et suudak-sime vältida ootamatust ühes või teises suunas üle-kaafus oleva vastase poolt. Meie kaitse peab olema võimalikult aktiivne, painduv. Ka positsioonisõja oludes tuleb alal hoida pealetungi-vaimu soodsatel juhusel ettevõetud survega vastase positsioonile. Peame püüdma langetada vastase mee-leolu.

Aktiivse kaitse vajadust nõuab meie Ülemjuhataja juba Vabadussõja algpäevil omas juhtnõoris nr. 6. 2. 1. 1919.

Üksikute tugevalt kaitstud vastupanuolude vajadus meie oludes.

Missugune peaks olema siis meie oludes väeosade asetuse kaitset, et suudaksime luua küllalt tugeva ja aktiivse kaitseüsteemi? Püüdel teostada sügavust, mis praeguse aja kaitse üheks põhialuseks, peaksime loomulikult ette võtma väeosade kokkutõmbamise, koonduse teatud raionidesse, millele kaitse erilise tähtsusega.

Välisriikide määrustikkude vaatlemisel näeme, et seal on arvesse võetud sarnased juhusel, kus väeosadel tuleb kaitsta ü l i s u r i piirkondi (arvult meie oludes vast kõigiti normaalsed), mis ei vasta normaallu- korrale ja antud lühikesed juhendid tegutsemiseks neil juhusel. Inglise välimäärustik tähendab selle kohta: „Kaitse tugevus kasvab ja kaitseks määratud vägede arv väheneb, kui positsiooni luustik koosneb toetus-punktide ja kindlustatud raionide võrgust, mis järgustatud sügavusse ja annavad vastastikku toet- use. Samuti väeosad võib kaitset oma alla võtta laiemal maa-ala kui pealetungil, eriti kui maastiku iseloom ja jalaväe vaim ning väljaõpe võimaldavad, jätta mitme- suguste toetuspunktide ja taktikaliselt tähtsate raio- onide, mis vastupanu luustik, vahele tiibutega ja osa- valt paigutatud kohaliste varudega kaitstud vahed.

¹) L'infanterie au combat, § 439.

²) Полевой устав Р. К. К. А. § 822.

¹) Революция и война. Сборник II. 1920.

1. II. 1926. Léopoli Kadetikorpus.

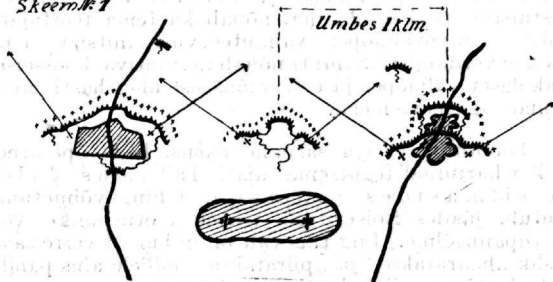
Kadeti prantsuskeelne tervitus Eesti sõjaväe esitajale kol.-lt. Jacobsen'ile.

Punaväe välimäärustik (§ 1196) ütleb, et juhuseil, kui rügemendil kaitsta lai rinne, 5—10 klm, tuleb väeosi grupeerida vastase võimalikkude liikumise raionidesse ning rügemendi kaitsepiirkonnas valitakse sarnased vastupanuraioonid, millede oma alla võtmisega suletakse kõik vastase tähtsamad pealetungi teed.

Toetuspunktide (опорные пункты) süsteem oli tarvilusel ka enne Ilmasõda, kuid nende organisatsioon erines tunduvalt praeguse aja omist ja nad osutusid nõrkadena juba Ilmasõja algul. Neid moodustati taktikaliselt tähtsamais kohis umbes 1 klm vaheliste tõketega kaitstud kaevik-gruppidega või selleks määratud kohalikkudest esemetest. Vahed tõketega kaitstud ei olnud. Võimas kahurtuli hävitas kergesti paar kõrvuti asuvat toetuspunkti ja vastase jalavägi tungis nende vahedesse. Puudus idasugune sügavus (1 kaevikjoon) ja nende vahed olid nõrgad; pealegi erinesid nad üldisest kaitsest süsteemist, mis võimaldas õhupildistusel neid kindlaks määrata.

Toetuspunktid ilma sõja algul.

Skema № 1

Toetuspunktid, kuid hoopis teisel kujul, said Ilmasõja lõpuks jällegi täielise eluõiguse ja praegusel ajal on nende laialdane kasutamine ette nähtud vastupanusõlmedena (centre de résistance), mis koosnevad mitmest rinnet pidi ja sügavusse asetatud toetuspunktist. Toetuspunkti (point d'appui) omakord jällegi moodustavad ühise juhatuse all olevad üksikud lahingugrupid.

Aluseks võttes seda põhiideed, mille otstarbekohasust on tõestanud sõjakogemused, tuleb ka meil kaitsest süsteemi korraldusel välja minna vaatesit, et meie kaitseasetuse aluse, luustiku peavad moodustama sarnased vastavalt meie oludele ja võimetele

organiseeritud toetuspunktid ja vastupanusõlmed. Nad võimaldavad meil kokku hoida jõudu ja teostada nõuetavat sügavust kaitsest süsteemis, olugi et ainult teatud tähtsamates suunades.

Kõigepealt sarnased toetuspunktid ja vastupanusõlmed meil erinevad selle maa-ala suuruse poolest, millel neid korraldatakse. Kuna harilikult vastupanusõlme moodustab 1 jalaväe pataljon, mis asetatud 1000—1500 mtr rindele ja samasugusesse sügavusse, on meie oludes pataljoni alla võetud maa-ala suurem ja pataljoni üksikud osad peavad enam harjutatuna asuma maastikul. Teatud vastupanuraiooni kaitseks määratud garnisoni suurus oleneb: 1) sellest tähtsusest, milline on teatud raioonil üldises kaitsest süsteemis, 2) kui võrd suudab teda tulega abistada naaberraiioon ja 3) sellest vägede arvust, mis määratud kõrgema juhatuse poolt teatud üldpiirkonna kaitseks.

Juhusel, kui rügemendile kaitseks määratud ribal eriline tähtsus terves kaitsest süsteemis ja see riba üldiselt väiksem naaberosead kaitseribast, millede kaitse vähema tähtsusega, moodustab sarnane rügement tervena hästi organiseeritud raiooni, mis endast kujutab erilist vastupanusõlme üldkaitsest süsteemis. Seega laieneks vastupanusõlme mõiste meie oludes ja omaks strateegilise tähtsuse.

Vastupanusõlmede ja toetuspunktide asukohad.

1. Kõige pealt nende asukohad peavad olema valitud nii, et maastik võimaldaks otstarbekohast kahurväe ja kuulipildujate tule kasutamist niihästi positsiooni ette kui ka sisemusse, milleks heade vaatepunktide ja kuulipildujate flankeerivate ning varjatud asukohtade vajadus. Vastast tuleb asetada vaatluse suhtes võimalikult halbadesse tingimustesse.

2. Peab olema varjatud ühendus seljatagusega. 3. Nende asukohtade ees ei tohi vastasel olla häid koonduskohti, mida raske tule alla võtta.

4. Asukohad tuleb valida nii, et nad oma alla võtaksid vastase tähtsamad pealetungi suunad, s. o. et vastane on sunnitud neid ründama.

Sarnaste toetuspunktide ja vastupanusõlmede ülesandeks oleks oma käes hoida taktikaliselt ja strateegiliselt tähtsaid raioone, naelutada vastase pealetunge, mitte andes neile võimalust kaitsest süsteemi läbimurdeks. Üldine eesmärk: otstarbekohase organiseerimisega ja vägede paigutamisega anda juhatusele suuremate varude soetamise

võimalus aktiivkaitse teostamiseks. Kui sarnased vastupanusõlmed püsima jäävad vaatamata vaenlase edasiliikumisele tiibadel, aitavad nad suurimal määral kaasa vastase desorganiseerimisel, tema rünnaku tagasilöömisel, olles abiks, toetuseks varudega ette võetud vastulöökidele.

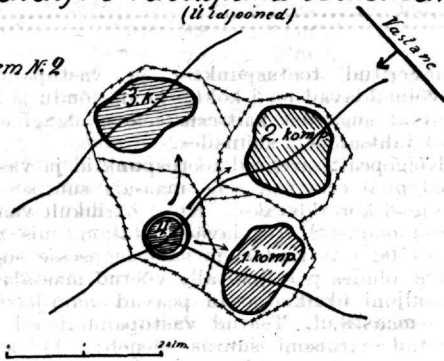
Vastase sissemurdel positsiooni ühte ossa suudavad hästi organiseeritud toetuspunktid veel edukalt vastu panna ja isegi tegutseda neist moodunud vastase seljataguses.

Vastupanusõlm, mille moodustab normaaloludes 1 pataljon, koosneb kompaniide toetuspunktidest ja juhatuse organitest. Viimaste hulka kuuluvad: juhatuse post, vaatepunktid ja sidevõrk. Vastupanusõlm peab tõketega kaitstud olema ja ette valmistatud kaitseks igasse külge — ka sisemusse — sarnaselt, et ühe kompanii raiooni sisse murdnud vastane ei võiks end laiutada külgedele, milleks korraldada lõigetena põiktõkkeid.

Pataljon vastupanu sõlmena.

(ü rüüpanoon)

Skeem № 2

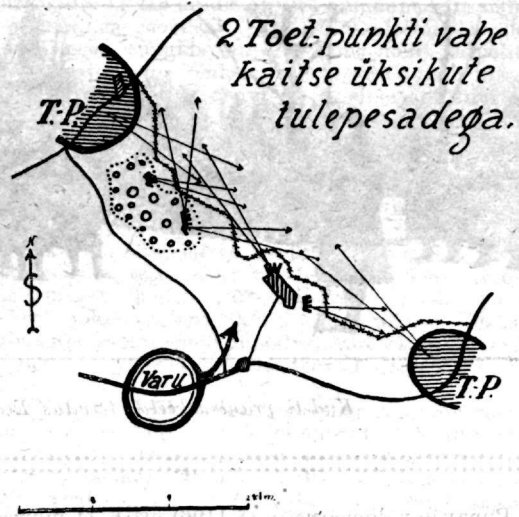
Tarvilik arv jooksukraave peab tagama ühenduse üksikute toetuspunktide vahel ja seljatagusega. Vastupanusõlme kuuluvad ka igasugused kaitseehitused tulerehvadele, meeskonnale ja varudele. Samadel põhilistel korraldatakse ka kompaniide toetuspunktid, mis koosnevad rühmade tarbepunktidest või üksikutest tulepesadest.

Tingituna maastikust ei ole võimalik igakord kaitset sõlmedena puhtal kujul teostada ja tuleb tarvitada mingit segasüsteemi; näit. osa rügemendi jõududest moodustab üksikud toetuspunktid või vastupanusõlme tema kaitseriba tähtsamates osades, kuna ülejäänud osadega kaitset teostada tuleb vastavalt maastiku iseäraldustele.

Kuid üksikud toetuspunktid ja vastupanusõlmed peaksid ikkagi jääma meie kaitseüsteemi aluseks, luustikuks.

Jõudude vähesusel puudub meil võimalus organiseerida vastupanusõlmi üksteisest sarnasel kaugusel, et nad suudaksid tagada igal juhul tarviliku jalaväe tulelõhe. Alati jäävad teatud vahed, lõhed, mis eraldi kaitset vajavad. Põhimõtteliselt jääb nende vahede kaitse vastase sissemurdel varude ülesandeks, kuid täitsa järelevalveta neid vahesid jätta ei ole võimalik. Valve ja tule side ülesandel tuleb üksikute toetuspunktide ja vastupanusõlmede vahedel, mis samuti tõketega kaitstud, korraldada jalaväe üksikud kaevikud-tulepesad, või kõige lihtsamad blokkhausid, kui see võimalik aja ja abinõude olemasolemisel.

Skeem № 3

Viimane kaitseviis on eriti soodus seal, kus maastik oma iseloomult juba nõuab blokkhauside tarvitusele võtmist: sood, rabad ja metsad. Kui nende ehitamine võimata, tuleb neid asendada kõige lihtsamate pinnapealsete tulepesadega.

Neil põhimõtetel korraldatud kaitseüsteem võimaldab jõudude kokkuhoidu tugevate varude moodustamiseks, mis vajalik aktiivse kaitse teostamiseks, annab positsioonile teatud sügavuse, tema tähtsamates kohtades muutes kaitse p a i n d u v a k s.

Kuid ühenduses sarnase kaitseviisi teostamisega tuleb nimetada veel üht tegurit, mis temaga lähidalt seotud, nimelt jalaväe väljaõpet kaitsetegevuseks neis tingimustes.

Eelpool toodud kaitsetegevus erineb nii mitmeski neist vaadetest, mis omandanud meie reservlased ja mille järele tegutseb meie kaitseväge osalt ka praegusel ajal. Lahingutegevus kaitseks, kus iga üksik sõdur tarbekorral küünistuna maasse ja isoleerituna raugemata vastupanu peab avaldama, nõuab ka tema teostajalt erilist lahinguväljaõpet, vaimutegevust, initsiatiivi ja eneseohverdumist. Samuti nõuab ta juhtiva koosseisu igakülgselt väljaõpet ja ettevalmistust ühes hästi arenenud algatusvõimega.

Loomulik, et iga sarnane üksus, keda õpetatud ja kes harjunud tegutsema alati lähimas tule- ja silmasides naaberosaga, lahinguvõimetuna osutub, jäädes isoleerituna teatud toetuspunkti või vastupanusõlme. Liig tugevalt on imbutud verre saatuslik „haaratakse“ ja „piiratakse“, millele alus pandi Vabadussõjas selle algpäevade lahinguis.

Tuleb vabastada iga väeosa, iga üksik sõdur sellest masendavast haaramise kartusest, mis tavaliselt saatuslikult mõjub lahingukäigule ja õpetama neid tegutsema isoleerituna üksikutes tugipunktides ning teadmises, et iga vastase kaitsepositsiooni sisse tunginud osa hävitatakse varude vastulööbiga. Tuleb sisendada väeosadesse usku enda tegutsemisviisi, vastastikku abistusse, selgitades sarnase võitlusviisi vajadusi ja paremusi.

Balti riikide olemasolu õigustatavusest.

Toimetuse märkus.

Toimetus on saanud autoriteetlikumatest allikatest andmeid, et „Sõdur“'i süüdistatakse saksavaenulikkuses. Sarnane süüdistus on põhjendamata. „Sõdur“ on püüdnud pakkuda oma lugejatele kokkuvõtteid Saksa mõtteist kui võrd see võiks huvitada meid, sõjaväelasi eriti. Nii on „Sõdur“'is peatatud Saksa ohvitserkonna väljaõppe juures, on ilmunud pikem kirjutus v. Seeckt'i 60. aasta sünnipäeva puhul j. t. Oleme andnud ruumi ka artiklile „Tung idasse“ („Sõdur“ nr. 14/15) ja anname ruumi alljärgnevale selleks, et näidata kuidas üks osa Saksa väljapaistvamaid kodanikke opereerides valeandmetega püüab levitada lugupidamatust Eesti vastu. Sakslaste sarnaste võtete avalikkuse ette toomine pole vaenulikkus meie poolt.

Oberstleitnant **W i k t o r i n**, kes „Militär Wochenblatt“'is jälgib sõjapoliitilist mõtet ja nähtavasti tegutseb Saksa praeguses varjatud Suure Kindralstaabi teadetekogumise osakonnas juhtivana jõuna, on 1926 a. välja andnud raamatu „Die Heere Europas“ (Euroopa sõjaväed), milles (lhk. 95—96) leidub järgmine üldkokkuvõte:

„Balti riigid üldiselt: Balti riigid, välja arvatud Soome, väljendavad omas geograafilises ja majanduslikes olukorras ja sõjapoliitilistes vahekordades nõndavõrd palju ühiseid iseloomu jooni, et otstarbekohasem on neid lühidalt ühiselt käsitada.

„Leedu, Läti ja Eesti on tekkinud endistest Vene Läänemere provintsidest (Ostseeprovinzen) ja nad võlgnevad oma loomise peaauslikult Inglismaa püüdele Venemaad Läänemere rannast kõrvale tõrjuda.

„Kõik kolm riiki on väikesed, igatpidi äärmiselt nõrgad looded (in jeder Beziehung äusserst schwache Gebilde), mis ainult praegu veelgi maksvate täiesti reguleerimata ja ebaloosulikkude pealesõjaagsete olukordade arvesse panna tuleb, kui nad mitte juba ammu ära sulanud pole suurematesse riikidesse, peaauslikult Venemaasse aga ka Saksamaasse.

„Sarnane tagasimine (Rückbildung) kujuneb aja jooksul möödapääsematuks. Püüe oma iseseisvust alal hoida on viinud korduvatele katsetele Balti riikide liitu luua. Käega katsutavat menu ei ole sel alal saavutatud, sest et mitmekesised, kuigi väiklased huvid kokkupõrked on alati pinnale kerkinud, näit. viha-vaen Leedu ja Poola vahel leedu Vilno maaala pärast teeb Poola osavõtu ja juhtimise selles liidus võimatuks ja Soomet oma teisale suunitud huvidega ei saa ka kuidagi mingisugusesse ligemasse sisesse põimida.

„Nõnda siis on praegu ainult nende kolme riigi vahel täiesti sidumata (rechtlose) üldised kokkulepped ühise sihtjoone kohta omas välispoliitikas. Saksamaa vastu on suhted, välja arvatud Leedumaa, kes puht Saksa Memeli maa ära rõõvis, üsna head, kuigi ülespidamine saksa rahvusest vähemurahva vastu palju soovida jätab.

„Venemaa on nende kolme riigi loomulik vaenlane ja töötab usina enamlike propaganda kaudu nende maaalade tagasisaamiseks.

„Eestimaa on viimasel ajal otsinud tugevat konkakti (Anschluss) Inglismaaga ja tahab, arvatavasti, Saaremaa ja Hiiumaa saari mingil kujul Inglismaale laevastiku toetuspunktina ära anda.

„Suures ilmapoliitikas mängivad need riigid loomulikult ainult kui malevigurid suurriikide poliitikas vähe kadestavat osa.

„Sõjamajanduslikult peavad need praegu veel täiesti tahajäänud põllumajanduslikud maad (Agrarländer) arusaadavalt ainult väljamaa peale lootma. Suuremalt osalt varustab neid Prantsusmaa“.

Trakteerides N. Vene sõjapoliitilisi vahekordi kordab **W i k t o r i n** jällegi lhk. 89: „Vahekord Balti riikidega ja Poolamaaga on loomulikult pidevalt pingutatud. Need riigid on, Soome välja arvatud, nõndavõrd elukidurad looded (lebensschwache Gebilde), et nende tagasivõtmine miskisugusel kujul ainult aja küsimuseks jääb.“

Toodud väljavõtteid on tõenduseks, et tungitakse idasse kõikide abinõudega... **W. F.**

Kahjurite vastu võitlemine voori hoidmisel.

K. Krumm.

Iga väeosa on kohustatud hoolitsema, et kõik vankrid, hobuserakmed ja voori tagavaraosad ning tarbeasjad oleksid alati korras ja sõjakäigule väljastamiseks valmis. See on mõeldav ainult siis, kui isikud, kelle hoole alla vor on usaldatud, omi ülesandeid põhjalikult tunnevad ja uskavad voori eest hoolitsemisel tarvilikke võtteid ning vahendeid käsitada.

Et väeosadel veel puudub sellekohane instruksioon, siis ei ole vist liigne, kui voori eest hoolitsejate tähelepanu juhime ühele küsimuse tähtsamale osale, mis käsitab kahjurite vastu võitlemist.

Voori hoidmisel pörame sageli kokku mitmesuguste kahjuritega, milliste vastu võitlemine vajab mitmekesiste võtete ja vahendite tarvitamist. Tähenadud kahjurite hulgas on eriti hädaohtlikud mõned kahjulikkude seente liigid ja puuussitust sünnitajad putukad. Mõlemad kahjurid tekivad harilikult küüni puuosades ja võivad soodsalt tingimustel sealt vankrite või muude puust esemete peale üle kolida.

Hoiuruumi korrapärane puhtus on päätegur, mis kahjurite signemist ja arenemist takistab. See-

parast tuleb hoiuruume iga päev, kui töö küüni lõppenud, korralikult puhastada ja pühkida. Pühkmed ei tohi jääda ööseks hoiuruumi, vaid viibimata selleks määratud kohale välja viidama. Mustusekohad peaksid asuma hoiuruumist võimalikult eemal. Väljakantud pühkmed põletatakse ära. Vastasel korral võivad pühkmetes pesitsevad kahjulikud putukad hoiuruumi tagasi rännata. Kui pühkmete põletamine võimata, siis heidetakse nad prügikasti või prügiauku, mis varustatud kindla kaanega. Hoiuruumis ei ole soovitatav asjade puhastamist ega kloppimist ette võtta. Seda tuleks teha ainult õues.

Et kahjurite signemist ja levimist soodustavad niiskus, sumbumud õhk ja pimedus, siis tuleb hoiuruume sagedamini tuulutada. Seda tehakse siis, kui ilm ilus, selge ja vaikne. Tuulutamise teostamisel tuleb meeles pidada, et hoiuruumi ei tohi pääseda niiskus ega suunduda sirgejoonelised päikesekiired. Vara hommikuti ja hilja õhtuti ei ole soovitatav uksti ja aknaid avada, sest sel ajal on õhk õues niiske.

Puuussituse (червоточина) sünnitajana esinevad mitmet liiki parasiidid: mardikad, liblikad ja

nende tõugud. Putukad uuristavad puusse oma munade paigutamiseks väikesed augukesed, lõigates sellejuures puukiud läbi. Munadest välja koordunud tõugud toidavad endid puumassist, kuna nende väljahaiged puus erilise käärimisprotsessi sünnitavad. Käärimise mõjul hakkab puumass lagunema ja murenema. Kõige sagedamini tungib kahjur toore puu kallale, olles vähem hädaohtlik kuivale puule. Värvitud puu aga on kõige kindlamini kahjurit vastu kaitstud. Esialgu tuleb ussitus puupinnal nähtavale üsna väikeste augukeste kujul. Et jõurikkalt arenenud ussitus raske on hävitada, siis on tähtis kahjuri ilmumist ja levimist ära hoida. Kui mõnes küüni või vankri osas on ilmsiks tulnud ussitamise tundemärgid väikeste, nõelapistesarnaste augukeste näol, siis tuleb kahjuri edasilevimisele viibimata piir panna. Selleks määratakse kahjuritl halvatud kohad puhastamata tärpentiiniga üle. Et tärpentiin suudaks hõlpsamini puumassi tungida, kõrvaldatakse eestkätt määratavalt pinnalt värvikord.

Kahjurit hoiuruumist eemalepeletamise otstarbena asetatakse vankrite ja riulite alla tõkatiga täidetud lamedad nõud või naftaliinikotikesed. Naftaliini aga ei tohi tsinkasjade lähedusse paigutada — ta mõjub tsiingi peale halvavalt. Haisevate ainete tarvitamine omab erilise tähtsuse kevadel ja suve algul, s. o. kahjuritunemise ajal. Teiseks mõjuvaks abinõuks puussituse vastu võitlemisel on vooi korralik värvimine ja küüni ning vankrite tolmust puhastamine.

Puust esemetele kahjulikkude putukate vastu võitlemisel annab väävelsüsiniku tarvitamine väga häid tagajärgi. Ta surmab mitte üksnes putukad, vaid ka nende munad ja tõugud. Väävelsüsinikuga ümberkäimine ja töötamine aga nõuab suurt ettevaatlikkust.

Väävelsüsinik (CS₂) on helekollakas, rõikalõhnaga vedelik, mis harilikult toatemperatuuril käes aurab ja 38,5° R juures keeb. Erilist tähelepanu väärivad tema järgmised omadused: 1) õhus liirelt leviv aur annab tulega (põlev tikk või pabeross, hõõguv süsi jne.) kokkupuutumisel plahvatuse, mis sarnaneb vääveleetri või bensiini plahvatuks; 2) auru sissehingamine on tervisele hädaohtlik.

Neis negatiivsetena paistvates omadustes pei tubki väävelsüsiniku kasulik mõju kahjurit vastu võitlemisel. Teisest küljest dikteerivad nad meile ette alalist valvelolekut ja abinõude tarvituselevõtmist, mis ära hoiaksid inimeste ja loomade mürgitamisest ja võimalikke plahvatusi, milliste tulemuseks mitmesugused õnnetusjuhtumused.

Loetletud põhjustel tuleks väävelsüsiniku tarvitamisel talitada alljärgnevalt:

1. Kõik tööd, milliste juures on tarvitusel väävelsüsinik, peaksid sündima ohvitseri juuresolekul ja järelevalvel.

2. Ruumides, kus väävelsüsinik hoiul ehk kus temaga töötatakse, ei tohi suitsetada ega tuld üldse tarvitada.

3. Väävelsüsinik paigutatakse kindlalt kinnikorgitud klaas- või plekknõudes hoiule päikese eest varjatud jahedasse ruumi, mille temperatuur ei tohi tõusta üle 30° R.

4. Väävelsüsinikku on soovitatav hoida ja vedada suurtes raudnõudes vee juurelisamisel. Vesi kui kergem aine tõuseb erikihina väävelsüsiniku pinnale ja takistab selle äraauramist.

5. Väävelsüsiniku ühest nõust teise ümbervalamist oleks kõige soodsam teostada õnes. Ümbervalaja peab seljaga vastu tuult seisma ja püüdma auru mitte sisse hingata. Kuuma ilma korral tuleb seda teha hommikuti või õhtuti.

6. Tööde läbiviimiseks määratakse minimaalne arv töölisi, tutvustades neid väävelsüsiniku tähtsamat omadustega.

Putukatelt halvatud esemete tervendamist teostatakse harilikult maasse kaevatud augus, mille maht oleneb esemete suurusest ja arvust. Esemed mahutatakse auku niivõrd avaralt, et väävelsüsiniku aur suudaks neid täiesti ümbritseda. Ülemised esemed peavad asuma umbes 0,35 m võrra augu suust madalamal. Esemete pinnale paigutatakse suur metalliud. Augu avaus kaanestatakse laudadega. Keskmisse lauda, mis asetub kohati esemete pinnal oleva liuaga, tehakse auk, millest umbes 0,7 m pikune puust toru läbi aetakse. Toru peab umbes poolest saadik auku ulatuma ja püsivalt augus seisma. Laudade vahed topitakse õliga kinni. Sarnasel viisil valmistatud augu kaas kaetakse umbes 0,35 m paksuse mullakihiga.

Toru kaudu valatakse augus asuvale liuale väävelsüsinik, võttes iga kantmeetrilise mahu kohta 100 gr vedelikku. Peale selle kaanestatakse toruots ja kaetakse umbes 0,35 m paksuse mullakihiga.

10—12 tunni pärast kõrvaldatakse toruotsalt kaas ja valatakse auku endine kallang väävelsüsinikku. Selle toimingul lõpul kaanestatakse toruots ülaltähendatud viisil. 10—12 tunni pärast on esemed tervendatud ja auk tehakse lahti. Esemete väljavõtmisega aga ei maksa rutata — augus on veel väävelsüsiniku mürgine aur.

Auku paigutatavate esemete küljes ei tohi olla metalloosi. Tervendatud esemed kaetakse õlivärviga. Kõrvaldatud metalloosid kinnitatakse paigale peale esemete värvimist.

Kui metallooside eraldamine on teostamata, siis kaetakse nad paksult vaseliiniga või naftaõliga.

Kahjutoovate seente hulgas on kõige kardevatavam ja ühtlasi ka kõige hädaohtlikum majaseen — „Merulius lacrymans“. Ta areneb liig edukalt ja sünnitab puus kiire lagunemisprotsessi, mille tagajärjel halvatud puuosad muutuvad pehmeks mädanenud massiks.

Majaseen võrsub puupinnal, kuhu tema poorid juhtumisi sattunud, ja rändab sealt edaspidisel arenemisel naabruses asuvatele asjadele üle, vaatamata sellele, kas need värvitud või värvimata. Seepärast tuleb alatasa seene ilmumise järele hoolsalt valvata ja igatpidi püüda tema siginemist ning arenemist takistada.

Pooridest välja võrsunud seen tuleb nähtavale valgete kohedate hebemete kujul, mis kattuvad kastetilgasarnaste pisaratega. Esialgu on pisarakesed läbipaistvad ja värvita. Varsti aga muutuvad nad püimataolisteks. Edaspidisel seene arenemisel ja kasvamisel tõmbavad hebemend endid peenikesteks nõrikesteks kokku, omades ämblikuvõrgu-taolise kuju. Aegapidi põimuvad nõrikesed üksteisest läbi ja sünnitavad viimaks ümmarguse karaskitaolise seenetuse, mis tumekollakat värvi. Seentest välja imbutatava vedeliku mõjul omab puupind helekollase värvi. Tumekollakas seenetus muutub pärastpoole kohati punakaks, kohati lillaks. Seen laseb ennast ära tunda ka vastiku mädanenud haisu tõttu.

Seene siginemist ja arenemist soodustavad: 1) hoiuruumi temperatuur, mis kõigub 0—15° R vahel, 2) rõskus, pimedus ja sumbumine õhk. Neist põhjustest tingituna tekib seen harilikult küüni pimedates, rõsketes nurkades või puupõrandal all. Sarnaseid kohti tuleb küünis viibides teravalt silmas pidada. Seene ilmumise ärahoidmiseks või tekkinud seenetuse hävitamiseks on kõige mõjuvamad järgimised abinõud:

1. Läbitõmbav tuul; ta hävitab seene üheainsama päeva jooksul või valguse kaastegevusel isegi mõne tunni kestel.

2. Kange soolvesi või veel parem vasevitriooli sulatis, millega seenelt halvatud kohad üle valatakse.

3. Karbolhape ja tõkat, millistega kahtlustatavad kohad aegajalt niisutatakse. Oma odavuse

ja mõjuvuse poolest on tõkat väga praktiline vahend seene vastu võitlemisel.

Kui seen on põrandal all levima hakanud, mille tundemärgiks on vastik-mädanenud hais või põrandalaudade vahedel tekkinud valged, kohedad hebed, siis tuleb seene hävitamiseks voor küünist välja ajada ja põrand üles tõsta. Hävitamisvahendid on siin samad mis eelpool loetletud.

Küünis viibimisel ei tohi tähele panemata jätta ka hallituse ja muude seente tekkimist. Nad ei ole küll nii kardetavad kui majaseen, kuid rikuvad siiski teatud määral puud ja muid asju. Nende seente vastu võitlemisel käsitatakse samasuguseid võtteid ja vahendeid kui majaseene vastu võitlemiselgi.

Vildist ja villasest riidest valmistatud asjade (higivaibad, hobusetekid jne.) hädaohhtlikum vaenlane on koi. Liblika näol on koi õolane, kes armastab pimedas või poolpimedas vaikes ja niiskes ruumis pesitseda. Isenesest ei tee koiliblik vildile ega villasele riidele mingisugust kahju. Ta on hädaohhtlik ainult selle poolest, et tungib tähendatud asjade vahele ja paneb oma munad nende kortsudesse või voltidesse. Munast koordub peagi välja röövik ehk tõuk, kes ennast kuni nukuks muutumiseni ainultki villakiust toidab. Munast väljakoordumise momendist peale õgib röövik riidepinnalt villakiusid. Alatasa edasi tungides märgib ta käidud tee oma kehalausele vastava paljakssöödud jutiga, millise pikkus 4—8 cm. Harilikult tuleb liblika munadest rohkel arvul röövikuid välja, seepärast suunduvad röövikute poolt paljaks söödud jutid ühest keskpunktist — mune-miskohast — mitmele poole.

Koiliblika munemisajaks on kevad, harilikult märts, aprill või mai, mis ilmastiku iseäraldustest tingitud. Sel ajal peab tarvitusele võetama kõige mõjuvamad abinõud liblike hoiuruumist väljaajamiseks. Selleks otstarbeks tarvitatakse haisevaid aineid. Nad ei surma kuff koiliblikat, kuid rikuvad ta rahu. Kui hoiuruumi, kus koiliblikad asumas, täidame lõhnaaine haisuga, siis tõusevad nad jalamaid oma asupaikadest ja hakkavad edasi-tagasi lendlema, nagu tülitaks neid hais. Järelikult ei saa koiliblik tähendatud tingimustes normaalselt elada, mis enesestki mõista takistab ta signemist.

Koiliblika cemalepetamiseks tarvitatakse koi-rohtu, haljaid kanepilehti, tubakat, humalaid, tilli, naftaliini, veega segatud petrooleumi ja täpentiini. Kuivad ollused paigutatakse asjade vahele ja pillatakse riulile või kasti, kuna vedelikkudega põrand, seinad ja ruumi sissease üle pritsitakse. Pritsimist on kõige parem teha pulverisaatori abil. Eelmine on teostatav enne asjade hoiule asetamist. Peale selle on soovitatav riulite alla paigutada õhukesed nõud, mis tõkatiga või täpentiiniga täidetud. Arvesse võttes, et koiliblik taimekiududest valmistatud riide peale oma mune ei pane ja et koiröövik sinna elama ei asu, on soovitatav vildist ja villasest riidest asjade pakid hoida puuvillastes, linastes või kanepiriidest kottides, mis korralikult kinni seotud või kinni õmmeldud. Kui väeosa ainele jõud lubab, siis tuleks vilt- ja villasteasjade hoidmiseks soetada puust kastid. Kast olgu tihe ja käigu kindla kaanega kinni.

Eeltähendatud vahendid ei suuda siiski vilti ja villast riidet koi vastu täiesti kaitsta. Seepärast on vaja tähendatud asju sagedamini revideerimisele võtta. Kui asjade järelevaatusel on leitud koi olemas olu tunnused, siis klopitakse ja puhastatakse kahjurit halvatud esemed õues puhtaks. Seda tehakse mahalaotatud märja presendi kohal. Presendile langenud puru kogutakse kokku ja põletatakse ära.

Kõige kindlamate tagajärgede saavutamiseks koi vastu võitlemisel võetakse ette hoiuruumide desinfitseerimine kuuma naftaliiniga. Selleks võetakse kaanega varustatud malmist, rauast või vasest katlake. Kaane keskpaias peab olema väike auguke. Kahek-

sandik katlake osa täidetakse hariliku naftaliiniga. Keset ruumi põrandale maha pandud raudlehele püstitatakse põlev piirituse või petrooleumi lamp, mille peale naftaliini katlake asetatakse. Kõrge temperatuuri mõjul sulab naftaliin ja muutub viimaks auruks. Aur tungib kaaneaugust välja ja täidab hoiuruumi, tungides isegi kõige väiksemate praokeste sügavusse ja vildist ning villaseriidest valmistatud asjade pakki-desse. Hoiuruumi õhu madalama temperatuuri mõjul muutub naftaliini aur tolmpenikesteks kristallikesteks. Iga 25—30 kantmeetrilise hoiuruumi mahu kohta võetakse läbistikku 400 gr naftaliini. Katlake kaane peab tihedalt kinnipandav olema, et naftaliini aur kaane äärelt välja ei pääseks. Vastasel korral võib naftaliiniaur kergesti põlema süttida. Põlemise tagajärjel tekkinud tahm määrab hoiuruumis olevaid asju. Katlake kaaneaugu läbimõõt olgu umbes 3,5 cm ja parem kui ta on 20—25 cm pika torukesega varustatud.

Hobuserakmete ja muude nahkesemete karde-tavamaks vaenlaseks on nahapuriija (Ptinus) või nahasöödik (Dermes-tidae). Kahjuri poolt halvatud hobuserakmed eraldatakse tervetest ja mahutatatakse hoiule teise ruumi, et kahjuri levimist ära hoida.

Kui tähendatud võtte soovitavaid tagajärgi ei anna, siis võetakse tarvitusele äärmine abinõu — desinfitseerimine väävelsüsiniku auruga, vahendi ülal-loetletud omadusi silmas pidades. Desinfitseerimiseks võetud esemed puhastatakse tolmust ja määrdest.

Desinfitseerimist võib teostada väikeses isoleeritud ruumis, mis väljastpoolt kätav. Tuletekkimise ärahoidmiseks pannakse ruum hermeetiliselt kinni.

Sarnase ruumi puudusel valmistatakse eriline desinfitseerimiskast, mis hermeetiliselt kinnikäiva kaanega varustatud. Kasti maht oleneb täitsa tervendamisele võetud esemete suurusest ja rohkusest.

Kõige otstarbekohasem on tsingitud rauast kast, mille seinte ühenduskohad on korralikult kinni joodetud. Seinte ülemised ääred lõpevad rennikestega, millistes kaane servad sisse käivad. Rennikesed täidetakse nattaõliga või veega. Sarnase võtte abil saavutatakse kaane hermeetiline kinnikäik.

Raudkast tasub enese ära neis väeosades või asutustes, kus desinfitseerimine sageli aset leiab. Teised väeosad võivad ka läbi ajada puukastiga, kui selle kaas eeltähendatud viisil kinni käib. Kasti valmistamiseks võetakse umbes 2,5 cm pakused kuivad lauad. Laudade vahed ja praod kitatakse korralikult kinni. Kasti sise- ja välispind kaetakse õlivärviga.

Desinfitseerimiskasti mahutatud hobuserakmete peale asetatakse 2—3 lamedat nõud, mis kuni 2/3 kõrguseni väävelsüsinikuga täidetakse. Tuleb meeles-tada, et vedeliku auramist soodustavad laiasuulised nõud. Nõu peab olema materjalist, millele väävelsüsinik ei mõju. Selles mõttes võib soovitada klaasist või vaabatud savist purke. Väävelsüsiniku rohkus oleneb ära kasti suurusest. Harilikult võetakse iga kantmeetrilise mahu kohta 50 gr vedelikku.

Auru juurepääsu desinfitseeritavatele asjadele soodustavad järgmised asjaolud:

1. Õhu välja-pumpamine kastist.
2. Auramispinna suurendamine, s. o. laiasuuliste nõude tarvitamine.
3. Kohase temperatuuri (8—40° C) saavutamine desinfitseerimisruumis. Kõrge temperatuur on sood-sam, kuid ta ei tohi tõusta üle 40° C. Vastasel korral võib väävelsüsinik plahvatuda.

Kui väävelsüsinik võetud vastavas rohkuses ja saavutatud kohane temperatuur ning hermeetilis-kus, siis võtab esemete tervendamine aega: metallkastis 3 päeva; puukastis 7—10 päeva.

Desinfitseerimisruumist välja võetud hobuse rakmed tuulutatakse, hõõrutakse lapiga üle ja määri-takse.

Vägede koondamiseks oli vene juhatusel kaks varianti:

a) Juhuseks, kui saksa peajõud juhitakse prantslaste vastu,

b) juhuseks, kui saksa peajõud ühes Austria vägedega esimeses järjekorras suunitakse Venemaa vastu.

Tegutsemiseks Ida-Preisimaa vastu oli venelastel määratud kaks armeed: I — Vilno — armee pealetungiks idast ja II — Narevi — armee pealetungiks lõunast. Arvestades sakslaste pealetungi võimalusega peale sõjakuulutamist, pidi II armee esmalt koonduma Bjelostoki piirkonda, et kaitsta Varssavi ringkonna vägede seljatagust kõige kardetavamast küljest ning alles peale vastase lõpuliiku tegevuskava selginemist oma lähtekohale asuma. Arvestades sõjategevuse piirkonna iseloomuga, kavatsesid venelased pealetungile asuda järgmiselt: I armee tungib peale kuni Mazuuri järve jõueni; II armee hargneb joonelt Lomsha — Ostrolenka — Mlava ja tungib peale üle piiri lõunast põhja sihis eesmärgiga: oma peajõud asetada joonele Ortelsburg-Villenberg-Neidenburg-Soldau, missugusel joonel armee peatub, oma vasakul tiival, Neidenburgi piirkonnas, kindlustades seisukoha astmena tagasi, et luua tugev toetuspunkt. Peale selle algavad II armee parema tiiva korpused liikumist astmetena paremalt, et välja tulla lääne poole Mazuuri järvi, nende järve kindlustuste selja taha, sellega sundides sakslasi maha jätta seda kindlustatud seisukohta. Järgneva liikumise kavaks oli kaarkäik parema tiivaga loode sihis, pöörates rindega ümber Neidenburgi juures asuva telje, millega II armee ülejäänud korpused ühes I armee jõududega võimalus oleks olnud tema eel asuvate järve ribast läbi tulla.

Kogu selle esimese operatsiooni eesmärgiks oli vallutada Ida-Preisimaa.

Armeede tegevus oli näidatud korras ette kavatsed, vaeluse alla jäi ratsaväe kasutamise küsimus. Ühed rõhutasid vajadust sõja algul ratsaväge ette visata teede lõhkumiseks, mobilisatsiooni läbiviimise takistamiseks, üldse korratust luua saksa korralikus aparaadis. Teised, põhjenedes tegutsemise tingimuste omadustele Ida-Preisimaal, kinnitasid, et ratsa-osad eelnimetatud ülesannet täita ei suuda, leides igalpool organiseeritud vastupanu ning tegevuse saatmisel kaotavad oma edaspidise teovõime. Viimaste arvamiste järele soovitati koondumise esimesel perioodil piirduda ainult luurega.

Sakslaste kava põhjenes vastaste (prantslaste ja venelaste) omaduste hindamisel. Selle tulemuseks oli: kõik peajõud suunida prantslaste vastu, luues kaitsetõkked venelaste vastu, taandudes viimaste ülekaalu all. See v. Schlieffen'i kava oli rajatud lauasele: võitluses mitme vastasega peab oskama ajutiselt ohverdada osa territooriumist ühele neist, et kogu jõududega langeda teisele, sundides viimast lahingut vastu võtma, panna mängu kõik võidu saavutamiseks tema üle ja siis pöörduda esimese vastu.

Kui sakslaste üldise tegevuskava esimene hoop selgus, millega peajõud suuniti prantslaste vastu, piirdudes Vene rindel kaitsega, asusid venelased selleks juhuseks ette nähtud kava teostamisele eesmärgiga: üle minna pealetungile, et sõjategevust üle kanda sakslaste territooriumile.

III. Sõjategevuse algus.

Vene vägede koondamine sündis tiheda piirivalve ja kasakate osade katte all. Algusest peale pealetungiks määratud vene I armee kindral Rennenkampf'i juhatusel koondus Vilno ja Grodno vahelise piirkonda. Ta koosnes II, IV, XX ja XXII armee korpustest, III Siberi korpusest, 1. ja 5. küti brigadist, 6. res. diviisist ja ühest ratsa kaardiväe korpusest.

II armee kindral Samsonov'i juhatusel koondus Bjelostoki-Sokolka piirkonda; tema koosseisus olid I, VI, XIII, XV ja XXIII armee korpused, 4., 6. ja 15. ratsa diviisid; sellejuures XXIII korpused koondus operatsiooni alguseks ainult ühe diviisiga, kaardiväe diviis jõudis järele ainult operatsiooni viimastel päevadel.

Peale koondumist sai II armee tähtsajalise käsu asuda lähtekohale ja hargneda rindega põhja poole, 18. augustil joonele Lomsha-Ostrolenka-Mlava, kus, vägedele ühepäevast puhkust andes ja seljataguseid asutusi lähemale tõmmates pealetungile pidi asuma ajal, mil I armee pealetung juba alanud.

Saksa vägede koosseisus oli tegevuse alguseks Ida-Preisimaal I, XVII ja XX armee korpused, I res. korpused ja 3. res. diviis, moodustades saksa VIII armee kindral v. Prittvitz'i juhatusel. Nende osade toetuseks olid veel üksikud maakaitse rügemendid ja Landsturm, Saksa VIII armee ülesanne, mis Ida-Preisimaale jäetud, oli ainult kaitse seisukorras viibimine, kuna tema arvuliselt väike koosseis midagi ei lubanud ette võtta. Osad olid paigutatud enam kui 40.000 ruutklm maaalal. Strateegiline ülesanne, mis neil nõrkadel jõududel täita oli, võis teostamist leida ainult niikaua, kuni võimalik oli vabalt opereerida oma sisemistel kommunikatsiooniliinidel, kasutades hästi korraldatud raudteevõrku. Nõrgad piirivalve osad, ka juhusel, kui neid käepärast olevate jõududega oleks toetatud, poleks suutnud tarvilikku vastupanu pikaajalisel piiril luua. Selle tõttu määras VIII armee juhataja I korpuse seisukohaks piirkonna alates Insterburgist, XX korpusele — Ortelsburgi ja Soldau vahelise piirkonna, välja saates ühendusastmena nõrgemad jõud Lyck'i juurde. Nii jagunes paigunemine ida ja lõuna gruppideks, mis raudteega Allenstein — Insterburg vahetult ühendusse jäid ning ettenihutatud positsiooniga Lyck-Lötzen'i piirkonnas Grodno-Bjelostoki suunas üllatuste eest kaitstud. Nende kahe grupi ülesandeks oli kahe radiaalse liini: Insterburg-Kovno ja Allenstein-Soldau-Varssavi valamine. Gruppidel oli tagatud võimalus ühineda kohal, kus ähvardab suurim hädaoht. Moraalselt olid väed tugevad. Siiski oli väegruppide asetuse vähest väljavaadetega, kui vastasel idast ja lõunast konsentriselt korda oleks läinud pealetungi arendada, väikseid vastasolevaid väegruppe lüüa, Königsbergini suruda ja seal interneerida. Sellepärast oli vaja vastast võimalikult kauem välisringil kinni pidada, oma jõudude kiire ümberpaigutamisega sisemiste kommunikatsiooniliinide soodustust ära kasutada, sellega oma liikumisvabadust alal hoida. Kaitset kergendas kirdes Memeli jõgi, idas — Angerapi ja Insteri jõgede keerud, kagus — Mazuuri järve grupp, lõunas — Osterode järved. Siiski polnud nii väikesearvuliste vägedega võimalik nende looduslike tõkete taga katkematu positsiooni luua. Lõpuks näis sakslastel võimatuna pealetungi ettevõtte, et mitte eemalduda seljatagustest ühendustest ning vastase ühele või teisele tugevale grupile oma seljatagust ja tiibu paljastada.

Esimesed kokkupõrked.

(Skeem I).

Ida-Preisimaa rahu oli augustikuu esimestel päevadel segatud ainult vene üksikute ratsaosade tegevusega. Kuid mõne päeva pärast valgusid vene ratsa diviisid kirdest, idast ja kagust üle Saksa piiri. Sügavaid edasitunge nad aga ette ei võtnud, jäädes tegutsema piiriäärsetel maaaladel. Vahepeal kindlustasid sakslased jõestemid Coldapi ja Angerapi juures, täiendades kindlustusi ka Mazuuri järve kitsustikkude vahel; Boyeni kindlus relvastati ning venelaste vastuvõtmiseks tehti ettevalmistused.

2. augustil liikusid vene ratsanikud üle Bialla Johannsburgi peale, ilmusid piilkonnad Eydtkuheni

ja teiste piiräärsete asulate piirkonnas. 4. augustil sõitis saksa ratsaosa Vene piirijaama idapool Eydtkuheni, Kibartyse, vene valvet sealt välja ajades. 5. augustil oli Soldau juures tulevahetus muretulst edasilükkuva kasakate brigaadiga. Viimased ründasid nähtavat saksa jalaväge, kuid rünnak varises raskete kaotustega kuulipildujate tule all. Sama saatus tabas 8. augustil üht üle Bialla edasi liikuvat ratsa brigaadi, kes sellejuures kaotas oma kahurid. Vastasolevate Vene armeede liikumist suutsid sakslased jälgima hakata 14. augustist alates. Vene I armee oli alustanud pealetungi.

17. augustil tungis saksa I korpus pealetungivale vastasele Stallupöneni juures kallale, mille tulemuseks olid hulgalised vangid ja kuulipildujad. Samal ajal võitlesid kaks saksa rügementi Vene I armee lõunapoolse tiibgrupi vastu, mis teostas kaugeid haaramist, Mehkkehmeni ja Goldapi juures teda kinni pidades. Ülekaalus olev vene I armee hargnes oma jõududega pikal Pilkallen-Stallupönen-Goldapi joonel, mille järel saksa I korpus võideldes Gumbinneni peale taandus. Vene väed järgnesid laia rindega, jõudes 18. augustil Gumbinnen-Goldapi jooneni edasi.

Nende esimeste kokkupõrgete kestvuse ajal olid lääne rindel tõsised sündmused arenemas. Sakslaste hoogne pealetung parema tiivaga läbi Belgia ähvardas Prantsusmaa pealinna. Prantsuse ülemjuhatus nõudis liitlaselt abi energilise pealetungi näol idast. Sellekohaselt kiirustati ka vene armeede tegevus. Omas esialgses hoogsuses unustasid nad sellejuures osaliselt ka selle, mis rahuajal uuritud ja ette valmistatud.

Lõpetades 55. klm rünnakuga koondumist lähtekohale, algasid Vene II armee osad 19. augustil edasilikumist puhkamata ja seljatagust korraldamata. Nagu selgub, jäi kavatsatud järjekindla kava teostamine kõrvale, — joovastuseks oli I armee pealetungi esialgne edu.

II armee liikus edasi tegelikult ilma luureta. Sõja lahtipuhkemisel olid kolm ratsaväe diviisi ette visatud ning purunesid raskete tegutsemise tingimuste vastu, kandes kaotusi ja väsides, sellega kaotades oma lahinguväärtuse. Üldise pealetungi algul olid need väsinud diviisid koondatud kahe grupina tiibadele erilise ülesandega, nii ei suutnud nad loodetavat ülesannet täita. Luure toimetamine langes piirivalve, teise ja kolmanda järgu kasakate osadele, mis armeele ratsaosaadana juurde antud. Lennuvägi ei suutnud viletsate aparatuuride tõttu tarvilisel määral oma ülesannet täita, olles seotud alaliste parandustöödega. II armeele ja korpustele ei olnud kindlat ülesannet antud. Käskudega armee juhatuselt, mida saadi harilikult hilja õhtul või öösel, kästi järgmisel päeval niija niisugusele joonele üle minna. Sageli muudeti käsud ka öö jooksul, kästi kalduda paremale või vasakule, mis takistas luure organiseerimist veelgi, mõjudes rusuvalt väeosade staapide töö ja vägede meeolu peale, sest sageli ei teatud, mis tuleb homme.

Kokkupõrge Gumbinneni juures.

(Skeem II).

Kindral v. Prittwitz otsustas vene I armeed oma koondatud jõududega veel kord kinni pidada, et viimase vastu seni võidelnud kindral François I korpust vastase survest vabastada. Selleks koondas ta kohale kõik käepärast olevad osad. Ainult XX korpus jäi piirikaitseks oma põhiseisukohale Narevi vastu paigale; XVII korpus toimetati raudteel kohale ja liikus rünnakuga 18. augustil Angerapi tagast edasi. Järgnesid I res. korpus, samuti 3. r. diviis ja 72. res. brigaad. Rohkem jõudusid sakslastel Rennenkampfi armeele vastu panna ei olnud. Pealetungiv vene I armee oli jaotud kahte gruppi: peajõud — mis üle Vilno-Kovno-Eydtkuheni-Gumbinneni sihis liikusid ja tiibgrupp — mis liikus üle Grodno-Ossovezi-Suvalki.

Hea koosseisuga peajõud pidid vallutama joone Tilsit-Insterburg-Angerburg ja Königsbergi sihis liikuma. Tiibgrupp, milles 2 korpust ja 2 küti brigaadi, pidi kagust edasi tungima, üheaegselt alal hoides sidet II Samsonov'i armeega. Võitluses Gumbinneni juures pidid sakslased arvestama Rennenkampfi peajõudude, nelja korpuse ja kuue res. diviisiiga joonel Gumbinnen-Goldap, kuna tema tiibgrupp ei olnud sakslaste tiival veel ilmunud. Selle eest pidas sagedaid võitlusi Saksa üksik ratsa diviis vene ratsa kaardiväe korpusega.

Peale kokkupõrget Stallupöneni juures Gumbinneni peale taandunud I saksa korpus asus 18. augustil vasakule tiivale (põhja poole). Temast paremale asus XVII korpus, kes 19. augustil pealelõunat käsu sai I korpuse toetuseks edasi minna. Kindral Mackensen pani oma väed liikuma ja jõudis öösi kiirränakuga kahe kolonniga Rominte juurde. 20. augustil kell 2 hommikul asus Mackensen'i XVII korpus Rominteni eelse Heide jõekese äärselle positsioonile. Paremalt pool XVII korpust, mis kujutas lahingukorra keskpaiga, võitles I res. korpus, millega paremalt poolt tiibkaitsena liitused 3. res. diviis ja 72. res. brigaad asusid järjekorras paremale, Mackensen'i korpuse ülesandeks oli rinde võitlus, kuna tiibkorpused vastast haarata kavatsesid. 20. aug. päikese tõusuga algasid sakslased kallale tungi. Võitlus kujunes sakslastele raskeks. Nad pörkasid ootamata kiirelt üles ehitatud välikindlustuste vastu, mille oli loonud vene jalavägi. Vene arvurikas ja hästi väljaõpetatud kerge ja raske kahurvägi võttis saksa kallaletungi üle Holmi ja Heide marutulega vastu. Siiski näis, nagu oleks vene seisukohade keskpaik sisse murtud, sest Mackensen'i rünnak murdis venelaste ettenihutatud positsioonid. Kuid XVII korpuse rünnak murdis tagapoolsete heade kindlustusehituste vastu. Vene välikindlustused olid nii pikalt välja venitatud, et XVII korpus neist tagajärjeta paremalt ja vasakult mööduda tahtis, missuguste katsetega ta aga ennast ikka rohkem sidus. Walterkehmeni, Gawaiteni, Königsfeldi ja Sodehneni piirkonnas olid Vene edukate rünnakute tõttu 36. diviisi seisukohad raskes seisukorras, samuti Grünweitscheni ja Martishkeni piirkonnas 35. diviisi osad. Samal ajal püüdis saksa tiibkorpused haaramist läbi viia. I res. korpus võitles Kleszoweni — Graboweni piirkonnas, põhja pool Gumbinneni tungis I korpus Mallwischkeni piirkonnas edasi. Hilisel pealelõunal läks sakslastel korda oma vasakul tiival vene seisukohti vallutada, haaramine näis olevat võimalik. Sakslaste keskpaigas ja paremal tiival olid aga venelased seisukorra premehehed, saates võitlusse uusi jõudusid, eriti kahurväe osasid. Viimaste üleolek ähvardas täielikult lammutada sakslaste tegevuse. Nii olid vene keskpaiga ees juba kaks saksa XVII korpuse patareid täielikult purustatud ühes rakenduse, meeskonna ja varandusega.

Et saksa XVII korpus raskelt kannatas ja mõlematel tiivadel uued vene väed lähenemas, ähvardades kaugel haaramisega, peale selle saadi teateid ka vene II armee edasiliikumisest Prasnysch-Mlava juurest Soldau-Ortelsburgi peale, millega olid saksa jõudude taandumisteed juba ähvardatud, käskis kindral v. Prittwitz 20. augusti õhtul lahingu katkestada.

Tiibkorpused võisid seda käsku täita ilma eriliste raskusteta. I korpus taandus Gumbinnenini peale, I res. korpus — Goldapi taha. Käsu täitmine keskpaiga osadel polnud aga ilma hädahüta, kuna XVII korpus oli vastasega tugevasti seotud. Kindral Mackensen seisis siin oma ülesande kõrgusel. Ta kiskus oma korpuse pimedas vastasest lahti ja liikus ajaviimata läände; see oli tal teine, siiski mitte viimane, õsine rännak peale raskeid võitlusi. Vene väed tagajamist ei teostanud, jäädes järgneva hommikuni lahinguväljadele.

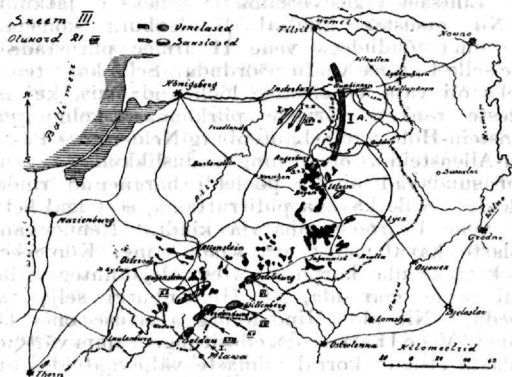
IV. Olukord 21. augustil.

(Skeem III).

Peale Gumbinnenini juures saavutatud võitu sunnis vene I armee juhataja omad jõud aeglaselt haarava liikumisega üle Pissa ja Goldapi Insterburgi ja Angerburgi peale edasi, vallutades Königsbergi peale viivad teed. Vene II armee korpused liikusid 21. augustil üle riigi piiri, tungides Ida-Preisimaale, ning peale vähemaid kokkupõrkeid nõrkade saksa eelosadega, võtsid oma alla joone Ortelsburg-Villenbergi-Neidenburg.

Tugevate vene vägede surve Ida-Preisimaal sundis saksa väejuhatust selle küsimuse lahendamisele asuma. Ida-Preisimaa vajas abi. Pealetungiv vene II armee ähvardas sakslaste seljatagust võitluses I armee vastu. Olukorra parandamiseks Ida-Preisimaal oli saksa väejuhatust sunnitud lääne rindelt, sealsete I ja II armeede koosseisust, kumbagist ühe korpuse ja VI armeest ühe ratsa diviisi eraldama ida rindele saatmiseks, nõrgendades sellega lääne rindel prantslasi haarava tiiva tugevust. Ida-Preisimaal VIII armee juhatajaks määrati kindral v. Hindenburg, kes kindralstaabi ohvitserina eriti tuttav oli Ida-Preisimaastiku olukorraga ning saksa kindralstaabis Mazuuri järvede kaitsekava omal ajal oli välja töötanud. Kuni Hindenburgi määramiseni oli saksa väejuhatust vahepeal ostanud oma raskest seisukorras olevaid vägesid Ida-Preisimaalt Weikseli jõe taha tõmmata, et hoiduda nende purustamisest Vene ülclevate jõudude poolt. Pidi ju v. Schlieffen'i plaani järgi Ida-Preisimaale väike kaitsevää taganemise manööveri talle seda lubama. Selle kava järel pidi saksa XX korpus niikaua vene II armee kinni pidama, kuni ülejäänud korpused Allenstein-Eilau jõe alla võltsid jõudnud. Kuid see vägede tagasitõmbamise kava jäeti siiski täitmata ning kindral Hindenburg'i tulevane ülesanne oli kindlaks määratud juba sellega, et veel enne tema päralejõudmist tegevuskohale käsud taandumiseks ära olid muudetud ning peakorter korraldas vägede koondamist paremal pool Weikseli jõe. See oli saatuslik otsus, mida lahendas saksa ülemjuhatus sel hetkel. Oli selge, et sõda kahel rindel sünnitab strateegiliselt terviku, et kõik edu ja ebaedu saavutused kokkukõlastatud on, kas tekivad nad Poolas või Belgias, Mazuuris või Lothringenis. Et saksa väed tegutsesid sisemistel kommunikatsioonil liinidel, võidi osasid lääne rindel ida rindele paisata — kuid seda ainult siis, kui olukord teisel rindel võimaldas sarnast jõudude nõrgendamist. Tõsiasjaks oli, et Ida-Preisimaale kaks tugevat vene armeed sisse olid tunginud ja ühineda püüdsid. Hindenburg'ile saadi teatuseks anda ainult kaks korpust ja üks ratsa diviisi, kuid suur oli seegi abi, kuna I ja XVII saksa korpused olid juba võitlustes kannatanud, samuti ka I res. kor-

pus ja maakaitse osad. Lõpuks kerkis strateegiline küsimus, kas pakub operatsioon soodes ja järvedes, võsastikkudes ja metsades võimaluse võitluseks. Sarnased esemed on tiib- ja rindekaitseks soodsad, kui vaja asuda kaitsekorda, — on aga ka sel juhtumisel hädahohtlikud, kui tekib taandumise vajadus. Mazuuri järvede ümbrus ja operatsioonide võimalused selles ümbruses olid saksa kindralstaabi poolt mitmed aastad arutusel: arvamised läksid aga lahku. Igatahes, operatsiooni ülesande võis usaldada ainult isikule, kes maastikuga äärmuseni tuttav ja vägede juhtimises vilunud. Sellena osutus kindral v. Hindenburg. Sel ajal saadeti teele ka toetusosad lääne rindelt, kuna läbimurre Belgiast loeti kordalainuks, kuigi hetkel, kus pealetung veel polnud tõusnud haripunkti. Ida-Preisimaa kasuks tehti otsus — nõrgendada prantslasi haaravat paremat tiiba, mis aga pärastpoole nõrgana tegutses, tundes puudust eraldatud korpustest.

Olukorra arenemine.

(Skeem III).

Sakslaste seisukord oli küllalt raske. I vene armees osad, taanduvad saksa vägesid küll mitte taga ajades, olid jõudnud Tilsiti ja Angerburgi vahele — rindega läände, kuna eelosad Königsbergi sihis ette nihutatud ja ratsa osad Rastenburgi ja Bartensteini peale olid suunitud. Kindral Rennenkampf asus staabiga Insterburgis.

Vene II armee osad, kes välja olid jõudnud 21. augustil Ortelsburg-Villenbergi-Neidenburgi jõe alla, said 22. augustil oodatud päevase puhkuse. Armees I korpuse oli suunitud Soldau peale. XXIII korpus jõudis selleks ajaks kohale ainult ühe diviisiga, mis alistati XV korpuse ülemale. 22. augusti kestel selgitasid vene luure osad (lendurid ja ratsa piilkonnad) sakslaste positsioonide olemasolu põhja pool Omulenhofi Jedwabno juures; samuti nähti saksa osasid Orlau-Lahna juures. 23. augustil jätkasid II armee korpused pealetungi. XIII korpus sai esialgu käsu läheneda XV-le, suunides ühe kolonni Walendorfi, teise, parempoolse, Omulenhofi sihis. Vaevalt saadi 22. augusti hilja õhtul saadud ülesanne alluvatele teatavaks teha, luure välja saata jne., kui saadi uus käsk, millega XIII korpuse kolonnidel määrati esialgsest rohkem idapoolne suun. Siin selgus juhtimise ebanormaalsus, kui seda teostas üksikute kolonnide suhtes vahetult armee juhatus, kes Ostrolenkas asus ning hiljaks jäi puuduliku side tõttu oma korraldustega. Kindlate ülesannete puudumine ei lubanud korpuste ülematel lahendada küsimusi iseseisvalt vastavalt olukorra tingimustele.

V. Tannenbergi lahing.

A) Jõudude asetust ja sakslaste kava.

23. augustil peale lõunat jõudis uus saksa Ida-Preisimaa vägede juhataja kindral v. Hindenburg,

ühes oma staabi ülema kindral Ludendorff'iga juhatuse staapi Marienburgi, olles eelmisest olukorrast juba täielikult informeeritud. Oli selge, et saksa ida armee asus kahe vene sissetunginud armee vahel, sisemistel liinidel, olles tiibloogi ähvarduse all ükskõik kumma vastase armee poolt. Jõudude poolest ei olnud ta üksikutest vastase gruppidest üle, isegi siis mitte, kui kohale jõuab Belgiast väljasaadetud toetus.

Sel kriitilisel silmapilgul valmis lahinguotsus. See lahing ei tohtinud kaitselahinguks kujuneda, mis oleks võimaldanud ainult vene armeede ühinemise. Vastutegevus pidi läbi viidama pealetungina, mis pidi kujunema vastase hävitamiseks. Kui korda oleks läinud Samsonov'i armeed, kui lähemat, lüüa ja tagasi visata, enne kui Rennenkampfi armee uut edasilikumist algab ja tungib Insterburg-Allensteini joonele — siis oleks olnud esialgne ähvardav hädaoht kõrvaldatud. Sellejuures pidi löök vene II armee pihta nii purustav olema, et viimane pikemaks ajaks kaotaks oma lahingujõu. Lihtsast tagasiviskamisest selleks ei jatkunud.

Nii otsustas kindral Hindenburg kõigepealt kogu oma jõududega vene II armee purustada ja peale selle I armee vastu pöörduda. Selle kava teostamiseks oli vaja venelastele löök anda siis, kui nad väikeste rohkete järvede piirkonnas, kolmnurgas: Allenstein-Hohenstein-Lautenburg-Neidenburg-Passenheim-Allenstein viibivad ning looduslikkude takistuste tõttu suudavad ainult pooleldi hargnenud rindegade võidelda. Selle kavaga pidi ruttama, sest igal hetkel võis vene I armee juhataja kindral Rennenkampf sakslaste kavatsustest aru saada ning, Königsbergi ette katteks ühe korpuse jättes, ülejäänutega Allensteini peale marssida, et Hindenburgi selja taga langeda. Nii pidi Hindenburg algatuse oma käes pidama. Vene II armee iga edasitungiv samm vähendas sakslaste ebaedu korral viimaste väljavaateid. Suured Mazuuri järved Angerburgi-Lycki-Johannisburgi vahel täidavad seda piirkonda. Lautenburgi-Hohensteini-Allensteini-Passenheimi, Ortelsburgi ja Neidenburgi piirkonnas on see vete ja soode labürint kõige suuremalt paigunenud. Viimasel kohal algas 24. augustil 1914 a. suurim hävituslahing, kestes kuus päeva, s. o. kuni 30. augustini. Neidenburgist tõmmatud lõuna poole avatud poolring, mille raadius keskmiselt 47 klm — üle Lautenburgi-Allensteini-Ortelsburgi peale piirab Tannenbergi lahingu tähtsamaid võitluskohti.

Pealetungivate vene II armee osade ees taandusid saksa eelosad kohalikke võitlusi pidades. Et vene II armeed oli sunnitud võitlema niisugusel kohal, mis temale soodus ei olnud ja teda sundis kitsal rindel ja suure sügavusega, nii siis nõrkade tiibadega võitlema — kavatseti seda suurt massi kahest küljest haarata. Selle eesmärgi teostamiseks pidi saksa XX korpus, kujutades lahingukorra keskpaika, venelasi võitlustega niivõrd edasi laskma tulla, et viimased Hohensteini ja Allensteini juurde välja jõuaks, s. o. XX korpus pidi vastast loode sihis järele tõmbama. Sel ajal lükkab väejuhatas I ja XVII armeed, I res. korpuse ja 3. res. diviisi ning värskest formeeritud maakaitse osad oma kohtadele. Rutuliste rännakutega jõudsid kohale osad I vene armee vastast. Viimase vastu oli jäetud ainult õre väeloor.

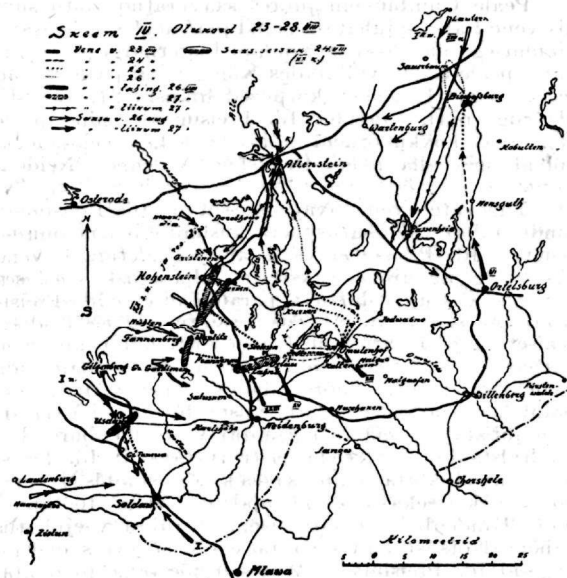
Sakslaste lahingukorra äärmisele paremale tiivale oli määratud Mühlmann'i maakaitse korpus, mis nelja rügemendi koosseisus Thornist kohale toimetati; 26. augustiks pidi ta asuma Zieluni ja Lautenburgi vahele, rindegade idasse, ähvardades niiviisi mööda Mlava-Soldau teed pealetungivate venelaste vasakut tiiba. Põhja poole, liitudes, pidi seisukohale asuma I korpus, missugune raudteed mööda vene I armee vastast kohale toimetatud Deutsch-Eylau sihis ja sealt edasi ida poole üle Usdau suuniti ülesandega: üle Usdau-Soldau Neidenburgi peale liikuda, venelaste vasakust tiivast mööduda, suun muuta ja venelaste selja taha sisse murda. XX. korpus, kes hiljem I korpusest vasakul pool kind-

lalt seisukohtadel püsis, pidi sellele kohale kagu sihis taandumislahingutega üle tulema, venelasi tõmmates oma järele. Nõgus rinde keskpaigas asus põhiotsiooni Hohensteini piirkonnas kuni XX korpuse kohalejõudmiseni ainult v. d. Goltz'i maakaitse diviisi, loode pool Hohensteini, rindegade idasse, liitudes vasakule, 3. (v. Morgen) res. diviisiga. Ida pool Allensteini liikus I res. korpus (v. Belov) rindegade lõuna poole. Äärmisel vasakul tiival võttis aset Bischofsburgi ümbruses XVII korpus, olles valmis vene armee parema tiiva haaramiseks. Mõlemad viimased korpused liikusid oma ülesannete teostamiseks vene I armee vastast kiirränakutega maanteid mööda.

B) Lahingu algus.

(Skeem IV).

Kindral Samsonov'i armee oli üle piiri liikunud laia rindegade. Tema VI korpus äärmisel paremal tiival liikus Villenberg-Ortelsburgi suunas põhja poole, nähtavasti Allenstein-Insterburgi raudtee kiireks vallutamiseks ja ühes sellega ühenduse loomiseks Rennenkampfi armeega. Vasakule tiivale asetask Samsonov I korpuse, kelle ülesandeks oli tähtis tiibkaitse Thorni

lõuna sihis 10—12 klm pikune järv, mis võimaldas kas lähemat teed välja tulla Orlau seisukohtade tiivale, vahetuks abiks XV korpusele, või järvest ümber minna põhja poolt, teostades vastase sügavamalt haaramist. Viimase otsuse tegemiseks oli aga vaja teada, kas saab XV korpus niikaua oma jõududega hakkama. Nende küsimuste lahendamiseks puudusid andmed, sellepärast järgnes ka poolik otsus: XIII korpuse ülem suunib ühe diviisi järvest lõuna poolt Orlau peale, teise — põhja poolt sügavaks haaramiseks. Hommikul algas võitlus. Sakslased, leides oma vasaku tiiva ja seljataguse ähvardust, hoidusid löögist ja taandusid kiirelt järvede joonele loode sihis. Jälle tabas löök tühja — riivates ainult saksa järelväe kompaniisid. Keskpäeval kästi XV korpusel jätkata liikumist omaette (üldsuum — Allenstein). XIII korpusel liikuda põhja poole Omulenhofist Passenheimi peale, kuna VI korpus liikus Bischofsburgi peale. Tekkis jälle ebanormaalne seisukord. Vastase elavjõud taandus, nähtavasti koondudes loodesse, kuna osa II armeest suuniti vastassihis — kirdesse. Vene armee juhatajale ei olnud nähtavasti teada saksa vägede uus grupeerimine ja nende jõud, olles arvamisel, et *Rennenkampf* on tõsised saksa jõud purustanud ja *Königsbergi* peale visanud. (Arvatavasti oli luure korraldus usaldatud mõne saamatu või pealiskaudse ohvitseri kätte. Toim.)

Et jätkata 25. augustist määratud liikumist, kogus XIII korpus endise öökorteri kohale Omulenhofi, kus asusid voodid, köögid jne. XV korpus ühes XXIII korpuse diviisiga jäid lahinguväljale Orlau-Lahna piirkonda, et evakueerida haavatuid, täiendada laskemoona jne. VI korpuse kohta ei olnud täpseid andmeid. I korpus oli vallutanud Soldau ja jätkas liikumist Usdau poole.

Võitlusiinuliselt ja kergest vastupanust tiivustatud tungis Samsonov'i armee edasi. Kuumad suveilmad näisid venelastele mitte vähem töötavad olevat, kui nad seda olid 15. juulil 1410 Poola-Leedu vägedele vürst Vitovt'i juhatusel, kes Tannenbergi juures saksa orduväed võidurikkalt purustasid. Nagu Samsonov olukorda nägi, taandus saksa XX korpus lahingutega Orlau, Lahna ja Frankenau juures — loode suunas. Et tema armee VI korpus vallutas maaala Ortelsburgi ümbruses segamata, jõudes 23. augustiks Ortelsburgi, et I korpus oli Thorni suunas tülitamata, rinde ees aga XX saksa korpus ikka enam taandus, kuna I vene korpus vasakul tiival vastu Thorni ja Soldau seisma pidi jääma, suruti venelaste tugev tsentrum keskpaigast ette. Edasitung töötas kergelt võitu ja näis suunivat üle Allensteini Weikseli jõe.

Armee staabist saadud käsu järele pidid II armee korpused 25. augustil liikumist põhja sihis algama. Olid antud kõik korraldused, luure välja saadetud. Koidu ajal algasid osad liikumiseks välja venima. Sel ajal saadi armee staabist uus käsk keskmiste korpuste kohta. XIII korpusel kästi suun muuta peaaegu täisnurga all ja üle minna loode suunas, ühel diviisil Kelareni, teisel — Kurkeni peale (liikumine, mida oleks vaja olnud teostada päev varem); XV korpus ja XXIII korpuse diviis liikusid edasi — VI korpuse kohta ei olnud juhatusi. Suure vaevaga muudeti jälle suuna. Peale keskpäeva võtsid keskrupi korpused määratud asukohad. Kontakt vastasega kadus. Alalised muudatused korraldustes ühes ratsaväe puudusega ei andnud võimalust kontakti hoida ja korrallikku luuret toimetada. Armee staap jäi kuni 25.-ni Ostrolenkasse, olles mitte kindlalt ühendatud korpustega välitelegraafi teel. Etapiliin oli kordaseadmisel. Seljatagused asutused ei jõudnud järele. Side tiibkorpustega oli raskendatud suurte kauguste tõttu. 25. augustil ei saanud armee käsku, sest sel päeval sõitis operatiiv jaoskond üle Neidenburgi.

Kuni selle ajani leidsid aset peamiselt ainult saksa XX korpuse järelväe lahingud. 25. augustil algas vene armee vasakul tiival sakslaste tegutsemine. Sakslased alustasid lahingu Soldau ja Kieplini juures, põhja pool Lautenburgi. Nähtavasti oli Samsonov arvamisel, et seal tegutsevad saksa järelväe osad, ning ta lasi oma keskmistel korpustel edasitungi jätkata. Paremalt tiival oli VI korpus Bischofsburgile lähenemas.

Armee juhatuses käsu järele oli seekord korpustele kindel ülesanne antud. Käsus öeldi, et kaks saksa korpust on koondunud Allensteini juurde. XV korpusel ühes tema juurde antud XXIII korpuse diviisiga, XIII ja VI korpustel kästi vallutada Allenstein, mille juures XV korpus pidi löögi andma edelast. XIII — lõunast ja VI — kagust. XIII korpuse ülem kindral Klüjev arvas olevat antud korralduse eksliku, kuna sakslaste lööki võis oletada umbes Neidenburgile, sest tekkinud olukord tuletas meelde vanemate väejuhate viimast sõjamängu saksa kindralstaabis. Pealegi, XV korpuse löök edelast, kui vastane tema selja taga, tundus arusaamatuna. Samuti oli segav andmete puudumine VI korpuse kohta. VI korpusest ilmunud sideohvitser võis ainult teatada, et 25. augusti hommikul korpus käsu kohaselt Bischofsburgi peale on liikunud. Selles sihis XIII korpusest välja saadetud ratsapiilkonnad ei leidnud VI korpust. Kõik katsed 25—26 augusti ööl raadio side loomiseks ei andnud tagajärgi. Lõpuks, enne koitu saadi VI korpusest raadiotelegrammiline vastus orientatsiooni lahendamiseks, kuid saadud telegrammi ei suudetud desiffreerida; järgnevate väljakutsete peale VI korpus aga enam ei vastanud.

Järgneval 26. augustil algasid kolonnid liikumist. XIII korpus liikus kahes, XV ühes XXIII korpuse diviisiga — viies kolonnis.

Sel ajal, kui XIII korpuse kolonnid liikusid takistuseta edasi, kohtasid XV korpuse kolonnid sakslaste vastupanu — paremal tiival nõrgema, vasakul — tugeva. XV korpuse tervel rindel algas võitlus, olles korpusele edukas. XX saksa korpusel ei olnud sel päeval edu, ta kandis raskeid kaotusi ja kaotas ruumi. Päeva lõpuks liikus XIII korpus Gr.-Plautziger-Lanskersee järvede joonelt välja, XV korpus parempoolse kolonniga jõudis Hohensteini juurde, vasakpoolne ei suutnud edasi tungida ja pidas võitlust Wapplitz-Mühleni piirkonnas. Nii oli kogu XV korpuse (ühes XXIII k. diviisiga) rinne muutunud ja loodesse pöördunud.

D) Otsustava lahingu arenemine.

26. augusti päeva tuleb lugeda venelaste edu pööripäevaks. Selleks ajaks olid saksa väed oma raudsete juhtide Hindenburg'i ja Ludendorff'i kättes, lõpetades oma ümbergrupeerimise. Saksa juhatus aga algas oma kindla ja radikaalselt tugeva otsuse teostamisest.

Kõik väed olid koondatud vene II armees vastu, jättes katteks I armees ette ainult ühe maakaitse korpuse ja ratsaväe.

25. augustil II armees vasakul tiival alanud võitlused ei olnud mitte järelväe lahingud, vaid I saksa korpuse tegevus, keda kindral v. François juhtis kiirränakutega Deutsch-Eylaust Soldau peale pealetungile. Vene vasaku tiiva I korpus, kuni selle ajani edukalt edasi tunginud, vallutas 26. augustil Usdau, kuid siin hakkas tundma juba tugevat vastupanu. Et vene vasak tiib sellega seoti ja kohale kinnitati, keskpai ja parem tiib aga edasitungil olid, oli vene rinne 26. augustil pöördunud pooleldi vasakule. Sellega oli sakslaste soov täide läinud, kuna vene rinne peaaegu läände pööratud ning tema keskpai Kildenburgi ja Hohensteini vahelise DREWENZI, Skotau, Passarge, Alle oli jõudnud ja Omulevi vete süsteemi. Iga järgnev venelaste samm edasi kandis

vene väed sellest lugematute järvede ja veejooksude labürindist jälle välja Ida-Preisi kõrgustikkudele, sellega oleks ebasoodne maastik venelaste keskpaiga selja taga, missugune alles 26. augustil rasketes võitlustes hargnes. Nii oli siis saksa väejuhatuse tegevus oma haripunktini jõudnud, kuna vene väejuhid veel selle algustki ei hindanud.

27. augustiks jäi vene korpuste kohta maksvaks Allensteini vallutamise käsk. Nagu näha, andis vene juhatuse sellele suure tähtsuse. 26. augusti öhtul teatas XV korpuse ülem XIII korpuse ülemale, et olles seotud vastasolevate tõsiste jõududega ja pidades lahingut loode sihis, tema 27. augustil Allensteini vallutamises osa ei saa võtta. VI korpusest ei olnud endiselt mingisuguseid teateid. (Tundub, et on tarvitatud XIII korp. tegelastelt kokku seatud allikat. Toim.)

Nii langes terve ülesanne XIII korpuse peale. Luure näitas, et Allenstein sakslastest puhas. Vististi mitte soovides linna tule alla anda, olid sakslased lahkunud põhja poole. Sakslaste jõudusid selgitada ei läinud korda; kuid armee staabi käsus olid nad näidatud kahe korpuse tugevuses. Neil tingimustel kaldus XIII korpuse ülem arvamine selle poole, et Allensteini peale mitte liikuda, vaid jääda XV korpusele lähemale, et vajaduse korral temale toetust anda. Kuid teistest küljest võis see raskesse seisukorda asetada VI korpuse, kui viimane, nagu see käsuga määratud, kagu poolt oleks lähenenud, ning VI korpuse oleks sattunud üksikult Allensteini läheduses asuvate saksa korpuste kallalale tungi alla.

Selleks ajaks katkes side armee staabiga, sest liini valvata polnud kellelgi, kuna kohalikud elanikud rikkusid ühendusi. See sundis XIII korpuse ülemat XV korpuse ülemalt küsima, kas vajab tema 27. aug. XIII korpuse toetust. Vastust mitte saades otsustas XIII korpuse ülem Allensteini vallutada. Selleks sundis ka leiva puudus, sest voorid ei jõudnud järele, kuna Allensteinis võis tagavarasid täiendada.

27. augusti hommikul, kui korpuse kolonnid öökorterite kohalt liikumist algasid, saadi XV korpuse ülemalt telegramm: „Palun toetust.“ XIII korpuse

ülem otsustab: lähem diviisi (I-ne) toetuseks saata viibimata, teine (36-es) koondada umbes Stabigoleni juure, teda lähendada XV korpusele ja hoida varus. Ei jõutud veel vajalikke korraldusi teha, kui XV korpusest uus telegramm saabub: „Armee juhataja käsul palun minu käsutusse saata üks brigaad.“ Samal ajal sai teatavaks, et armee juhataja on jõudnud ühes staabiga XV korpuse raiooni. See teine telegramm andis kaudselt vastuse kahele küsimusele. Ta näitas, et abi XV korpusele on vaja ainult ühe brigaadi suuruses ja et seda brigaadi nõuti armee juhataja teades ja käsul, siis järgnes loogiliselt, et XIII korpuse peab jätkama oma esialgset ülesannet. Peale nõutud toetuse-brigaadi väljasaatmist liikus XIII korpuse ülem Allensteini peale maanteed mööda ühes kolonnis. Korpuse võttis Allensteini ilma võitluseta oma alla. Puhkusevalve pandi välja teisele poole linna, kuhu ka välja saadeti toidumuretsejad, eelvägi jäeti aga lõunapoolse linna — kuna staabid linna asusid. Nii möödus öö.

XV korpusele abiks saadetud XIII korpuse I-se diviisi 2-ne brigaad algas liikumist 27. augusti hommikul, liikus aeglaselt ning lähenedes XV korpuse paremal tiival asuvalle 8. diviisile, arvas seda vastaseks ja algas temaga võitlust. Eksituse selgumisel jäi brigaad lähedal olevasse asulasse puhkusele, kus meeskond end niivõrd täis jõi, et kui pärast kahes kolonnis liikumist läbi eeloleva metsa alustati, arvas üks kolonn teist vastaseks, tulistades teda ligi pool tundi. Peale selle uue vahejuhtumise pimeduses metsas ümber kolades, jõuti tagasi lähtekohale, selle asemel et sakslaste seljataguse pihta langeda. XV korpuse ülem käsutusse jõudis brigaad tegelikult järgmisel päeval.

XV korpuse pidas kogu 27. augusti kestel vastasega ägedaid lahinguid, mille juures ikka rohkem ja rohkem hakkas tundma vastase survet oma vasakule tiivale Waplitzi piirkonnas. XX saksa korpuse ülem kindral Scholtz, kes XV korpuse vastu asus, sai sel päeval toetuseks reserv diviisi, mis temal võimaldas uuesti kindlustada oma kõikuvat seisukorda. Järgneb.

„Üksiku laskuri lahingettevalmistus“.

Selle pealkirja all „Sõduris“ Nr. 14/15 toodud A. Rääk'i artiklis on kohad, millele ei saa nõus olla.

A. R. tähendab: „Õppuste algul valida kinnine maastik, kaetud võsastikuga“. Mina ei leia mingit alust niisuguseks kategooriliseks nõudmiseks. Lehitsedes laskeeeskirja vihk I leiame 14 peatükis rea näiteid üksiku püssikandja lahingutegevusele ettevalmistavatest harjutustest. Esimesed nendest: 1) maastiku ja maastikul leiduvate esemete kirjeldamine (omalt poolt täiendaksin seda esemete ja märkide kättejuhatamisega), 2) tutvustamine märkide nähtavusega ja maastiku hindamisega ja 3) laskekoha valik — ei nõua sugugi kinnist maastikku, mis kaetud võsastikuga. See nõue maksab osalt sellepärast, et A. R. poolt toodud kategooriline nõudmine ei ole mitte täielikult kooskõlas laske-eeskirja § 116 punkt d näpunäidetega, mis ütleb: „maastiku valimisel ei pea algajatele otsima väga künkliisi ja suuri, kõrgeid varje pakkuvaid kohti. Orienteerimine ja õige suuna hoidmine on niisugusel maastikul palju raskem, kui võrdlemisi tasasel ja ainult madala varjete kaetud maastikul. Niisugusel maastikul võib alles siis harjutama hakata, kui algaja kindlas suunas liikumises on omandanud juba tubli vilumuse“. Võsastikuga kaetud ja kinnisel maastikul tuleb aga pidada esialgu hiilimise harjutusi, sest siin tuleb arvestada õpilase füüsilise vastupidavusega, mida rohkesti nõuab hiilimine tasasel maastikul.

Ülesande täitmine on ka kategooriliselt esitatud. Iga harjutuse juures seda täita ei ole vast otstarbekohane ja ei anna küllaladisi tagajärgi. On olemas harjutusi, mida võib täita kõigi õpilastega korraga — näiteks sünda laskekoha väljavalimised, on harjutusi, mida tuleb üksikult iga õpilasega täita, nagu lahinglaskmine ja sellele ettevalmistamine paupadrunitega (ainult hiljem on lubatud mitme mehega korraga harjutada), mis ka kuulub üksiku laskuri lahingettevalmistuse hulka. Laske-eeskiri ütleb selle kohta, et esimesed harjutused peavad olema korraldatud täielikult üksik-täitmiseks üksikule sõdurile, et sellega õpetajal oleks võimalik igat üksikut laskurit hoolega silmas pidada.

Arusaamatuks jääb, mispärast ülesande lahendamine ja sellega seotud läbirääkimised tulevad läbi viia 5 minuti jooksul. On selge, et üksiku ülesandega ei pea püüdma läbi viia suurema tervikülesande otsustamist, kuid milleks siis täitmise ajale piirid on pandud. Minu arvates ülesande lahendamine ja läbirääkimiste aeg ripub ära õppuse eesmärgist, aga mitte teatud aja jooksul tegutsemisest.

Ka ei saa nõus olla toodud perioodide jaotustega. 3 perioodis on ette nähtud rännak ja eelpostide tegevus. Jääb küsitavaks, mispärast on need ülesanded eraldatud teistest relvata ja relvaga täidetavatest ülesannetest, nagu luuretegevus pealetungil, kaitsel jne. Minu arvates ei ole mõtet sarnaseks eraldamiseks. Samuti

ei või ka ennem päevast tegevust käsitada ja kui see põhjalikult läbi mindud, üle minna 4 perioodi — öisele tegevusele. Nii päevane kui ka öine tegevus võetagu läbi vaheldamisi, öieti koos läbi. Üksiku laskuri lahingettevalmistus kestab sõduri terve teenistuseaja vältel ja läheb kergematest harjutustest ikka raskemate ja raskemate harjutuste peale, aga ei piirdu ülaltähendatud perioodidega.

Artikli lõpul on tähendatud, et hiilimise ülesanded on juba läbi võetud noorte õppuste esimesel kuul. Hiilimisharjutuste peale, mis tegutseljalt head vastupidavust, osavust ja tegutsmise oskust nõuavad, ei saa vaadata nii pealiskaudselt, et teda joutakse

noorega esimesel kuul läbi võtta. 200—300 mtr maad korralikult hüpatega ja roomamisega hiilida ei ole isegi heale, füüsiliselt tugevale sportlasele nii kerge, kui seda A. R. loodab esimese kuu noorelt. Pean tähendama, et meid lahingdrilli ja lahingülesannete täitmisteksagedasti väga vähe rõhku pannakse õpilase jõule ja vastupidavusele. Tagajärg on see, et nii mitmedki noored südame laienemise tagajärjel haigemajja lähevad. Iga õppus viidagu läbi õpilase füüsilise väljaarenemise kohaselt, sest vastasel korral ei ole mingit kasu süstemaatilise kehalisest kasvatusesest ja kasu asmele saame õppusest ainult kahju.

O. M.-s.

Mõni sõna „Sõduris“ nr. 16 puudutatud säästsummade tarvitamise kohta.

Säästsummade tarvitamise alal on väeosades mitmesugused arusaamatused, nagu seda lugesin „Sõduris“ nr. 16 — 1926 a. ja mis osalt ka tõesti minu vaatepunktist mitmeti põhjendatud. Arvan, kui selle üle väeosades, kes tegelikult säästsummade kogumist ja selle tarvitamist läbi elavad, mõtteid vahetatakse, küll siis ka ülevalpool, kus säästsumme ei koguta, kuid nende tarvitamisest osavõtmiseks kohustust tuntakse, ka asja peale hakatakse ehk tegeliku elu pilguga vaatama. Mina isiklikult ei jaga küll kõiki h-ra P. M. vaateid, mis esile toodud „Sõduris“ nr. 16, ja nimelt neid punkte, mis puutuvad väeosadele kõrgema ülemuse poolt peale sunnitud kuldesse. Kui kulu tehakse selle väeosa kasuks, kes säästu kogunud, siis ei too see pealesundimine mingisugust kahju, sest väärtus jääb omasse väeosasse alale, nagu korradajate käesidemed, välisriikide lipud j. m. asjad, mida P. M. loetlenud. Ka oleks nõudmine niisuguste kulude krediidist katmise kohta liialdatud, arvesse võttes meie riigi majanduslist olukorda. Peale selle on ju säästvara seadlus antud just selleks, et saaks katta kulused, „milleks riigi eelarve korras krediiti üldse või tarvilisel määral lubatud ei ole“. Minu arvates võiks isegi sõjaministeeriumi eelarvest välja jätta osa majapidamise, § 9h kulused, sest neid asetavad väga hästi säästsummad, kui seadluse § 5 vastavalt muudetakse. Mõõdunud aastal oli näha, et mõnelt väeosalt, kellel oli suuremal arvul säästsumme kogutud, võttis kõrgem ülemus sajadtuhanded, et tarvitada seda mitmesugusteks eriotstarbeteks, mille „väeosa olukorra parandamisega“ ei olnud mingisugust ühist. Ei saa ette kujutada, mis on ühist väeosal, kes säästsumme kogunud, mõne staabi kantselei kuludega või mõne võõra garnisoni peavahi kordaseadmise, ehk 3—4 aastat tagasi olnud majade remondi peale ära kulutatud summadega, mis seisid võladokumendi järele kõrgema ülemuse korraldusel. Väeosa olukord ei parane ega halvne sugugi ülevalnimetatud asutuste häälekust, sellepärast tuleks kõige kategoorilisemalt ära keelata väeosadest säästsummade väljaviimine ja kulutamine otstarbeteks, mis väeosa kontrolli alla ei kuulu ja milleks temal tahtmist ei ole. Kõige pealt on niisugune käsuga väljaviimine seadusevastane ja ei ole soovitatav, kui mõnel alal luuakse pretseidente, mis võib tekitada omamoodi arusaamatust seaduse selgitamisel. Kui on lubatud üks kõrvalekaldumine, mispärast siis ei või olla ka mõni teine. Väeosa võib siis hakata iseseisvalt üldsäästsumme kulutama, põhjendades kõike normeeritud varustuse hinnavahega. Ja et nüüdselajal peaaegu kogu väeosa varustamine on normeeritud (välja arvatud relvastus ja tehniline), siis on kerge mitmesuguseid kulused hinnavahe alla viia. Sõmini ksk. nr. 562 — 1924 a. käsib normeeritud varustuse mitmesugused kõrvalkulud, nagu

kuulutusekulud, sõidurahad, veokulud, vagnnrite seisuraha j. n. e., nende ainete muretsemisel, mida väeosad ja asutused muretsevad omal korraldusel ja kindlaks määratud rahanormide arvel, katta vasvatast normihinnast. Ja mis mitte ei ole kõrvalkulu? Sest terve väeosa majandusline elu keerleb varustamise organiseringi alal ja ümber. Palju ja väga palju kulused saab vastuvaidlemata kõrvalkulude hulka poetada ja väga kahju, et väeosad minu teadmise järele seda senini vähe praktiseerivad, vaid enamasti kulused teevad üldsäästsummast. Kui nüüd ehk ikkagi tuleb ette mõni kulu, mida kuidagi ei saa kõrvalkulu alla viia, noh siis ei jää muud üle kui kokku seada eelarve ja diviisiülema nõusolekut paluda. Siis peab siin veel märkima seda, et toiltuse säästsummad on väeosadele palju painduvamad tarvitamise mõttes kui üldsäästsummad. Toiltussäästsumme võib tarvitada paljudeks otstarbeteks, nagu kirjanduse ja ajakirjanduse muretsemiseks sõduritele, raamatukogude korraldamiseks, loengute, teatri- ja kinoetenduste ja mitmesuguste meeltlahutavate ettekannete toimepanemiseks, teaduslikkude näituste vaatamiseks, sportdiabinoode soetamiseks j. n. e., mis Sõmini ksk. nr. 52 — 1924 a. ette nähtud, ja nende juhuste alla saab liigitada õige mitmesuguseid kulused. Tarvitage toiltussäästsumme väeosa olukorra parandamiseks ülevaltoodud näidete alal ja ükski ülemus ei saa vastu vaielda. Võib olla räägitakse, et toiltussäästsummast tuleb ka ainete normihinna vahe katta, kui sisseostud kallimad; siis võiks väljapease tee leida seadluse § 5 põhjal, millega jooksva aasta üldsäästsumme lubatakse tarvitada normeeritud varustuse hinna vahede katteks, summade päritolu peale vaatamata. On ju toiltustamine normeeritud varustamise viis ja seadluse § 5 ei ole erilisel tähendatud, et üldsäästsumme võib tarvitada ainult selle normeeritud varustuse hinnavahe katteks, millest üldsääst on tekkinud. Teiseks, üldsäästu tekkimine on erilises paragrahvis märgitud (§ 3 p. 2) ja § 5 ei toetu sellele. Tähendab, seadlusega on väeosale jäetud vabadus normihinna vahesid katta tema äranägemise ja võimaluse järele säästsumma liigi peale vaatamata. See on ka loomulik, sest mingisuguse erilise piirjoone tõmbamine säästsummade vahel, kui tegemist varustuse sisseostmisega ja sellega kaasaskäivate ülennormi kuludega, oleks operatsiooni läbiviimise takistajaks, sest võib juhtuda, et väeosal mingisugusel põhjusel ei ole toiltussäästsumme ei rahas ega ainetes, kuid sisseoste tarvis teha, siis muidugi ei tohi ülekulu krediidist katta, vaid tuleb võtta teise liigi säästsummast. Seadluse § 6 ei ole mitte antud normihindade vahede katmise otstarbel, vaid kulude tegemise soodustamiseks kas eelarve järele või toiltusseadluse § 10 märkuse kohaselt.

H-ra P. M. kirjutab, et tema viib pealesunnitud kulud eelmise aasta üldsäästsumma ülejäägist välja. Niisugune teguviis ei oleks küll mitte otstarbekohane, sest kui midagi juba seadusevastaselt peale sunnitakse, siis kirjutagu väeosa kulud parem välja jooksva aasta üldsäästsummast, aga mitte möödunud aasta üld säästsumma ülejäägist. Ükski ülemus midagi selle kohta ütelda ei saa ja ei ütlegi. Sellega jääb siis ka eelarve täitmise võimalus alles ja pole tarvis kurtmist, et säästsummade eelarve segi löödud. Nagu näha, on võimalus sellest väga hästi mööda saada ja hädaldamised oleksid ilmaaegsed, sest kui ühel väeosal juba võimalus on kinnitatud üldsäästsumma eelarve järele äridadele ja ettevõtetele tellimisi anda, siis on sellel väeosal eelarve igatahes soliidse summa peale kokku seatud ja rahapuuduse üle kaebamine alusetu. Praegusel ajal on ärides kõike õige suurel arvul saada, ja kui mõnel väeosal veel tarvis tellida, siis tuleb arvata, et need mitte igapäevased tarbeasjad ei ole, vaid luksuse või kunsti artiklid. Soovitan otsekohe peale eelarve kinnitamist raha ära kulutada, siis ei ole kellelgi tarvis karta, et eelarve segi paisatakse hilisemate korraldustega. Üldsäästsummade kogumise alal niisuguse peensuseni väeosades igatahes ei tohiks minna, et juba väeosa ülem valvab iga kui väiksema tarvitamise üle, sest see oleks „Pljushkini poliitika.“ Üldsäästsumma tekib isegi kui normihind turuhinnale vastav on ja kui varustuse muretsemist ja tarvitamist mõistlikkuse piirides väeosa korraldab ja kui teatavate üldkorraldustega luuakse niisugune kord väeosas, et tarbeainetega on võimalik kokku hoida. Ja see sünnib siis täpse ja hoolsa järelevalve tõttu ilma iseäralise kangelastööta administratsiooni poolt.

Olen täiesti vastu sellele mõttele, et tehakse piir väeosade üldsäästsummade suurusele. Kõik raha peaks jääma sellele väeosale, kes seda on osanud

koguda. Kui mõni üksus järjekindlate „tellimistega“ endal säästsumme nivelleerib, kuna teine üksus neid korjab mõne suurema otstarbe jaoks, siis oleks ülekohus viimast omas tegevuses kitsendada ja takistada.

Minu soov oleks: jätagu säästsummade tarvitamine väeosade mureks ja hooleks ja ärgu kitsendatagu seda liialt. Tehtud kulude üle võiks väeosa anda teatava aja jooksul lühikese aruande diviisi-ülemale. Praegu nõutakse järelevalve asutuse poolt (diviisi intendantuur) õige mitmekesiseid aruandeid säästvara alal, nii et mõnes kohas on see väeosadele koormavaks saanud. Iga kuu ja mitu korda antakse tähtajaliselt teated, ja peale selle veel kõiksugu erakorralised aruanded. Võib ütelda, et enne säästvara seadlust oli väeosadel tööd tuntavalt vähem ja praeguse olukorra juures on süüdi seadluse ebaõige seletamine ja sellest arusaamine, sest kusagil ei ole öeldud, et väeosa oleks kohustatud igast tehtust kulust aru andma. Nüüd nõutakse väeosalt iga väiksema kulu kohta mitmesse kohta aruandeid, ja väeosal tuleb järelevalveasutuse nõudmisel kulu igast küljest ja täielikult kirjeldada, et aruandesaja näeks, kas tõesti tehtud kulu oli väeosal nii erilise tähtsusega. Loomulik, et alati ei saa igat asja nii kirjeldada, kuidas ta tegelikult on, sest väeosa, võib olla, näeb kulu tähtsust hoopis teises valguses kui järelevalveasutus tunnustab, ja sellepärast tuleb kulu nii kirjeldada, et see ülemusele paistaks täpse aruandena. Säästvara seadluse § 9 näeb ette, et säästvara kontrolleri diviisi-ülem ainult inspekteerimisel, kuid millegi pärast on mindud kaugemale seadluse nõudest. Seda küll vist seepärast, et ei usaldata ega usuta väeosa enda võimet. Väeosa saavat küll hakkama säästsummade kogumisega ja korjamisega, kuid kas ta neid oskab ka kulutada, selle üle on senini valitsemas lahkarvamine. Kunas jõutakse teisele otsusele?

N.

Täienduseks artiklile: „Kaitse tankide vastu“.

(V. „Sõdur“ nr. 14/15 1926.)

Esimesed inglise tankid olid väikese kiirusega — maksimum 7 klm tunnis. Õhuke soomus võimaldas püssikuulidele kergelt läbistuda. Juhtimine oli raske, tegevuse raadius väike ja liikumisel sündis suur lärm, mille tõttu tankid oma rünnaku koha juba aegsasti vastasele teada andsid. Järgmine parem tüüp oli Whipped tank, mille kiirus oli juba 13 klm tunnis, raskus 14 tonni. Selle tüübi päämine puudus oli selles, et teda nagu esimesigi oli raske juhtida. Kaasagsetest inglise tankidest võiks nimetada: Vickers tank, kiirus 25—30 klm tunnis, suur tegevuse raadius, kerge juhtida, mootor 82 HP, relvastus — üks 3 nl. suurtükk ja 3 rasket kuulipildujat; Medium D tank, raskus 20 tonni, kiirus teedel ja hää maastikul kuni 40 klm tunnis, ja viimase uudisena nii-nimetatud „One man tank“ (ühe mehe tank), mis kõigest 2 tonni kaalub, kiirus 30—40 klm tunnis. Oma väikese kogu ja suure kiiruse tõttu on need tankid suurtükilt peaaegu tabamatud. Võivad suure tõusuga kallakutest üle ronida ja tihedast metsast läbi minna. Oma omaduste poolest on „ühe mehe tank“ maal seesama mis merel allveepaat. Võib ette kujutada seda suurt moraalset mõju, mis sünnitavad 100 niisugust tanki kitsal rindel suure kiirusega peale tormates. Tankis asub ainult üks mees (millest ta ka oma nime on saanud), juhtimine sünnib pedaalide abil, mistõttu käed relva tarvitamiseks vabaks jäävad. Kahju, et erikirjanduses nende tankide relvastuse kohta andmeid ei ole; et aga neid ka tankide vastu võitlusabinõuna kavatsetakse tarvitada, siis võib

oletada, et neil relvaks on tugevakaliibriline tankide soomust läbistav automaat tulirelv.

Prantsuse praegusaja tankidest võiks nimetada: Char II — raske tank, relvastus — kaks 75 mm suurtükki ja 4 rasket kuulipildujat. Nende tankidega on Prantsusmaal 5 rügementi varustatud (551—555). Uuetüübiline Renault tank, millel terasülükute asemel kummilülükud on võetud, mistõttu liikumine peaaegu mürata ja kõik ühetasane, mis omalt poolt tanki relvade tabavust suurendab; ka ei riku kummilülükud teesid ära nagu terasülükud. Peale selle on tank varustatud kahe iseäralise rattaga, mis võimaldavad järskudest tõusudest üle minna.

Ameerikas on viimasel ajal katseid tehtud uuetüübilise Christie tankiga — raskus 14 t., relvastus — üks suurtükk ja 2 rasket kuulipildujat. Tanki ehitus on palju madalam ja laiem, kui vanatüübilistel. Ka puuduvad pöördetornid. Vaatepilud on diafragma-dega püssikuulikildude eest kaitstud.

Itaalia tankidest tuleks nimetada 1) raske tank (Fiat 2000). Raskus 40 t., soomuse paksus 20 mm, relvastus — üks 65 mm mäesuurtükk tornis ja 7 rsk. klp., milledest 2 ees, 4 külgedel ja 1 tagapool, meeskond 10 meest. Tanki pikkus 7,4 m, laius 3,1 m, kõrgus 3,8 m, lülükute laius 45 cm. Võib 35°—40° järskudest kallakutest üles ronida, kiirus 6—7½ klm tunnis. 2) Kerge tank (Fiat 3000), sanane prantsuse kergele tankile, kuid väiksem. Kiirus 15—22 klm tunnis, raskus 5 t., võib 51° kallakutest üles ronida ja 40 cm paksustest kivimüüridest läbi murda ning

30 cm jämedused puud ümber lükata. Soomuse paksus 17 mm, relvastus — üks 37 mm suurtükk ja 2 rsk. klp.

Kui nüüd tankide arenemiskäiku vaadelda, siis näeme, et nendeehitamisel on silmas peetud ja tahetud saavutada järgmisi eesmärke:

- 1) Kiirus.
- 2) Suurem tegevuse raadius.
- 3) Kaitse kuulide vastu ja
- 4) tugev relvastus.

Kaasaja tüüpide kohta võib ütelda, et need nõuded enam-vähem täidetud on. Kiirus on keskmiselt suurenenud kuni 12 klm tunnis. Kummilülikute tarvitusele võtmiseks on tanki liikumise

müra õige väikeseks jäänud, ka ei rikuta enam teed nõnda nagu see sünnib teraslülikute juures, sellepärast võivad need tankid pikemaid rännakuid teed mööda teha.

Vaatepilude varustamine strobaskoobiga on kõrvaldanud tanki meeskonna haavamised püssikuulilõikudega silmast, kuna see enamalt, nagu andmed sõja ajast näitavad, prantsuse tanki meeskonna haavamise juhtumistest välja tegi 50%. Uuetüübiliste tankide soomus on juba nii tugev, et seda enam soomuspüssikuulid läbistada ei suuda, ja sellega on püss ning raske kuulipilduja, kui tankivastane võitlusabinõu, kaotanud oma tähtsuse. C. Kr-nn.

Sniper kaevikus.

Major H. Hesketh-Pritchard'i järele vabalt

A. Rääk.

I.

Ilmasõja algul snipingut organiseeritud kujul ei olnud. Tihe üksiktuli, mis oli esimeste läänerrindel tegutsevate inglise vägede ohkus, ei olnud sniping, ja iseäralist head tabavust sel tulel ei olnud. Ta ülesanne oli tulistatava pinna, s. o. tulitõkke loomine, millest läbi ei peaseks ükski elav olevus. Pindade tulistamisel polnud tarvidust üksikute heade laskurite järele. Seda asendas tihe tuli ja otstarbekohane tulejuhtimine.

Kui algas kohtsõda, möödusid nädalad ja kuud, enne kui parim vaateleja ja laskur võis näha vaenlast täies pikkuses (sedagi ainult videvikus), päevavalgel ainult vaenlase päid, mis ilmusid mõneks silmapilguks kaevikust. Olukord oli muutunud, ilmus tarvidus väga heade laskurite järele, kes võiksid tabada vähe-matki märki, mis ilmub ainult hetkeks. Märgiks oli vaenlase poolpead, harva terve pea, enamasti laskepilu vaenlase kaeviku teraskilbis, mille taga istus vastase sniper.

Ükski jahi ese ei kujutle nii väikest märki, kui vaenlase otsaesine kaevikust, mispärast ka sniping muutus raskeimaks laskeviisiks vintpüssist. Iga hea laskur ei saavuta veel edu sniperina, sest siin nõutakse peale tabavat laskmist ka tegevusekiirust, maskeerimisosavust jne. Et kanda sniperi nimetust, peab suutma anda kindlalt tabava laske kahe sekundi kestel pärast märgi ilmumist (meie L. e. näpsav lask).

Eeltoodu puutub sniperisse kohtsõjas, mille produktiks ka sniperi esmalt peeti. Ohvitserid, kes olid sarnasel arvamusel, tõendasid, et sniperit ei saa kuidagi kasutada manööversõjas, kus ta jääb täiesti tegevusetu. Tegelikult tõendas hoopis vastupidist. Sniperile leidsid väärilised ülesanded igalpool ja igal ajal.

Kui pataljon vallutab rünnakuga vaenlase kaeviku, on sniperi kohus ette liikuda ja tabava tulega takistada vaenlast pataljoni tulistamast, kuni viimane end korraldab. Kui pealetungi edu takistavad vaenlase kuulipildujad, on sniperite kohus neid likvideerida.

Praegusel ajal, kus üks kuulipilduja võib seisma panna terve pataljoni pealetungi, on tähtis, et leiduk- sid igas pataljonis sniperid, kes suudaksid kuulipildu- jad kiirelt likvideerida.

Võib tulistada soomust läbistavate kuulidega kuulipildujat või kuulipildureid. Ühe hea tabamisega luku osadesse on kuulipildurid kõrvaldatud.

Ilmasõjas oli täielikult läbi viidud tööjaotus. See oli spetsialistide sõda, millised on ka sniperid. Nad õigustasid täiesti oma olemasolu ja saavutasid üllatavalt häid tagajärgi.

Sakslased olid snipingu vastu valmistunud juba enne Ilmasõda. 1914 a. lõpul oli saksa sõjaväes 20.000 sniperit, kelle püssid olid varustatud optiliste

sihikutega. Teha üldist kokkuvõtet saksa sniperite poolt inglastele ja prantslastele sünnitatud kahjustest on raske; igal juhul olid need õige suured.

Ses võitluses oli rohkem individuaalsust, kui kahurvälase või jalavälase töös. Briti või tema asumaade sniper astus kahevõitluse baierlase või preislasega, kusjuures vastased üksteisest rohkem ei näinud, kui otsaesist või mütsiäärt. Ainult need inglise sniperid, kes tegutsesid 1915 aastal, teavad kui raske oli murda sakslaste ülekaalu snipingus.

Nagu eelpool tähendatud, oli sakslastel 1914 a. lõpul tegevuses 20.000 optilist sihikut. Üks saksa hertzog korjas kokku tervelt Saksamaalt sportlaste optiliste sihikutega püssid ja saatis nad lääne rindele, kus niigi oli juba rohkesti riigi omi. Varustatult heade püssidega tegid saksa sniperid imet. Nende laskeosavus oli otse muinasjutuline. Inglased said nende vastu välja panna ainult harilikke sihikutega vintpüsse. Erandiks olid mõned jahimehed oma isiklikkude Mauserite ja Manlicheritega Šotist. Raskest sünnitas spetsiaal laskemoona puudus ja paljud püssid seisid tegevusetu.

Sel ajal jõudis saksa sniperite osavus oma kulmi- natsiooni punktile. Igat inglise ohvitseri, sõdurit, kes pea kaevikust tõstis, tabas kindlalt saksa sniperi kuul. Sniperid enamuses endised metsnikud jne., seega inimesed, kes laskekunstis vilunud, tõele au andes, täitsid oma ülesande meisterlikult. Tihti asusid saksa sniperid neutraal riibal oma kaevikute ees. Purustatud majade, aedade tagant, toetades tihti püssi mõnele laibale, külvasid nad inglasi üle kuulirahega, tabades harilikult surmavalt pähe, harva haavates. Teravotstega kuulidest sünnitatud peahaav- vad, kuni rusika suurused augud, mõjusid halvasti inglise sõdurite meeolule.

Oli ka juhuseid, kus saksa sniperid kuulidel tagumise otsa ette pöörasid, seega muutes neid umbes „dum-dum“ kuulideks. Sarnaseid võtteid inglased ei tarvitanud kunagi.

1915 a. anti igale saksa sniperile piirkond kesk- miselt 1 klm. Piirkonna tunnimeeste ja vaateleja- te kohus oli välja otsida ja kätte juhutada sniperile märke.

Igas saksa kompaniis oli kuus sniperit¹⁾. Püsside korralikkuse üle valvasid selleks erilisel välja õpetatud allohvitseird. Iga püssiga kaasas anti välja lühike ja selge optilise sihiku tarvitamise ja laske instrukt- sioon. Sarnast inglise sõjaväes ei olnud, mispärast ka juhuseid oli, kus inglise sniperil optilisest sihikust

1) Praeguses saksa kompaniis on iga k. k. jaoks üks sniper, s. o. kokku kompaniis 6. Laskurjagudes, mis rattasõitjate kompanii koosseisus, on igas 2 sniperit, s. o. kokku rattasõitjate kompaniis 24 sniperit (major R. von Lielienstern'i andmed).

aimugi ei olnud ja laskis 150× sihikuga 600× peal asuvad märki.

1915 a. oli laskevaaste maskeerimine inglased täiesti välja arenemata. Paljud väeosad olid uhked oma kaevikute siledade, tasaste brustverite peale. Tegelikult andis sarnane brustver vaenlasele võimaluse tähele panna vähemagi eluavalduse. Brustverid tehti liivakottidest, mis hoolega pealt tasandati nii et ka hiir ei saanud joosta brustveril ilma, et teda poleks tähele pannud halvemgi saksa sniper. Lõpuks keelas Inglise ülemjuhatus sarnaste brustverite ehitamise ära. Omal algatusel loobuti sellest juba varemgi. Hiljem pandi toime rida katseid tasase ja mühlilise brustverid omaduste võrdlemiseks, kust selgus, et 2—4 sekundiks ilmuvatesse märkidesse oli tabavuse vahetork nagu 3:1, s. o. tasase brustverit tarvitamisel võisid kaotused olla kolm korda suuremad.

Sakslaste kaevikud erinesid inglaste omadest täielikult. Esiteks olid nad sügavamad, kaitstud tihedamate traattõketega ja kujutasid väljapoole korratud mitmevärviliste liivakottide, teraskilpide, kaaste ja goffreeritud raudlehtede kaose. Inglise vaatlejate peitmiseks tarvitati punaseid ja roosasid liivakotte, mis eemalt paistsid inimese nägudena.

1915 a. talvel, mil polnud suuremaid lahinguid, oli inglaste ainsaks meeelahutuseks sniping. Sel ajal teeb ta ka suuri edusamme.

Kui hakati formeerima sniperite komandosid, olenes kõik niisiperite individuaalsest kui ka komando kollektiivsest väljaõppest. Hea sniper halvas komandos on väärtuseta nagu nõrga ohvitseri juhatuselgi. Mis kõige halvem — hea komando, juhitud eeskujulikust ohvitserist, vahetades nõrga komando, kannatas raskeid kaotusi eelkäijate süü läbi.

Toon näite. Blankchirlased¹⁾, kellel oli eeskujulik sniperite komando, ehitasi omas piirkonnas pooltosinat hästimaskeeritud sniperite pesa. Võeti tarvitusele äärmiselt ettevaatlikkus, et varjata pesade asukohti vaenlase eest. Teleskoobid maskeeriti hoolikalt liivakottidega, klaasid kaeti päikse eest sirmidega, tolmu ärähoidmiseks niisutati laskeavad veega, ja mis kõige tähtsam — pesadesse ei lastud ühtki isikut peale sniperite eneste ja nende ülemate. Iga kõrvalise isiku pesale lähenemine karistati valjult. Tagajärjed olid hiilgavad, kaotused jäid hoopis ära, elu sakslaste kaevikutes muutus aga põrguks.

Vahetasid neid Lomchirlased²⁾, kellede ülem ise snipingust suurt ei lootnud, kinnitades, et sniping kunagi ei otsusta lahingut. Ka neil oli oma sniperite komando, ehk küll ainult numbri täitmiseks.

Postid anti üle. Blankchirlased läksid ära. Halvasti õpetatud Lomchirlased sniperid hakkasid pesasid kasutama meeleetuks vaenlase tulistamiseks. Pesad said Lomchirlaste ohvitseride ja sõdurite armsamaks puhkekohaks, kus harilikult magamas käidi. Päikesekaitse sirmid kisti maha. Ja juhtuski, mida võis oodata.

Sakslaste sniperid, kes seni kannatanud suuri kaotusi Blankchirlaste poolt, leidsid kergesti üles pesad ja tellisid neile kahurtule kaela. Varsti olid pesad hävitatud.

Nii tuli alata jälle otsast. Niipea kui Blankchirlased ehitasi uued pesad, halvasti õpetatud Lomchirlased ei suutnud neid aga sakslaste eest varjata ja tagajärg oli jällegi pesade hävitamine.

Vahetades halva komando sai hea komando esimestel päevadel harilikult suurte kaotuste osaliseks.

Seks peabki sniper-ohvitser, et saavutada reaalseid tagajärgi, tööle anduma terve oma hinge ja mõistusega. Ta peab unistama snipingust öösel ja päeval. Sarnaseid ohvitseri oli inglased üllatavalt palju. (Aga meil Eestis?)

1) Rügemendi väljamõeldud nimetus.

2) Rügemendi väljamõeldud nimetus.

„SÕDURI“ TALITUSES ON MÕÜGIL

järgmised raamatud:

Lennuasjandus, Lennuväe rügemendi koguteos	150 mk.
R. Masing: Moraal ja Sõda	25 "
R. K. K. A. Jalgväe lahingteenistus	120 "
Ühend. väeliikide juhtimine ja lahing	75 "
Koostöö lennuki ja jalgväe vahel	35 "
Lahing tankide toetusel	150 "
Jalgväe määrustik I osa. (Uues redaktsioonis)	70 "
Arisaka süsteemilise vintpüssi mat. os. kirjeldus	25 "
A. Kent: Distipliin	75 "
Kaitseväe distiplinaar-karistuse seadlus	35 "
E. Bach: Topograafia kursus	350 "
Silmamööduline plaanistamine	35 "
H. Kauler: Propaganda	60 "
Kultuur selgitustöö metoodika käsiraamat	50 "
Eeskiri ratsahobuste ratsastamiseks	65 "
Suurtükivägi	25 "
Inglise 18 n. kiirlaskja suurtükk. Materjalosa	70 "
Kehaline kasvatus. Võimlemismängud II vihk	35 "
Kergejõustik	35 "
Määrused spordivõistluste korraldamiseks kaitseväes	45 "
Sport-ala registreerimise kaardid	2 "
E. Limberg: Kõnd	20 "
Prof. Martens: Sõda ja õigus	50 "
Leets: Nurgamõõtja-bussoli ja stereotoru tarvitamine	65 "
Prantsuse ajutine juhend side ja üh. organisatsiooni kohta	175 "
K. Prebach: Käsigranaadid	60 "
A. Г. Дадашевъ: Военный уставъ о наказанияхъ	600 "

„Sõduri“ talitus, Tallinn, Uus tän. 10.

Postkast № 1052 :: Telefon: Sõjaväe keskj. № 163.

II.

1915 a. oktoobri lõpul sai major Hesketh-Pritchard käsu minna 4-sse diviisi õpetama ohvitseri-sniperiteid. Omale abiks valis ta leitnant H. Öppus kavatseti praktiliselt kaevikutes ja seljataga.

Jõudes kaevikusse, märkas leitn. H. vilunud silm kohe saksa sniperi, kellest paistis ainult mütsi ülemine äär. Saksa sniper asus 500—600× kaugusel. Pooltunnisel vaatlemisel ei andnud ta võimalust enda tulistamiseks. Hesketh-Pritchard otsustas toime panna demonstratsiooni, et kahjutuks teha mõne saksa sniperi, või paremal juhusel tabada mõnd ohvitseri. Demonstratsioon kavatseti läbi viia kaeviku osa vastas, kus arvatavasti asusid saksa ohvitserid, kes end instinktiivselt hoidsid ikka üksuste tiibadel ja kelledest loodetavasti mõni end ka eksitada laseb ja kaevikust välja vaatab. Hesketh-Pritchard asetask oma õpilased optiliste sihikutega varustatud püssidega enesest 200× paremale ja vasakule. Ise avas ühest laskeavast 3,5" kaliibrilisest püssist saksa tunnimehe kilpi kiirtule. Pidades natuke vahet, avas ta uuesti tule. Juhtuski, mida inglased ootasid,

RATSASÕIDU ÕPETUS

Juhtnõõrid hobusega ümberkäimiseks.

Hind 60 marka.

EESKIRI RATSABOUSTE RATSASTAMISEKS.

Hind 65 marka.

Mõlemad raamatud on parimad sellel alal. Sisu selgitamiseks on üle 80 pildi. Iga sõjaväelane, kaitseliitlane, sportlane ja kodanik, kel huvi hobuse ja ratsasõidu vastu, võib neist raamatuid leida kõige tarvilikumaid andmeid hobuse ja ratsasõidu kohta.

Raamatud on müügil „Sõduri“ talituses, Tallinn, Uus tän. № 10.

Sakslased, arvates et neil tegemist vähikutega, avasid brustveri pealt tiheda tule ohvitseri juhatusel, kes vaatles hüglasuurest väljabinoklist. Kriitilisel momendil avasid Hesketh-Pritchardi õpilased tule, hüglabinokel voores brustverile, saksa ohvitser langos purustatud peaga kaevikusse, saksa sniperid vaikusid. Nende asukohad olid aga nüüd inglastel teada ja nende likvideerimine kergem.

Õhtul avasid sakslased paremal tiival kahurtule ja Hesketh-Pritchard oma õpilastega ruttas kohale, sest harilikult korrigeerisid saksa kahurväe vaatlejad oma patareide tuld jalaväe kaevikutest. Varsti märmatigi sakslaste kaevikus suurt musta kahurväe periskoopi, mille juures askeldasid kaks meest — üks neist habemik, teine kõrge teravaotsaga kiivris, kes ristiti kohe väikeks Villiks. Nad olid 700× kaugusel. Kuni õhtuni ei näidanud väike Villi peale oma kiivri terava otsa midagi. Alles kolme päeva pärast läks ühel inglise sniperil korda väikest Villit kahjutsuks teha. Lõpuks veel hävitati vaatepunkt inglise haubitsate poolt täielikult.

1915 a. sügisel valitsesid kõvad tuuled ja külmad ööd. Oli oodata lehestiku kiiret kadumist puudelt ja pöösastelt, mis parim aeg sniperite asukohtade kindlakstegemiseks. Seepärast katkestas H. Pritchard ajutiselt sniperite õpetamise ja sõitis rindele.

Ühe diivisi piirkonnas asus eriliselt kardetav saksa sniper, keda kuidagi korda ei läinud üles leida. Asja lihtsustamiseks nimetame selle saksa sniperi lihtsalt Ernstiks.

Esimesel päeval ei saanud H. Pritchard muud kindlaks teha, kui et Ernst on õige eeskujulik laskur. Järgmisel hommikul algas Pritchard uuesti. Laskeavausi selles piirkonnas inglastel ei olnud ja vaadata tuli üle brustveri. Niipea kui Pritchard pea üle brustveri tõstis, laskis Ernst jälle. Ernsti kuulide lennu sihiskasvas kaeviku taga puude grupp. Ronides sinna

nägi Pritchard ühes puutüves terve korraliku külvipinna. Uurides neid tabamusi puus, leidis ta, et neil on ühine suun kuulidega, milledega kostitas Ernst teda brustveril ja et nad võivad lastud olla neutraalribal asuvast suurest pöösast. Paaritunnilise vaatlemise järele oli pöösas näha väike liikumine. Teleskoobis oli näha pöösa kohal jalapikune periskoobi ots. Et periskoop alles ilmus, võis oletada, et sniper asus omas pesas. Pritchard koondas grupi laskureid ja laskis avada korraga pöösa peale tule, mille peale periskoop õhus kaare tegi ja Ernst igavesti vaikus.

Vaenlase kuulide lennu suuna uurimine kujunes parimaks abinõuks sniperite asukoha leidmisel. Seks tarvitati harilikult papist hästi valmistatud oma sõduri pead. Kui saksa sniper mõnes kohas õige kardetav oli, valiti tema arvatava asukoha vastas kaevikus koht, kuhu põhja taoti hästi brustveri lähedale paar teivast. Vaiadele, keskmiselt jalg brustveri ülemisest äärest, kinnitati laud, mille avas liikus papist pea vars. Sarnaselt oli võimalik papist pead pikka-mööda üles tõsta ja alla lasta. Harilikult avas saksa sniper kohe tule; tabades tegi kuul papist peasse kaks auku — ühe sisse ja teise välja jookstes. Pea lasti alla ja võeti varre otsast ära, siis tõsteti jälle üles, aga mitte endisele kõrgusele, vaid madalamale, kui vahe periskoobi mõlema klaaside vahel. Jäi veel üle panna täpselt periskoobi alumine klaas vastu ava, mida sünnitanud kuul peast välja tulles ja vaadata, mille juures periskoobi pealmine klaas oli üle brustveri ääre. Sarnasel viisil võib kuuli lennu suuna täpselt kindlaks teha; periskoobi optilises tsentris võis leida sniperi enese ehk tema pesa. Likvideerimine polnud siis enam raske.

I-se armee sniperite koolis praktilistel tundidel tehti kindlaks 19 sniperi täpne asukoht üldarvust 71.

Et kunstlikule peale anda loomulik ilme, pandi sellele suhu pabeross, mida suitsetati kaevikust peenikese kummitoru kaudu.

1915 a. lõpul jõudsid inglased snipingu arendamises niikaugele, et igas pataljonis leitud sniperite komando koosseisus: üks ohvitser, 2 allohvitseri ja 16 reameest — kõik sniperid. 19 head sniperit võivad ühe päeva jooksul sünnitada vaenlasele keskmisi kaotusi ja tarbekorral seisma panna terve pataljoni pealetungi. (Ka terve rügemendi A. R.)

Inglise snipingu ajalugu ehk arenemine lääne rindel jaguneb nelja perioodi:

1. Sakslaste täielik ülekaal.
2. Teisel perioodil oli inglaste peatülesanne saksa kardetavamate sniperite likvideerimine ja oma sniperite õpetamine.
3. Sakslane poeb maa alla ja ei anna inglise sniperitele võimalust neid hävitada. Pidi tarvitama igasuguseid kavalusi sakslaste kaevikust väljapetmiseks.
4. Suurte lahingute periood, kus sniperi töö ühineb luuraja omaga ja sniperid õpetatakse uuteks ülesanneteks, mida dikteerivad sakslaste uued taktilised meetodid kaitsel.

BLOKNOOTE

odavaid ja mitmesuguses
formaadis alati saadaval

RIIGI TRÜKIKOJAS

--: Tallinn, Niine tän. 11. --:

Mereväe ohvitseride-kahurväelaste kursusest.

(Esimese semestri lõpu puhul 1. V. 1926).

Juba mõni aasta tagasi oli merejõudude juhatajal kavatsus korraldada mereväe ohvitseridele eriala kursusi. Takistusi oli väga palju ja sellepärast tuli kursuste avamine edasi lükata aasta-aastalt.

Taga kihutatud kindlast tahtmisest anda mereväe ohvitseridele täiendavat haridust erialadel jõudis merejõudude juhataja võtta mitmesugused takistused ja selle tagajärjeks oli mõnede ohvitseride saatmine Idglismaale vastavatele kursustele, teistele korraldati aga siin oma jõududega eriala kursused.

Möödunud aastal laskis miini-ohvitseride kursuse edukalt oma esimese lennu laevastikku. Tänavu jaanuarikuul avati kahurväe kursuse.

Et kursuse kuulajad teenistusega liig seotud, siis peeti ettelugemisi ainult kaks päeva nädalas. Ettelugemised lõpetati esimeseks maiks. Selle aja jooksul oli jõutud läbi võtta ainult taktika, millest ka kuulajad komisjoni ees sooritasid lõpukatse. Katsel näidatud häid teadmisi, millest peame jäeldama hoolast töötamist ja õpehimu mereväe ohvitserkonnas.

Nagu juba tähendasin, anti kursustele elu merejõudude juhataja algatusel, et anda võimalikult palju praktilisi teadmisi oma kuulajatele. Sama soov oli ka kursuste juhatajal.

Tegelikult sai aga kursus, vähemalt seni, sama-suguseks tuupimise asutuseks nagu seda on kõik meie kaitseväge õppeasutused. Selle asemel, et kava järele ette nähtud ainet praktiliselt käsitada, pidid kuulajad leppima lõpmata pikkade valemitega ja igasuguste surnud teooriatega, mida mõni kahurväelane vaevalt saaks käsitada.

Kursuste õppekava on ette nähtud umbes paari aasta peale. Vist kohe peale navigatsiooni algavad jälle loengud. Oleks väga soovitatav, kui järgmisel talvel kursuste juhataja energiliselt püüaks läbi viia oma meetodi.

Oleks soovitatav, isegi väga tarvilik kui võetaks järgmisel aastal kursuse õppeaineiks ka eesti keel.

Lektoriks peaks olema selle alal mõni populaarsem eesti keele õpetaja.

Kõik meie oleme õppinud endistes vene koolides, ja oma emakeelt õppinud ainult algkoolis või hiljem mõne juhusliku tunni keskkoolis mõnelt venestunud eesti kooliõpetajalt. Sellega on piiratud suurema osa ohvitseride emakeele oskus. Oma emakeelt ja oma rahva kultuuri arenemist peab aga iga ohvitser teadma. Parem hilja kui kunagi....

Nüüd on hea juhus seda õpetada ja seda peaks kasutama. Arvan, et merejõudude juhataja, kes ise läbi- ja läbi sõjamees, paneb pearõhu eriala teadustele, kuid ei või unustada, et head mehed halvas laevas võivad rohkem korda saata kui halvad mehed heas laevas. (Kapt. Salza lauakõnest mereväe aastapäeval). Iga sõjamees võib omal erialal teadmistes hea olla ainult siis, kui teda võitlema sunnib armastus kodumaa vastu. Oma kodumaad ja rahvast õpime armastama teda igakülgsest tundma õppides.

Oleks ka veel väga soovitatav, et ohvitserid kursuste ajal üldse teenistusest vabastataks ja kursuste juhataja käitusele komandeeritaks. Möödunud talvel pidid ohvitserid loengutele minema sagedasti hommikul peale uneta ööd, kui vahipäev lõppes just loengute päeva hommikul. Arvan, et hea tahtmise juures avaneb võimalus teenistust nii korraldada, et kursustest osavõtjaid teenistusest täiesti vabastada.

Peale navigatsiooni loodame jälle tööd alata uue jõuga ja usume, et kursuste juhatus järgmisel talvel kindlal käel maksma paneb erialal praktilise õppeviisi, sealjuures kasutades võimalusi õpetada aineid, mis süvendaksid kuulajates armastust kodumaa vastu.

Kuulajad päävavad omandada kõik mis pakutakse, et saada väärilisteks oma vastutusrikastel kohtadel mereväes.

S.

Soome sõjaajakirjanduse ülevaade.

„Sana ja Miekka“ №№ 1—7 s. a.

(Lõpp).

Nr. 4. Sõjaväeteenistuse aeg lühemaks? (major Airo). Kuna see küsimus Eduskunna algatusel uuesti päevakorraks kerkinud, pööras „Sana ja Miekka“ toimetuse arvamise avaldamiseks asjatundjate poole ja avaldab nüüd esimesena Kindralstaabi operatiivtoimkonna ülima major Airo vastuse sellele küsimusele. Peale asjasse puutuva seletuse tuleb Airo otsusele, et teenistuseaja lühendamise on olnud sellest, kuidas sõjaväel maad kaitsta tuleb, et tuleb esiteks kindlaks määrata sõjaväe ülesanded ja need rajad ja piirid, milledega sõjavägi peab arvestama oma ülesannete täitmisel.

„Suusatööstus“. Nõukogude Vene on viimasel ajal ostnud Soomest kümned tuhanded paarid suuske ja on põhjus oletada, et neid kavatakse peaaesjalikult just Soome vastu tarvitada, näiteks suuskadega varustatud väesalkade poolt äkki toime pandud „raidide“ näol. Suuskade väljavedu Venesse tuleks lõpetada, või äärmiselt kõrge väljaveo tolli alla panna. Suusatööstuse toetamiseks peaks riik abi andma selles mõttes, et ka kõige vaesematele kooliõpilastele võimaldataks muretseda endale suusad. Suusatamine peab saama üldiseks vastukaaluks vaenlase ülevõimule.

„Maad endistele allohvitseridele“ (dr. V.F. Johanson). Sõjaväe staabi poolt oli mõni aasta tagasi välja töötatud seaduse eelkava, mille järgi kapitulandid, kes 15 aastat sõjaväes teeninud, oleksid kodanlikes asutustes kohad saanud, kuna neile, kes 8 aastat

teeninud, tunnustus oleks antud, mis neid kodanlikes teenistusse astumisel oleks asetanud võrdvate kandidaatide hulgas eesõigustatud seisukorda. Artikli autor omalt poolt võtab kõne alla kapitulantide olukorra parandamise küsimuse selles mõttes, et neile tuleks peale sõjaväe teenistusest lahkumise maad anda. Kui asunikud võiksid nad ka maakaitse seisukohalt vaadatuna riigile kasulikum olla, kuna neid võiks kasutada kohalikes kaitseviitades juhtidena ja instruktoritena.

„Raamat sõjamajanduse ja sõjavalmisoleku üle“. Artikkel on kokkuvõtte dr. V. F. Johanssoni sulest ilmunud uurimusteostest sõjamajanduse ja sõjavalmisoleku üle, mis on omal alal esimene teos Soomes. Raamat on kolme ossa jaotatud: sõjamajanduse arenemine, Ilmasõja majandus ja majandusline sõjavalmisolek praegusel hetkel Soomes.

„Karjala üksik punane laskurpataljon“ (Hbg.). Karjalas on asutatud punane üksik laskurpataljon, kuhu teenima võetud 1903 a. Karjalas sündinud mehed. Juhid on samuti rahvusvahelise ohvitseride kooli lõpetanud karjalased ja pataljoniülemaks on keegi Ahvenamaa laevavarustaja poeg. Teenistusse võtmisel olevat kokku tulnud 3.000 meest, keda aga mitte kõiki teenistusse ei olevat määratud.

„Nõnda sotsialistlikes Nõukogude riigis“. Artikkel on peaosas „Punases Karjalas“

2. 2. 26 a. ilmunud artiklist „Rahva sõjaväestamine“ (militariseerimine).

„Talvesõja varustustest“. (V. W.). Toimetus tähendab omalt poolt, et kuna talvesõja varustuseküsimuses Soomes eriti tähtis, on saadud teadete järgi praegu käimas põhjalikud katsed kõnesoleva varustusega. Autor soovib näkhaabaste asemel põlast nahaga kaetud saapad tarvitusele võtta, mis oleksid soojad ja odavad. Mütsi kohta ütleb, et see muulaistüübiline peavari ei kõlba; tuleks võtta soome oma naapukamüts ümbertöötatud kujul, ning aluspesuks soovib flanelli, villast särki ja karvanahast vesti.

Nr. 5. „Sõjaväeteenistuse kohulise teenistuseaja lühendamine“ (Sotilas). Aasta-aastalt korduv küsimus teenistuseaja lühendamise kohta mõjub segavalt kaitseametkonna töö peale. Kaitseametkond on oma kindla sõna selles küsimuses varemalt öelnud, oleks tarvilik, et ka Ohvitseride liit ja Jäägrite oma sõna ütleks. Teenistuseaja lühendamine 9 kuu peale, kõnekohelemata 6 kuust, ei ole millegagi põhjendatud. Kui tahetakse sõjaväe väljaõppe aega lühendada, siis peaks seda loogiliselt ka teistes üldhariduse astutes lühendatama.

„Sõjaväe puutuvate asjade avaldamine ajakirjanduses“ (HBG.). Viimasel ajal ajakirjanduses ilmunud uudised, artiklid jne. on paljastanud, et ajakirjanduse ja kaitseametkonna vahel pole sidet. Ajakirjandus ei ole soovitud sõjaväe asju avalikkuse ette tuues riigile kahju teha, vaid on tahtnud ainult asjaomaste tähelepanu pöörda väärtustele peale, kuid sealjuures on vahel juhtunud, et järelemõtlemine on taganenud tunde eest, millega aga tuleviku arvel enam kahju tehtud, kui olevalle asjale kasu. Niisuguse olukorra kõrvaldamiseks esitatakse korraldada kaitseametkonna ja ajakirjanduse, parteide peahääkkandjate vahel vastav side.

„Üldised vaatekohad merekaitsest“ (kapten-leitnant Kauko Ikonen). Artikkel käsitleb merekaitset ja on jaotatud kahte ossa: merekaitse juhatus ja merekaitse õpetus, ning puudutab seda küsimust küll üldjoontes, kuid valgustab siiski tarvilikult merekaitse seisukorda ja nõuab selle kiiremat parandamist.

„Gaasisõja tulevikust“ (dr. Kurt Buch). Vaatamata kõikidele sellekohastele kokkulepetele jääb gaasirelv kui sõjanäitelaevale astunud võitlusevahend ka tulevikus püsima. Washingtoni ja Genfi kokkulepete peale vaatamata on Ameerikal laialdane mürgiste gaaside tööstus; Nõukogude Venes pannakse suurt rõhku sõja gaasiasjanduse täiendamisele, aga ole üldse riiki, kus poleks see küsimus aktiivne.

„Ühisriikide kodanikkude sõjaline kasvatus“. Sõjaväe jaotus tegevaks sõjaväeks, rahvuslikuks kaardiks ja korraldatud reserviks. Sõjaväe harjutused. Ohvitseride koolid ning sõjaväe harjutuslaagrid.

Nr. 6. „Kas tähendab sõjaväe teenistuseaja lühendamine kokkuhoidu

rahvale?“ (jaoülem Heikki Aarnio). Eduskunna algatusel on teenistuseaja lühendamise küsimus jälle aktiivne. Pahemalt poolt on ette pandud teenistuseaega poole võrra vähendada, kuna Eduskunna kodanliste esitajate poolt ettepanek on vähendada praeguses sõjaväeteenistuse kohustuse seaduses ette nähtud üheaastast üldteenistuse aega ning ühe aasta kolme kuulist teenistuseaega spetsiaal relvliikides teenivatele, mõlemale liigile kolme kuu võrra. Sellega arvatakse meeste arv 5.000 võrra vähenevat ja vastav summa bleks kokku hoitud. Tõelikult oleks aga kokkuhoitud võrdlemisi väike, mitte üle 5% kaitseametkonna elarvest, s. o., mitte täit 0,7% riigi üldväljaminekutest. Kuid maa julgeolek oleks kaalule pandud, kuna sõjaametkond ei suudaks täita tema peale pandud kohustusi.

„Uus auk Soome kaitsemüri. Vene ehitab kolm strateegilist raudteeliini Ida-Karjalasse.“ Soome kaitsekava põhjenes senini sellel oletusel, et sõja korral sõjategevus areneb kitsal Karjala rannal, kuna Laadoga põhjapoolset maarada arvati sõjategevuse suhtes teisejärguliseks, millele võitluste käigu kohta otsustavat tähendust ei olnud. Laadogast põhjapoolset rajad olid looduse poolt kaitstud. Tulevikus muutub aga seisukord põhjalikult, sest kindlate teadete järgi on Venemaa otsustanud ehitada kolm kitsarööplist teeliini Muurmani raudteelt läänepoolse vastu Soome piiri.

„Poliitiline koolitus punases armees“ (HBG.). Artikkel seletab punaarmee lastele õpetatavaid teadmisi Nõukogude Vene ja viimasega liitunud autonoomsete vabrikide üle ning rahvusvaheliste küsimuste käsitamist, kus punaväe sõduritele selgitatakse Euroopa, Ameerika ning Ida-maade erirahvuslike proletariaadi võitlust kapitali võimu vastu ja kes teisel pool piiri vaenlased ja sõbrad.

„Uuendused Vene punases armees“ — käsitleb uue territoriaal-armee loomist ja prantsuse taktika tarvituselevõtmist.

„Kaitseliidu film“. Artikkel kirjeldab juba kauemat aega Soomes valmistamisel olnud ja nüüd 23. märtsil Helsingis kutsutud võõrastele esimest korda näidatud filmi, mis käsitleb kaitseliidu tegevust. Film olevat õnnestunud ja loodetakse, et see äratav ka välismaal tähelepanu.

Nr. 7. „Tegeliku teenistuseaja lühendamise küsimus sõduri väljaõppe seisukohalt“ (kapten M. W. Wichmann). Autor leiab, et mitmesuguste asjaolude tõttu nõuab Soome sõduri väljaõppe palju rohkem aega kui mõnes teises riigis, ning et praegune teenistuseaeg on ennen lühike, kui pikk. Tahetakse seda aega aga veel lühendada, siis võetakse võimalus sõdurite väljaõpetamiseks, mille tagajärjel sõdurid sõja korral läheksid väerinnale, ilma et neil oleks usku oma sõjalisse teadmisse ja oskusesse.

„Eesti riigi julgeolek ja Rahvasteliit“ (Sõdurist). Referaat Kindral Laidoner'i 25. veebruaril s.a. ohvitseride kasiinos peetud kõne kohta.

„Noorsoo sõjaline ettevalmistus Nõukogude Venes“ (Sõdurist“).

Sõjakirjandust.

A. Д. Сыромятников. Железные дороги и неприятельский воздушный флот.

Москва 1926.

152 lhk. 34 pildiga tekstis, hind 1 rubla 25 kop. (Kinst. raamatukogu inv. Nr. 6852).

Sissejuhatuses näitab praegune N. Vene Ohujõudude ülem P. Baranov, et sõjad ka tulevikus ei kao. Ta selgitab lühidalt neid võimalusi ja motive, mis

võiksid riikide vahelkordi sõjani viia Euroopas üldse kui ka Venemaa suhtes eriti.

Praegustes sõdades on suurenenud silmnähtavalt raudteede tähtsus; sünnib ju rohkearvuliste armeede koondamine sõjaväljale peajasjalikult ainult raudteedel, mis peavad töötama piinliku täpsusega. Sellepärast on ka loomulik, et vastase ohujõudude hoobid sihitakse just raudtee vastu. Kuidas neid hoobe pareerida ja eemaldada, sellest räägib populaarses keeles juba raamatu autor Sõromjatnikov.

I peatükis selgitab autor raudtee transpordi töö tingimusi nüüdisaja sõjas. Ta toob ette näiteid veel 1870—71 a. sõjast, kus halvasti (prantslastel) või hästi (sakslastel) korraldatud raudteede tegevus sõja algul vastased tõi väga erineva jõudude vahekorra juurde. Ilmasõjas kergendasid tunduvalt hästi organiseeritud sakslaste raudteed nende midu rasket strateegilist olukorda. Tulevikus suurendatakse raudteede tähtsus veel enam.

II peatükis käsitleb autor moodsaid abinõusid raudteede purustamiseks ja paraliseerimiseks. Ta nimetab siin õhujõudude kõrval ka kahurväge ja agentide tegevust, kuid pühendab suurema osa peatükist õhujõududele.

Autor hindab siin õhujõude ja toob ette andmeid suurriikide lennuvägede koosseisude kohta. Et lugejatele kergendada küsimuse selgitamist, paigutab autor siia hulga andmeid õhulaevadest ja lennukitest ühes ajalooliste näidetega nende abinõude senisest tegevusest. Käsitleb õhujõudude relvi, hindab autor üksikasjalikult nooli, kuulipildujaid, väikesekaliibrilisi kahuroid, fugaas-pomme, keemilisi abinõusid ja bakteriooloogilisi ning agitatsiooni relvi. Ka dessantide võimalustest lennukilt kõneleb autor, tuues ette ühe näite sakslaste õnnestunud tegevusest Vene rindel.

III peatükk kannab pealkirja: „Abinõud ja tegevusviisid raudteede töö kindlustamiseks vaenlase õhujõudude mõju piirkonnas.“ Määrates kindlaks, et raudteel tähtsamateks märkideks lennuväele on: suured sillad, raudteesõlmed, telegraaf, kütteinete laod (naftaallikad, söekaevandused, puulaod), raudtee töökojad, vedurite kuurid, pumbamajad, sõjaväe laod, veerev koosseis, sõjaväe platvormid ning lõpuks raudteelaste eluhooned ja kasarmud, grupeerib autor kõik vastutegevuse abinõud ja viisid 13 gruppi.

Aktiivsetest abinõudest kirjeldatakse tegevust vaenlase õhujõudude vastu. Siin toodud meetodid on tuntud kõik veel Ilmasõjast. Ettevalmistavateks abinõudeks nimetatakse peaaesjalikult neid eeltõsisid, mis püüab kindlaks teha vaenlase õhujõudude soodsamaid tegevusraioone. Organisatsioonilised abinõud on raudtee isiklike koosseisu sarnane tööle rakendus ja jaotamine, et ka õhurünnakute järele liikumise raudteel oleks kindlustatud. Siia kuuluvad veel raudtee kaitse, vaatluse organiseerimine ja tegevusplaan õhuvaenlase ilmumisel (tulede kustutamine, tulekahjude ärahoidmine, remonttööd ja sanitaarteenus). Tehnilised raudtee kaitseabinõud näevad ette raudtee ehituste ja siseseadete laialtulatulist ümberkorraldamist. Tähtsamad ehitusi soovitatakse paigutada maa alla või hästi maskeerida ja kaitsta. Ka keelatuks ära ešelonide koondatud asetamine ja veereva koosseisu kokkukujumine lõppjaamades. Eksploataatsiooniorganisatsioonilised korraldused oleksid samased, mis ära hoiaksid ešelonide liig tiheda kokkujooksmise ühelajal; soovitatakse suuremaid vedusid korraldada öösel. Fortifikatsioonilised abinõud on need, mis raudtee siseseadet ja personali kaitsevad õhujõudude tegevuse, eriti gaasipommide eest. Siin toob autor tuttavaid gaasikindlaid varjundeid kõigis detailides. Maskeerimisest räägib autor eriti pikalt. Ta näitab ära jaamade, tagavarateede ja kõigi tehniliste abinõude maskeerimisviise, soovitades valehitudisi (valejaamad, teed jne.). Parandamistöde alal käsitletakse raamatust tee ja tema üksikasjade kui ka jaamade, sidevõrgu, pumbamajade ja sildade kordaseadmist pärast pommitamisel saadud vigastusi. Eriti detailselt käsitleb autor sildade parandamise ja uuendamise tööd tehnilist külge. Gaasikaitse alal kirjeldab autor gaasimaske (vananenud tüübid), gaasikindlaid riideid, neutraliseerivaid abinõusid, gaasikindlaid varjundeid (tehniline külg eespool), toiduainete alalhoidu gaasides jne. Ka tulekaitse alal tuakse ette mõningaid

kasulikke näpunäiteid. Lennukitelt alla visatud proklamatsioonide vastuabinõuna soovitatakse organiseeritud selgitustööd. Bakteeriaste vastu tuleb pidada käepärasest desinfitseerimissalku ja korraldada vastavat valvet. Õhuvaatluse punkte soovitatakse korraldada vähemalt iga 15 km tagant, sest ainult siis võib loota igasuguste õhukaitse abinõude õigeaegset valmisolekut läheneva õhuvaenlase mahasurumiseks ja neutraliseerimiseks.

Käesoleva raamatu eesmärk on tutvustada raudteelaste ringkondi õhust varitseva hädaohuga ja ära näidata need vastuabinõud, mida igaüks tarvitada võiks. Populaarne keel ja mitmed konkreetset, lihtsad näited teevad raamatu arusaadavaks laiematele hulkadele.

Raamat peaks huvitav olema ka meie raudteelastele ja sellepärast tuleb teda ka soovitada raudteeraamatukogudele. A. N.

Franz Lippmann.

Die Einzelgefechtausbildung.

„Offene Worte“ väljaanne, Charlottenburg 1926. 90 pilti ja 8 skeemi tekstis.

Möödunud Ilmasõda surus üksikvõitleja kui jalaväe algüksuse lahingus kõrvale, asetades teda jaoga. Moodsast lahingust on kadunud eraldatud üksiklaskuri olemasolu ja tema asemele tulnud jalaväe algrakukesena jagu, mis aluseks võetakse ka väeosade väljaõppel.

Kuid samuti vastuvaidlemata tõsiasi on, et iga väeosa on ainult siis hästi välja õpetatud ja suudab väärikselt tegutseda lahingus, kui iga üksik sõdur on saanud hea ja õige väljaõppe. Ilma põhjalikuma üksikväljaõppeta võib saavutada ainult välist efekti, näilist edu, ja sarnane ainult väliselt välja õpetatud üksik muutub juba esimeses lahingus teguvõimetuks, üksikute abitute inimeste koguks.

Praeguse aja lahingupidamise viisid, kus juhi vahenditu juhtimise võimalused vähenenud miinimumini, nõuab eriti tugevat lahinguettevalmistust üksikutelt võitlejatelt.

Sõdurid, kes oskavad tegutseda ainult juhi korraldustel ning tema puudumisel pea kaotavad — on alaväärtuslikud.

Üksikvõitleja lahinguväljaõppe väärib praegusel ajal erilist tähelepanu: tema nõuab juhit, õpetajalt oskust, asjasse süvenemist ja täielikku andumist tööle.

Ka meil seisab sel alal veel suur töö ees väeosades noorte väljaõppel. Üksiksõduri edukas lahinguettevalmistus nõuab meie rivijuhtidelt niihästi väljaõppe sisulise kui ka meetodi, käsitlusviisi põhjalikku tundmist.

F. Lippmann'i „Üksiksõduri lahinguväljaõppe,“ olles kokku seatud saksa sõjaväe tegeliku rivi juhi poolt, annab hulga praktilist ja väärikat materjali üksiksõduri lahinguväljaõppeks. Väljaõppe käsitlusviis raamatus on kõigiti lihtne, kuid elav ja võimalikult lähidane lahinguolukorrale.

Üksiksõduri väljaõppet soovitab autor alata võimalikult silmatorkavalt vahelduval maastikul, viies järkjärgult õppuse üle maastikule, kus juba ebataasused ja looduslikud varjendid nii tugevalt ei erine ja mis nõuaks sõdurilt maastiku osavaks kasutamiseks järjest suurenevat tähelepanu. Kogu õppus maastikul tuleb korraldada ainult praktiliselt. Tuleb hoida igasugustest pikkadest teoreetilistest seletustest, mis tüütab kuulajaid, rõõvib aega ja mida suudetakse ära õppida siiski õige puudulikult. Väljaõppe aluseks olgu: sundida sõdurit juba esimestest päevadest kiirelt ja iseseisvalt mõtlema ja otstarbekohaselt tegutsema maastikul, andes temale lihtsaid, kuid selgeid ülesandeid. Sõduri vastuseks olgu alati tegutsimine ja ainult peale seda parandada tehtud vigu.

Ülesanne tuleb alati anda enne ja alles siis määrata täitja, et sundida mõtlema ka teisi juuresolijaid.

Oma sisult raamat on jagatud 4 ossa. Esimene osa käsitleb harjutusi ilma relvata ja temas selgitatakse varjumist vastase vaatluse ja tule eest, vaatlust, teadete edasitoimetamist ja paljuid teisi väljaõppe elemente, millede põhjalik omandamine paneb tugeva alusmüüri sõduri edaspidisele väljaõppele.

Teine osa sisaldab harjutusi relvaga. Selles osas leiavad üksikasjalist selgitust laskeväli, laskeasukohad tegutsemisel mitmesuguses olukorras, tulistamise võimalused, luureteenistus ja hulk muid praktilisi küsimusi. Kolmas osa käsitleb valveteenistust ja neljas — õiset tegevust.

Üksikute harjutuste õigete ja ebaõigete täitmiseviiside selgituseks on raamatus loodud 90 ülesvõtet, mis märksa kergendavad raamatu kasutamist.

Arvesse võttes üksiksõduri lahinguettevalmistuse tähtsust ja neid raskusi, milledega seotud tema ees kujulik läbiviimine väeosades vastavate korralikude käsiraamatute puudumisel, tuleb F. Lippmann'i teost kõigiti soovitada ka meie väeosadele. Selle raamatuga peaksid tutvuma kõik meie rivijuhid alates jaotlemast, et noorte väljaõppel temast ammudada seda elulist ja huvitavat käsitusviisi, mis läbibast raamatu algusest lõpuni.

Raamat on ilmunud ka venekeelses tõlkes: „Ф. Липпман. Одиночное боевое обучение“ ja sellega kõigiti kättesaadav. H. G.

Sõjainistri käsukirjad.

Nr. 199.

Tallinnas, 30. aprillil 1926 a.

(Varustusvalitsus).

Avaldan siinjuures käsitamiseks Vabariigi Valitsuse poolt 21. apr. 1926 a. kinnitatud „Maaväe ohvitseri vormi kandmise määrused“.

J. Soots

Kindralstaabi Kindral-major,
Sõjainister.

Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud Lisa Sõjainistri käsuk. 21. aprillil 1926 a. 1925 a. nr. 199.

J. Teemant J. Soots
Riigivanem Kindralstaabi Kindral-major,
Sõjainister.

K. Terras
Riigisekretäär.

Maaväe ohvitseride vormi kandmise määrused.

I. Üldmäärused.

§ 1. Ohvitserid kannavad Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud vormikutseliiki ja väeosa (asutuse) koosseisu kuuluvuse järele. Selle üldmääruse alla ei käi ametkohad, kus teenistuse iseloomu poolest mitme kutseliigi ohvitserid võivad teenida. Neil ametkohtadel võivad ohvitserid Sõjainistri erilisel loal oma endise kutseliigi vormi edasi kanda. Ohvitseride riietus peab olema ühtlane ja täpselt valmistatud kinnitatud kirjelduste ning joonistuste järele.

§ 2. Üldine järelevalve korraliku riietuse üle lasub: garnisoni ülemate, linna komandantide ja väeosa ülemate peal.

§ 3. Puhkusel olijad ja omast teenistuskohast välja käsutatud ohvitserid on kohustatud kinni pidama kohalikus garnisonis maksuma pandud vormikandmise korrast.

§ 4. Aktiivteenistusest vormikandmise õigusega vabastatud ohvitserid, kui nad kaitseväge vormi kannavad, on kohustatud täitma vormikandmise määrusi ja sellekohaseid eriseadlusi.

§ 5. Väljamaal võivad kaitseväge vormi kanda Vabariigi Valitsuse otsusel välisriikide valitsuste juures alaliselt või ajutiselt esitatud ohvitserid.

Kõik teised ohvitserid, kes soovivad väljamaal kaitseväge vormis ilmuda, pööravad loa saamiseks sealse Eesti Vabariigi diplomaatilise esitaja poole,

kui vastava riigi poolt ei olnud see luba neile eraldi antud. Vormi kandmisel käsitavad ohvitserid käesolevaid määrusi vastavalt sealsetele sõjaväeliste kommetele.

§ 6. Eesti Vabariigiga liitu astunud välisriikides võib vormikandmine erimääruste alusel sündida.

§ 7. Teatud juhtumisel, eriti kui ühel ja samal juhtumisel on käesolevate määrustega mitme vormi kandmine lubatud, võib vormi ühtlustamise mõttes garnisoni ülem vormikandmise asjus vastavalt korraldusi teha, arvesse võttes sellejuures kohalike seltskondlisi kombeid riiete kandmisel.

II. Väli vormi kandmine.

§ 8. Väli vormi kantakse:

1. Teenistuse ajal kõigil õppustel, manöövritel vaatustel ning inspekteerimistel.
2. Vahiteenistuses ja toimkondades.
3. Paraadidel.
4. Kõigil ametlikkudel esinemistel ülemusele ning päevastel esinemistel rahvuspühadel ja väeosade aastapäevadel.
5. Päevastel ametlikkudel aktustel, vastuvõtmistel ja koosviibimistel.
6. Sõjakohtu istungitel, nii kohtu personalile kui ka kohtusse kutsutuile.
7. Sõjaväelistel matustel.
8. Kõigil muudel ametkohuste täitmisel, kui selleks eraldi suur- või lihtvormi ette ei ole nähtud.

§ 9. Väli vormi kandmine on lubatud teenistusest vabal ajal kõigil juhtumistel, mil pole ette nähtud sunduslikult suur- või lihtvormi, ehk kui vormis käimine garnisoni ülema käsuga pole keelatud.

§ 10. Väli vormi kuue juures lubatakse kanda khakivärvil pikkipükse ja poolsaapaid või kinge järgmistel juhtumistel:

1. Teenistusest vabal ajal kõigil juhtumistel, mil ette pole nähtud sunduslik väli- suur- või lihtvormi kandmine ja mil vormi kandmine pole garnisoni ülema käsuga keelatud.
2. Töö juures staapides, kantseleides, valitsustes, asutustes ja ohvitseride eriõppustel.
3. Teatrites, kontsertidel, pidustustel.
4. Laagris ja suvituskohades ning väljaspool ohvitseride kasiinosid korraldatavatel pidustustel, koosviibimistel jne., kui seltskondliste kommete järele seal frakki või smokingit ei kanta.

III. Suurvormi kandmine.

§ 11. Suurvormi kantakse:

1. Öhtustel pidulikkudel vastuvõtmistel Riigivanema, Riigikogu esimehe, ministrite ja välisriikide esitajate juures.
2. Öhtustel vastuvõtmistel väljamaa laevades.
3. Garnisoni ülema erilisel korraldusel.

IV. Lihtvormi kandmine.

§ 12. Lihtvormi kantakse:

1. Kõikidel pealeõunastel ja öhtustel pidulikkudel aktustel, ametlikkudel koosviibimistel (kui selleks pole ette nähtud suurvorm) ning ohvitseride kasiinodes ohvitserkonna või ametlikult toime pandavatel ballidel ja pidustustel.
2. Visiitidel.
3. Tallinnas Estoonia teatri esietendustel.
4. Seltskonnas kõigil juhtumistel, mil kohalikkude kommete järele frakki või smokingit kantakse.
5. Garnisoni ülema erikorraldustega ette nähtud juhtumistel.

§ 13. Lihtvormi kandmine on lubatud § 10 p. 3 ette nähtud juhtumistel.

V. Rakmete ja relvade kandmine.

§ 14. Välivormi juures kantakse rakmeid ja relvu järgmiselt:

1. Rännakrakmed ja revolver (lahingumõõgakandjal ka mõõk):
 - a) manöövritel, vaatustel ning inspekteerimistel, kui eraldi korraldust ei ole.
 - b) vastavates määrustikkudes ette nähtud juhtumistel.
2. Vahiteenistuse rakmed:
 - a) mõõgaga ja revolvriga — paraadidel ja sõjaväe orkestrilt saadetavates vahtkondades.
 - b) revolvriga — muudes vahtkondades ja toimkondades.
3. Lihtrakmed ja mõõk, kõigil teenistuse kohustustega seotud esinemistel ülemusele, paraadi pealtvaatamisel, sõjaväelaste matustel ja muudel ametkohuste täitmisel.
4. Lihtrakmed — kõigi harilikkude teenistuse kohuste täitmise juures ning § 9 ette nähtud juhtumistel.
5. Välivormi, mis ette nähtud § 10-s, kantakse rakmeteta. Selle vormi juures on lubatud lihtvormivõõl mõõka kanda.
6. Väeosade ülematel on õigus maksta panna täiendavaid korraldusi rakmete ja relvade kandmise kohta igasugustel õppustel ja muudel teenistuse kohuste täitmisel.

§ 15. Suurvormi juures kantakse mõõka ja vööd.

§ 16. Lihtvormi juures kantakse mõõka.

§ 17. Relvad võetakse maha kõigil vaimulikkudel talitustel, kui seda usukombed nõuavad, samuti ka ballidel ja pidusõökidel.

Märkus: Peatükk V-das ette nähtud juhtumistel ei ole mõõga kandmine sunduslik seni, kui ohvitser pole riigi poolt mõõgaga varustatud.

VI. Aumärkide, mälestusmärkide ja nende lintide kandmine.

§ 18. Võib kanda ainult neid au- ja mälestusmärke, mis Vabariigi Valitsuse poolt annetatud ehk kanda lubatud.

§ 19. Aumärgid ja mälestusmärgid kantakse kuue peal neist iga ühe kohta maksvate reeglite järele.

§ 20. Rinnal kantavatest aumärkidest kantakse Vabaduse Rist kõikidest teistest aumärkidest paremal pool, lugesdes järjekorras paremalt poolt I, II, III liik. Mälestusmärgid kantakse aumärkidest vasakul pool, misjuures esimesena kantakse Vabadussõja mälestusmärk.

§ 21. Au- ja mälestusmärke kantakse:

- a) Suurvormi juures — igaal juhtumisel ja kõik au- ja mälestusmärgid.
- b) Lihtvormi juures — ametlikkudel juhtumistel kaelas ja rinnal üht kõrgemat aumärki vastavalt juhtumise iseloomule. Sama reegel on maksev ka rinnal kantavate tähtede kohta.
- c) Välivormi juures — paraadidel, vaatustel ravis, sõjakohtu istungitel (need, kes kohtusse ilmunud kutsete järele), esinemistel ülemusele ja ametlikkudel vastuvõtmistel ja koosviibimistel.

§ 22. Vabaduse Risti ja P. Georgi risti võib kanda iga vormi juures.

§ 23. Au- ja mälestusmärkide asemel võib kanda nende linte:

- a) lihtvormi juures — kõikidel juhtumistel peale nende, mis ette nähtud § 21 p. b all.

Märkus: Sellejuures on lubatud kanda üht kaelaskantavat aumärki.

- b) välivormi juures — kõikidel juhtumistel peale nende, mis ette nähtud § 21 p. c all.

VII. Sõjaväelise hariduse ja kutse ning kõrgema üld- ja erihariduse märgid.

§ 24. Sõjaväelise hariduse ja kutse ning teisi lubatud märke võib kanda iga vormi juures. Kõrgema hariduse märgid kantakse paremal pool rinnal, teised vasakul pool.

§ 25. Paremate õpetagajärgede eest saadud eraldusmärgid kantakse vastavate erimäärustega või määrustikkudega kindlaks tehtud viisil.

VIII. Mitmesugused määrused.

§ 26. Kinnaste kandmine on sunduslik:

1. Välivormi juures: vaatustel ning inspekteerimistel, vahiteenistuses ning toimkondades, paraadidel, kõikidel teenistuskohustega seotud esinemistel ülemusele ja matustel.
2. Suur- ja lihtvormi juures.

§ 27. Kannuseid kannavad: kindralid, vanemohvitserid, kindralstaabi ohvitserid, ratsaväe ohvitserid, suurtükiväe ohvitserid, adjutantid ja teised maaväe ohvitserid, kes ravis ratsa tegutsevad. Suur- ja lihtvormi juures on kannuseid lubatud kanda kõigil ohvitseridel.

§ 28. Akselbante kannavad kindralstaabi ohvitserid ja adjutantid iga vormi juures.

§ 29. Kalosse võib kanda ainult väljaspool rivi ja toimkondi.

§ 30. Palitul võib kanda talvel hallikas-pruuni karusnahkset kraet.

§ 31. Keppi või stekki võib kanda väljaspool rivi ja toimkondi juhtumistel, kui ohvitser mõõka ei kannu. Ratsasõidul võib ka ravis stekki kanda.

Need, kel väeosa ülema poolt sellekohane luba on, võivad keppi kanda ka teenistuskohuste täitmisel.

§ 32. Leinamärki kantakse ainult matustest osavõtmise ajal väljaspool rivi pahemal varukal küünarnuki ja öla vahel.

IX. Erariided.

§ 33. Erariiete kandmine on lubatud:

- a) väljaspool teenistust juhtumistel, mil väli-, suur- või lihtvormi kandmist ei nõuta.
- b) Sõjaministri korralduse põhjal.

§ 34. Erariiete kandmisel tuleb käia seltskondliste kommete järele.

X. Maksmapanemise kord.

§ 35. Käesolevad määrused hakkavad maksma nende kinnitamise päevast.

§ 36. Käesolevate määruste maskmahakkamisega kaotavad maksvuse Vabariigi Valitsuse poolt 9. oktoobril 1925 a. kinnitatud maaväe ohvitseride vormi kandmise määrused.

J. Tõrvand

Kindralstaabi Kindral-major,
Maaväe vormikomisjoni esimees.

K. Kruum
Kolonel-leitnant,
Sekretär.

Õiendus.

Endised kinnitatud Vabariigi Valitsuse otsusega 9. okt. 1925 „Maaväe ohvitseride vormi kandmise määrused“ on avaldatud „Sõduris“ № 43 — 1925.

Toimetus.

Kaitseväe elu.

Invaliidide päeva pühitsemine Tartus.

Eelmiste aastate eeskujul kujunes tänavuneigi invaliidide päev 16. mail Tartus suurepäraseks invaliidide austamiseks. Pidupäev algas sellega, et hommiku kell 8 pandi hüüdma kaitseliidu sireenid ning helistati raekoja- ja kirikukelli. Kell 9 algas karbi-korjandus. Sõjaväeorkester ilmus raekojaplatsile kell 10 ja andis tund aega maksuta kontserti. Vabadussõja invaliide paluti ilmuda kl. 1/2 12 II diviisi staapi, et sealt koos minna raekojaplatsile paraadile.

Pidustuste keskpunktiks oli garnisoni paraad ja invaliidide austamine raekojaplatsil. Kella 1/2 12-ks ilmuvad garnisoni väeosad: 2. jal. rügement Kuperjanovi partisaanide lahingulipuga, II diviisi õppekompanii, ratsarügement ja üks 3. grupi kahurpatarei ning linna kaitsemaleva 1. ja 2. malevkond. Paraadi juhatas 2. jal. rügel kol.-lt. P. Baumann. Mõni minut peale kl. 12 saabus paraadilatsile II diviisi ülema k.-m. E. Põdder, abi kolonel E. Kubbo, linna kaitsemaleva pääliku kpt. V. Sarseni ja adjutandi saatel, kelle vastuvõtuks orkestrid mängisid kaitseväe tervitusmarssi. Olles paraadil esinevate väeosade ja kaitseliidu ridade eest mööda sammunud ja neid igaüht tervitanud, asus kindral Põdder platsi keskkoha ja pöördus kõigi paraadist osavõtjate ning murrina ümber platsi kogunud rahvahulga poole lühida, kuid sütitava kõnega, rääkides võimsal sõnal päeva tähtsusest. Ta lõpetas ja lasi elada Riigikogu ja Vabariigi Valitsust. Mürisev „elagu“ väeosadelt oli sellele vastuseks, kuna orkestrid mängisid riigihümni.

Selle järele läksid diviisi staapi invaliide paraadilatsile paluma diviisiülema abi ja linna maleva päälik. Diviisi staabist liikusid invaliidid oma lipuga, saadetud diviili abist, maleva päälikust, linnapeast ja üliõpilaskonna esitajast, Barklai pl., Kүүni tn. ja raekoja-platsi kaudu määratud aukohale. Invaliide saatsid kõrval öreda spaleeridena boy-scoutid. Raekoja platsile saabumisel võeti invaliidid vastu piduliku tervitusmarsiga.

Aukohale jõudmisel tervitas invaliide Tartu linna nimel linnapea K. Luik ning kroonis kõne lõpul ühiseks austamistäheks nende lipu loorberipärjaga, kuna väeosad tervitasid. Lipu kroonimise järele

ilustasid Tartu naisorganisatsioonide liikmed invaliide lilledega; orkester mängis „Isamaa ilu hoides...“

Selle järele tervitas 2. diviisi nimel invaliide divül kndr.-mjr. E. Põdder ja avaldas sügavamat austust vigastatud sõjameestele, kes oma elu kodumaa eest kaalule on pannud ja oma tervise meie iseseisvuse ja vabaduse kasuks ära on andnud; lasi neid elada, mille järele kaitsejõududelt kõlab ühine mürisev „elagu“ ja orkestrid mängivad tuši.

Selle järele asusid invaliidid platsi keskkohale, et lasta paraad mööda minna; auvõrad asusid invaliidide lähedusse. Nüüd sammusid väeosad ja kaitsemalev paraadimarsiga invaliidide ja auvõraste eest mööda. Paraadilt liikusid invaliidid rongikäigus, — ees 2. diviisi orkester, selle järele divül ja auvõrad, — tuletõrjemajasse, kus neile ühine eine oli korraldatud. Einel mängis diviisi orkester ja peeti rida südamlikke kõnesid. Paraad lõppes kell 14; paraadile pääses vabatahtliku maksu eest.

Kl. 14—16 oli linna spordiväljal, Tallinna tän., „Kalevi“ spordipidu ja teatejooks läbi linna, millest muuseumi osa võtsid ka kaitseväelased ja -liitlased. Kl. 15—1/2 18 oli Lembitu kasarmuplatsil spordimängud ratsarügemendi poolt, mida juhatas ratsarüüli abi major K. Reitel. Ratsurite spordimänge oli murrina rahvast pealt vaatama tulnud; pärast oli võimaldatud ka publikul sõita ratsahobuste seljas väikese tasu eest. Kell 1/2 17 oli raekojaplatsil boy-scoutide maleva paraad, kl. 17—19 mängisid sõjaväeorkestrid raekoja-platsil ja Toomemäel, kuhu pääses pääsetähedega. Peale lõunat korraldati veel linnas n. n. „dilisangi sõit“ kahe tõllaga, millest igaüks väike tasu eest võis osa võtta. Muuseumi olid ka boy-scoutid eneste hooleks võtnud signalisatsiooni korraldamise, — võimaldades publikul vähese tasu eest kl. 18—20-ni telegramme saata igasse linnaossa.

Õhtul kl. 9 oli garnisoni „Sõdurite Kodu“ rahvakontsert, sissepääs 50 mrk. Eeskavas oli klaveri-, laulu- ja viiulisoolod, sõjaväeorkestri ettekanded ja päevakohane kõne dir. Ants Simmi poolt; lõpuks oli tants sõjaväeorkestri saatel.

Vaatamata vilu ja vihmase ilma peale möödus päev kõigiti suupäevana, nii et invaliidide päeva kõigiti kordalainuks võib pidada.

E. Ms.

Jooni kehalise kasvatus valitsusest ja instituudist Rumeenias.

Meil on asutamisel keh. kasv. nõukogu ja instituut. Sarnased asutused tegutsevad paljudes välisriikides juba kauemat aega. Rumeenias loodi „Rahvuslik keh. kasv. valitsus“ 1923 aastal ja samal ajal avati Bukarestis „Rahvuslik keh. kasv. instituut.“

Rumeenia keh. kasv. valitsuse eesmärk on peaaugjalikult noorsoo kehalse kasvatus ja sõjalise ettevalmistuse küsimuste lahendamine ja juhtimine. Keh. kasv. valitsus annab ühise tegevussuuna keh. kasv. ja noorsoo sõjalise ettevalmistuse organisatsioonidele, missuguseid ta ise asutab või mis liituvad temaga; ta toetab ja kontrollib neid.

Ta propageerib ja populariseerib keh. kasvatust ja noorsoo sõjalist ettevalmistust kõikides rahvasklassides. Selleks laotab rahvas kirjandust, korraldab loenguid, ettekandeid ja vaielusõhtuid. Suurel määral kasutatakse filmi. Ka kaugemais maanurkes korraldatakse spordi- ja võimlemispidusid. Keh. kasv. valitsusel on Rumeenias 3960 spordiplatsi ja 2740 laskeplatsi.

Keh. kasv. valitsus koosneb: nõukogust, direktorist, majanduse, tehnilisest ja noorsoo keh. kasv. ning sõjalise ettevalmistuse osakondadest. Nõukogu liikmed on: keh. kasv. valitsuse direktor, keh. kasv. instituudi direktor, kindralstaabi ja sv. tervishoiu ülemad, haridusministeeriumi esitajad, 2 professori ja 2 spordiliitude esitajat.

Noorsoo keh. kasv. ja sõj. ettevalmistuse osakond on vahelalitajaks ja kontakti pidajaks haridus- ja sõjaministeeriumi vahel. Ta seab kokku keh. kasv. ja sõj. ettev. õppekavad, lahendab instruktorite küsimusi, korraldab suvilaagreid jne. Praegu on osakonnas väljatöötamisel noorsoo keh. kasv. ja sõjal. ettev. määrustikud.

Rahvusliku kehalise kasv. instituudi asutamis haridus- ja sõjaministeeriumi ühisel jõul ja praegu juhivad seda mõlemad ministeeriumid ühisel kokkuleppel. Instituudi aateliseks juhiks on „Rahvuslik keh. kasv. valitsus“.

Instituudi ülesanne on valmistada ette keh. kasv. tegelikke juhte koolidele, sõjaväele ja organisatsioonidele ja anda õpetlasi kehalise kultuuri alal. Sellega on instituudil kaks eesmärki: tegelik õpetamine ja treenerimine ning teaduslik uurimistöö.

Instituut jaguneb kolme osakonda:

I Ülikooli või teaduslik osakond,

II Sõjaväe keh. kasv. osakond ja

III Keh. kasv. mees- ja naisinstruktorite osakond.

Kõigis osakondades vältab õppetöö 3 aastat. Õpilasi on 220, nendest elavad 150 õpilast instituudi juures ühiselumajas. Kõik õpilased mitte-sõjaväelased alluvad instituudis viibimise ajal sunduslikule noorsoo sõjalisele ettevalmistusele. Meesõpilastel on iga päev 1—2 tundi sõjaasjandust. 3 õpeaasta jooksul peab iga meesõpilane läbi tegema reservohvitseri kursuse ja instituudi lõpetamise puhul sooritama sellekohase katse. Sõjalise ettevalmistuse tundidel alluvad kuulajad sõjalisele distsipliinile. Kui õpilane ei lõpeta instituuti, siis ei arvestata ta sõjalise ettevalmistusega.

Vabal ajal ja omavahelises läbikäimises valitseb instituudis vaba vaim. Õppustel on maksev vali distsipliin. Eksimustele ette nähtud korra vastu järgnevad karistused: suusõnaline märkus, kirjalik märkus, internaadis elamise õiguse kaotamine ja instituudist väljaheitmine. Karistamise õigus on klasside inspektoril, direktoril ja professorite nõukogul.

Instituuti võetakse vastu keskkooli haridusega isikuid, kes sooritavad võistluskatse: kirjalikult rumeenia keeles ja suusõnaliselt füüsilikas, keemias ja mehaanikas.

Sõjaväelastest võivad instituuti astuda ohvitserid ja allohvitserid. Nad peavad olema terved ja nooremad kui 30 aastat.

Instituudis võetakse läbi 3 aasta jooksul anatoomia, psühholoogia, pädagoogika, esteetika, eetika, loogika, tarvishoid, mehaanika, statistika, antropomeetria, kehalise kasv. tegelik organisatsioon, muusika ja rütm, tervishoidline võimlemine, harilik võimlemine, mängud ja sport.

Instituudi lõpetajad jagunevad edukuse järele kolme järku. Esimese järgu lõpetajad, kes sooritanud kõik katsed ülikooli osakonnas, omandavad keh. kasv. doktori aunime. Teised lõpetajad omandavad diplomi, mis neil võimaldab olla keh. kasv. juhtideks koolides, sõjaväes ja organisatsioonides.

Instituudi praegune direktor on kindralstaabi kolonel Badulesco. Sõjaväelise nimetamine kehalise kasvatus instituudi ülemaks näitab, kui võrra on Rumeenias aru saadud kehaliselt tugeva noorsoo ja rahva vajadusest riigikaitse huvides.

R. M.

Spordist laevastikus.

Rahva õige vaimline, tervisline ja kehaline arenemine loovad riigi tugevuse, sellest oleneb rahva enesekaitse ja julgeolek.

„Sõdurist“.

Mereväe teenistus on üks raskemaid teenistusharusid kaitseväes ja vajab eriti tugevat meeskonda.

Nooredmehed, kes tulevad igal aastal teenima, on suures enamuses kõik tõsised looduselapsed, kelledeni kultuuri rikkuv mõju pole jõudnud. Laevadel anduvad noored tööle mitmesugustel erialadel. Pikad tööpäevad täis kiireid toimetusi järgnevad üksteisele. Siin elatakse üle raskeid ja kergemaid tööpäevi. Kõige selle juures peame silmas pidama, et needsamad elujõulised

noored, kes laeva tulid punapöselistena, ei lahkaks siit kahvatanud nägudega ega surmavate haigusidudega rinnus.

Laevateenistus võib murda ka kõige elujõulisema ja tervema mehe, võib aga ka tugevaks ja elujõuliseks muuta nõrga ja kahvatuilmelise. Iga meremees peab füüsiliselt ja vaimiliselt tugev olema. Meie peame rahva seast tervetena tulnud nooredmehed peale teenistust jälle tagasi saatma oma kodudesse tervetena, või veelgi tugevamatena.

Otstarbekohaselt korraldatud laevateenistus võimaldab juba iseenesest arendada meeskonda füüsiliselt ja vaimiliselt. Peale selle on väga head võimalused laevas hea eduga harrastada sporti.

Esimene ja otsekohe laeva teenistusega seotud sport on aerutamine.

Seni peeti sõudeõppuseid suvel igal nädalal selleks määratud päevadel. Sarnane õppeviis tundub ebapraktilisena just järgmistel põhjustel: Meeskond õppis enamvähem korralikult aerutama ainult suve lõpuks. Teenistus aga nõuab, et juba esimestel navigatsiooninäädalatel oskaks meeskond aerutada, sest reidil seistes käiakse aerupaatidega maal. Aerutajateks on õppimata mehed, kes sellejuures harjutavad valesti aerutama. Seda viga on aga väga raske parandada hiljem.

Et sellest hoiduda, peaks esimestel nädalatel, kui noored laeva tuuakse, suurt rõhku panema paadiõppustele. Ei ole tarvis raisata selleks tervet päeva, sest siis kannataks selle all teised eriala õppused ja peaauglikult laeva tööd. Võiks iga päev kella 8—10 ja 13.30 kuni 15 ni ehk ainult paar tundi hommikuti saata meeskond paadiõppustele. Peab ka hoiduma, et aerutamine ei muutuks tüütavaks, nagu seda on märgata senise õppeviisi juures. Senine pool päeva aerutamist väsitab meeskonna liiga ära ja muudab aerutamise sageli koguni vastikuks. Kui igal hommikul teha paadiõppust, siis võib juba esimeste nädalate jooksul enamvähem korralikult meeskonda aerutama õpetada. Edaspidi võib juba pearõhku teistele erialadele panna ja aerutamiseks jätta ainult mõned tunnid nädalas.

Teiseks spordiharuks, mida seni laevades on harastatud, on hommikune võimlemine.

See on ette nähtud kohe peale ülestõusmist laeva dekil, vabaharjutuste näol. Missugused need vabaharjutused seni on olnud, selleks lühike näide. Vahivana kälul rivistub meeskond paremale ja vasakule dekile. Siin algab allohvitseride juhatusel võimlemine, mis seisab sügavas hingamises, käte ja jalgade liigutamises, kummardustes, hüpates ja veel mõnedes teistes lihtsates vabaharjutustes, allohvitseridele meele jäänud talvisest õppusest. Kõik need liigutused tulevad alati enne võimlemist ära selletada rivis ja kui neid tehakse, siis muidugi loiult ja ainult selleks, et käsku täita.

Harjutusteks on ette nähtud ainult kakskümmend minutit. Kui maha arvata kogumise aeg, seletuse aeg iga harjutuse eel, ja üksikud vaheajad, siis jääb võimlemiseks väga vähe aega.

Esimistel nädalatel püütakse käia võimlemas hoolega, kuid edaspidi muutub sarnane võimlemine meeskonnale vastumeelseks ja mõttetuks. Lõpuks tuleb juba karistuste ähvardusel sundida meeskond hommikuti võimlema.

Sarnase sportimise, millest tõesti tulu ei ole, peaks ära kaotama ja selle asemele võtma mõne teise. Hommikuse võimlemise asemel võtta aerutamise. Oleks vist palju huvitavam ja kasulik, kui meeskond aerutaks hommikul, kohe peale üles tõusmist. Aeruta-

mine peaks sündima paadi vanemate- allohvitseride juhatusel, ei pruugiks kesta mitte kauem kui pool tundi.

Kolmandaks teenistusega seotud spordiharuks on ujumine. Seni on meil väga vähe rõhku pandud laevastikus ujumise peale. Meeskonnale on küll ette nähtud suplemine suvise päevakorra järele mitu korda, kuid suplejaid on väga vähe. Osalt mõjub selleks kartus sügava vee vastu, kus jalad põhja ei ulata, osalt arusaamatus suplemise kasulikkusest ja kõige pahem, et paljud ei oska ujuda.

Igal aastal satub laevastikku hulk noorimehi, kes on üles kasvanud sisemaal ja mitte kordagi mujal supelnud kui madalas veskitiigis, ojas või turbaaugus. Loomulik, et sarnased madrused kardavad sügavat vett ja ei julge ka siis poomi otsast lahti lasta kui temale korkvest ümber seotakse.

Ujumine peaks muutuma igale madrusele armsaks spordiharuks. Mis kasu on sellest, kui palgatakse instruktorid, kes õpetavad meeskonda jalgpalli mängima, või laevadekil vabaharjutusi tegema. Sama mees, kes võib olla on hea jalgpalli mängija, vaigse ilmaga üle poordi kukkudes vajub põhja, kui kirves. Mitte sellega ei ärata meie huvi mere vastu ega kasvata laevastiku jaoks tublid madruseid, kui neile ette loetakse mitu korda ühte ja sama loengut — vanade eestlaste meresõjad — neil sealjuures aga aimugi pole, et merevesi on ka soolane.

Kehalise kasvatuse instruktoriga poolt peaks selgeks tehtama meeskonnale ujumise tähtsus. Neile, kes ujuda ei oska, tuleks instruktoriga juhatusel korraldada kursused. Ülemuse poolt peaks astutama samme, et 1) suplemine laeva poordist ei oleks hädaohtlik (selle eest hoolitseti kõiki abinõusid käsitades, ka seni).

2) Et kogu meeskond ujuda oskaks.

3) Teatud aegadel teha ujumine kõigile sundulikuks. 4) Nõuda igalt madruselt ujumises teatud tagajärgede saavutamist. 5) Suvises õppekavas peaks ette nähtama sellekohane õppeaeg.

Peab meeles pidama, et ujumine äratab meeskonnas huvi mere vastu, karastab inimesi füüsiliselt, kasvatab julgust ja otsustamisvõimet. Sellepärast peab ujumise oskust pidama sama tarvilikuks nagu igat teist õppeharu laevas ja sellele pöörama vastavalt tähelepanu.

Kõik teised spordiharud, mida laevas ei ole võimalik harastada, võivad jääda teisele plaanile. Sest on ju väga soovitatav, kui meeskond selle asemel, et sihtlinna jalutaks, mõõda saadab oma vaba aja jalgpalli platsil. Selleks on igal aastal tööd tehtud ja võiks soovi, et senises vaimus püütakse edasi arendada kõiki teisi spordiharusid. Laevastiku elu peab tegema võimalikult mitmekülgseks. Vara hommikust hilja õhtuni peaks teenistus ja õppused moodustama huvitava ja mitmekülgse tööpäeva, mis arendaks kohusetunnet, energiat ja elurõõmu. S.

Sport kaitseväes.

Tallinna garnisoni spordikomisjoni juhatus tegevusest.

Tallinna garnisonis etendab juhtivat osa kaitsevää sportlises liikumises teenistusest vabal ajal garnisoni spordikomisjoni juhatus, kuhu kuuluvad: juhatus esimees ja abi, sekretär ja abi, laekahoidja, varahoidja ja abi. Komisjoni juhatus valitakse garnisoni väeosade kehalise kasvatuse esitajate keskelt üheks aastaks. Juhatus tegevus endistel aastatel piirdus mitmekesiste spordivõistluste (garnisoni väeosade vaheliste, üleriiklike kaitsevää ja välisriikide sõjaväelaste

vaheliste), spordipidude ja kehalise kasvatuse demonstratsioonide korraldamisega. Käesoleval aastal komisjoni juhatus kavatses peale üldtähendatu veel korraldada garnisoni kaitseväälastele kehalise kasvatuse aladel harjutustunde, kursusi ja loenguid, astudes sportliste organisatsioonidega läbirääkimisse spordiväljade, ujumisebasseinide ja võimlemissaalide üürimiseks. Seega võimaldub asjast huvitatud kaitseväälastele teenistusest vabal ajal mitmekesistel spordiharudel omandada kogemusi ja saada tarvilikke näpunäiteid. Spordivõistluste korraldamisel ei ole komisjoni juhatus silmas pidanud mitte rekordlisi

saavutusi üksikutel võistluseladel, vaid peaaesjalikult hoolitsenud selle eest, et võistlused oleksid mitmekeelsed, individuaal-, rühm-, üksik- ja mitmevõistlused, vähemalt kahes klassis (algajatele ja vanematele sportlastele) ja et nendest osavõtmine oleks massiline. Viimast asjaolu tõendab igast spordivõistlusest suur osavõtjate arv. Seega on komisjoni juhatus püüdnud kogu meie kaitseväge füüsilist tasapinda tõsta, kuid mitte üksikuid isikuid mõnedel spordialadel välja arendada. Harilikult väeüksuse väärtust kehalises kasvatuses ei hinnata kahe-kolme parema sportlase järele, vaid kogu meeskonna keskmiste saavutuste järele nõuetavatel aladel. Maha jäänud on see väeüksus kehalises kasvatuses, kus tähelepanu mõne üksiku parema spordimehe peale juhitakse ja kus suurem osa meeskonnast harilikke norme ei täida.

Toon kokkuvõetult möödunud aasta Tallinna garnisoni spordikomisjoni juhatuse tegevuse. Võistlustest korraldati: ühed üleriiklised kaitseväge esivõistlused kergejõustikus, vehklemises, ujumises ja sõjaväelises mitmevõistluses; ühed kergejõustikus Tallinna garnisoni ja meid külastava inglise mereväelaste vahel; kahed garnisoni väeosade vahelised kergejõustikus ja sõjaväelises mitmevõistluses; neljad erijooksudes; ühed ujumises; viied jalgpallis, nendest kolmed väljamaa sõjaväelastega, ühed korv- ja võrkpallis; ühed tennis; ühed võimlemises ja vehklemises; ühed töstmises ja maadlemises; viied suusatamises. Peale võistluste korraldati üks kehalise kasvatusdemonstratsioon ja kaks spordipidu. Võistlused, demonstratsioon ja spordipeod viidi läbi 37 päeva jooksul; neist võtsid osa kokku 2073 meie kaitsevälalast, 27 inglise mereväelast ja 22 läti kaitsevälalast. Võistlusteks muretseti auhinde (ühes korralduskuludega) 291.883 marga eest, mis suuremalt osalt kogutud võistluste ja spordipidude sissetulekust ja kingituste näol.

Peab tunnustama, et spordikomisjoni juhatus terves koosseisus, oma vaba aega pühendades, parima tahtmisega kaitseväge kehakultuuri edustamiseks kaasa aitas.

Käesolevaks aastaks valiti spordikomisjoni juhatuseks 30. aprillil s.a. väeosade ja asutuste esitajate poolt: kol. leitnant Maser, kapten Susi, leitnant Prees, leitnant Alev, n. leitnant Lepp, n. leitnant Luks ja n. leitnant Onny. Käesoleval tegevusaastal on spordikomisjoni esialgses töökavas ette nähtud järgmised spordivõistlused:

Maikuu.

9-mal propagandajooks ümber Tallinna, 16-mal murdmaajooks Järvelt Tallinna, 21 ja 22-sel võistlused võimlemises ja vehklemises, 29-mal Eesti-Latvia kaitseväge vahelised jalgpalli sõprusvõistlused Tallinnas, 30-mal Tallinna-Riia garnisonide vahelised jalgpallivõistlused.

Juunikuus.

6-mal teatejooks (10 × 500 mtr) ümber Tallinna, 11 ja 12-mal võistlused korv- ja võrkpallis, 26 ja 27-mal võistlused kergejõustikus.

Juulikuus.

3-mal tennisvõistlused garnisoni sõduritele ja kadettidele, 4-mal tennisvõistlused ohvitseridele ja sv. ametnikkudele, 17-mal lendavposti jooks Tallinnast Piritale, 23, 24 ja 25-mal sõjaväelised ja mitmevõistlused. Siia kuuluvad: 1) sõjaväeline seitsmevõistlus — a) 5 klm rännak rakmetes, b) 100 mtr ujumine, c) 60 mtr. jooks rakmetes, d) kaugushüpe rakmetes, e) laskmine, g) graanadiviske märki ja kauguse peale, f) liivakoti (40 kg) kandmine 100 mtr; 2) kergekuulipilduja jao kolmevõistlus (iga kompanii üksus esitab ühe võistlusjao, patarei ja eskadron soovi korral) — a) rännak rakmetes kuni 10 klm, b) graanadiviske kauguse peale ja märki, c) torge

märki; 3) kergejõustiku viievõistlus — a) kaugushüpe, b) odaviske, c) 200 mtr jooks, d) kettaheide, e) 1500 m jooks; 4) ujumisvõistlused; 5) köievedu.

Augustikuus.

Kuu teisel poolel „kaitseväge spordinädal“. Siia kuuluvad: kergejõustiku, sõjaväelised, vehklemise ja ujumise võistlused (võimaluse korral ka tõste- ja maadlusvõistlused).

Septembrikuus.

10, 11. ja 12-mal garnisoni esivõistlused jalgpallis, 26-mal rühmadevaheline murdmaa rännak 10—12 klm (iga pataljoni üksus esitab ühe võistlusrühma).

Novembrikuus.

20-mal garnisoni esivõistlused maadluses ja töstmises.

Detsembrikuus.

18-mal garnisoni esivõistlused poksis.

Veebruaris ja märtsis 1926 a.

Garnisoni väeosade vahelised suusatamise ja uisutamisevõistlused.

Nagu sellest näha, on võistlustekava mitmekeelsine, asjatundlikult kokku seatud ja väärub eeskujumõttes teiste garnisonide ja diviiside spordikomisjonide tähelepanu.

Olgu kaitseväge spordikomisjonide töö edukas meie rahva kehakultuuri arendamiseks ja selle idee populariseerimises. Viigu iga kaitsevälalane kaitseväreidadest lahkudes endaga maanurkadesse kaasa täielise arusaamise kehalise kasvatus vajadusest tegelikus elus ja rahva kodukaitstes; omandagu nad tarvilikke näpunäiteid ja kogemusi edaspidiseks kehalise kasvatus arendamiseks kodus igapäevases elus.

—g—

Eesti kaitseväge ja Tallinna garnisoni parimad saavutused (rekordid) spordiharudes.

Kaitseväge paremad saavutused:

Kergejõustikus.

100 mtr jooks A. klass — 11,2, velt. Kesküll, Pion. p., 25. VII. 25; 100 mtr j. — B kl. — 11,8, kpr. Kuiva, I div. suurt. v., 20. VIII. 25; 200 mtr j. — 23,8, veltv. Kesküll, Pion. pat., 25. VII. 25; 400 mtr j. — 53,2, veltv. Kesküll, Pion. pat., 24. VI. 24; 800 mtr j. — 2:11,2, rm. Öige, Pion. pat., 25. VII. 25; 1000 mtr. j. — 2:52,6, rm. Öige, Pion. pat., 19. VIII. 25; 1500 mtr j. — A. kl. 4:24,2, rm. Antson, 2. jal. r., 27. VIII. 22; 1500 mtr j. B. kl. — 4:36,2, kpr. Hoorep, 10. jal. r., 20. VIII. 25; 3000 mtr j. — 10:10,1, rm. Pukspuu, 10. jal. rüg., 5. VII. 24; 5000 mtr j. A. kl. — 16:53,1, kdt. Jaanus, Kv. üh. õp., 18. VIII. 25; 5000 mtr j. B kl. — 18:7,2, noor Paara, 1. jal. r., 18. VIII. 25; 10.000 mtr j. — 36:17,2, kdt. Jaanus, Kv. üh. õp., 21. VIII. 25; 110 mtr t. j. (91,4 cm) — 16,4, v. a. o. Küttim, Side p., 7. IX. 24.

Teatejooks 4 × 200 mtr — 1:42,1, Lennuv. rüg. meeskond — leitn. Alev, leitn. Raamat, rm. Niinemägi, rm. Sepp; 6. VII. 24. Teatejooks 5 × 400 mtr — 4:45,5, Kv. üh. õp. meesk. — v. a. o. Voll, v. a. o. Miller, asp. Treimann, v. a. o. Uudeldt, kdt. Paide; 7. IX. 24. Teatejooks 800 + 400 + 200 + 100 mtr — 3:49,7, Pion. pat. meeskond — veltv. Efremov, noor Kiiberg, veltv. Kesküll, leitn. Trankmann; 21. VI. 25. Teatejooks 800 + 400 + 200 + 200 mtr — 3:52, Pion. pat. meesk. — rm. Öige, veltv. Kesküll, veltv. Efremov, rm. Kiiberg; 21. VIII. 25.

Kaugushüpe A. kl. — 6.34, üleaj. Freese, Tall. I. kom., 8. IX. 23. Kaugush. B. kl. — 5.94, kdt. Neubaer, Kv. ü. õp., 19. VIII. 25. Kõrgush. — 1.70, v. a. o. Juurikas, Tall. sv. haigem., 24. VI. 25. Kolmikh. — 12.70, kpr. Kask, merekind., 20. VIII. 25. Teivash. — 3.15, veltv. Kesküll, Pion. pat., 20. VIII. 25. Kaugush. h-ta — 2.83,5, kpt. Jõgi, Kindr.-st., 17. VIII. 25. Kõrgush. h-ta — 1.30, kpr. Kask, merek., 18. VIII. 25. Kolmikh. h-ta — 8.65, kdt. Reinveg, Kv. ü. õp., 18. VIII. 25. Kuul (7.257 klg) A. kl. — 13.02, rm. Rosenblatt, 10 j. r., 8. IX. 23. Kuul (7.257) möl. k-ga A kl. 23.35, rm. Rosenblatt, 10 j. r., 8. IX. 23. Kuul (7.257) B. kl. — 11.08, kpr. Kuiva, I d. suurt. v., 19. VIII. 25. Ketas — 37.25, n. a. o. Balzar, Pion. pat. 20. VIII. 25. Ketas möl. k-ga — 66.98, rm. Rosenblatt, 10 j. r., 10. IX. 28. Oda — 48.93, rm. Lehtmets, Aut.-t. div., 19. VIII. 925. Oda möl. k-ga — 74.82, rm. Lehtmets, Aut.-t. div., 19. VIII. 925. Raskus (12,5 kl) — 15.45, veltv. Blumberg, Kv. ü. õp., 21. VI. 25. Graanadiviske — 78.50, rm. Aav, II div. õpek., 10. IX. 23.

Ujumises.

50 mtr vabalt — 34,7, rm. Michelson, Meh. töök., 8. IX. 23. 50 mtr. rakm. — 1:2,8, sv. am. Trubok, sõjam., 6. IX. 24. 100 mtr. vab. — 1:32, n. a. o. Arne-mann, merev., 20. VIII. 25. 500 mtr vab. — 10:31,7, rm. Almos, 6 jal. rüg., 2. VIII. 25. 1000 mtr vab. — 22:32,9, noor Schacott, Kv. ü. õp., 18. VII. 25.

Tõstmises.

Sulgkaal.

Rebimine ühega — 50 klg, tõukamine ühega — 61, rebim. kahega — 65 ja tõuk. kahega — 80, rm. Pärn, Lennuv. rüg., 8. II. 24.

Kergekaal.

Rebim. ühega — 65, I j. madr. Rätsepp, m-r., „Vambola“, 9. XII. 24. Tõukamine ühega — 75, rebimine kahega — 75 ja tõuk. kahega — 100, noor Saar, Kv. ü. õp., 4. ja 5. II. 26.

Keskkaal.

Rebim. ühega — 62,5, v. a. o. Verk, Kv. ü. õp., 7. II. 24. Tõuk. ühega — 78, rm. Olei, III div. suurt. v. 8. XII. 24. Rebimine kahega — 80 ja tõukamine kahega — 103, kpt. Teetsmann, Ratsa rüg., 8. XII. 24.

Poolraskekaal.

Rebimine ühega — 67, tõukamine ühega — 77, rebimine kahega — 89 ja tõukamine kahega — 107, n. a. o. Mändmets, 3. suurt. rüg., 16. I. 23.

Raskekaal.

Rebimine ühega — 60 ja tõukamine ühega — 70, kpr. Kivistik, Ins. pat., 8. II. 24. Rebimine kahega — 82,5 ja tõukamine kahega — 107,5, n. a. o. Torbek, üksik eskadr., 7. ja 5. II. 26.

Tallinna garnisoni parimad saavutused

peale alljärgneva on samad mis kaitsevägegi.

Kergejõustikus.

100 mtr j. B. kl. — 12,0, asp. Kongas, Kv. ü. õp., 20. VIII. 25. 1500 mtr j. A. kl. — 4:29, rm. Öige, Pion. pat., 6. IX. 24. 5000 mtr j. B. kl. — 18:17,2, noor Neumann, Kv. ü. õp., 18. VIII. 25. Teatejooks 800+400+400+200+200+100 mtr — 5:13,5, Kv. üh. õpeasut. meesk. — kpr. Piira, v. a. o. Undeldt, kdt. Koik, kdt. Tentson, asp. Kongas, veltv. Kuk, 25. VII. 25. Teatejooks ümber Tallinna 10×500 m — 14:00, Kv. üh. õp. meeskond — kdt. Borisov, kdt. Al-lert, kdt. Reinveg, kdt. Koik, kdt. Kriisk, v. a. o. Voll, v. a. o. Miller, asp. Treimann, kdt. Lest, ltn. Raamat, 25. V. 24. Kuul (7.257) B. kl. — 10,18, noor Veber-kreutsmann, Harj. R-v. ül. k., 19. VIII. 25. Kuul (5.44) — 14,63, rm. Suuk, Side pat., 25. VII. 25. Gran-viske — 76.40, leitn. Kimm, Ins. pat., 10. IX. 23.

Ujumises.

500 mtr vab. — 10:52,5, I j. madr. Lill, merev., 20. VIII. 25.

Tõstmises.

Keskkaal.

Tõukam. ühega — 71,5 rebimine kahega — 79 ja tõukam. kahega — 99, kpt. Teetsmann, Kv. üh. õp., 16. I. 23.

Poolraskekaal.

Rebimine ühega — 60, n. a. o. Mändmets, Kv. ü. õp. Tõukam. ühega — 76,5, rm. Värter, merekindl., 16. I. 23. Rebim. kahega — 79, n. a. o. Maurus, m-r., „Vambola“, 16. I. 23. Tõukam. kahega — 101, rm. Miildop, Tal. kom. komp., 16. I. 23.

Suusatamises.

3 klm — 19:12,5, II j. madr. Komp, mer. ekip., 11. XI. 22. 5 klm — 27:43,7, kdt. Lossmann, Kv. ü. õp., 12. II. 22. 10 klm — 46:31, II j. madr. Komp, mer. ekip., 19. II. 22. 3 klm rakm. — 15:16, kdt. Lest, Kv. ü. õp., 20. II. 26. 5 klm rakm. — 28:50, v. p. kdt. Langel, Kv. ü. õp., 17. II. 24. 3 klm salkj. rakm. (kergekuulip. jagu — 10 meest) — 18:55, Kv. ü. õp. meeskond — v. p. kdt. Kitt, n. p. kdt. Talbach, kdt. Ve born, kdt. Palosson, kdt. Valdmann, kdt. Mõttus, n. p. kdt. Mik, kdt. Hurt, kdt. Kärn, kdt. Reili, 16. III 26. Teatejooks 5×2 klm — 50:20,6, Kv. üh. õp. meeskond — kapt. Jõgi, veltv. Oronok, rm. Leppik, rm. Tõnnis, rm. Pappa, 16. II. 24.

Uisutamises.

Norrauisukudel.

500 mtr — 57:00, kpt. Susi, 10 jal. rüg., 21. II. 26. 1500 mtr — 3:9,4, kpt. Susi, 10 jal. rüg., 10. II. 23. 5000 mtr — 11:26, rm. Elberg, Pion. pat., 21. II. 26.

Vabadeluisukudel.

1500 mtr — 3:40,4, rm. Tipner, Pion. pat., 21. II. 26. 2000 mtr — 5:10, rm. Tipner, Pion. pat., 21. II. 26. — i.

Kehaline kasvatus I. jalav. rügemendis.

Talvine hooaeg.

O. Puusepp.

I-se rügemendi talvine hooaeg algas läinud aasta sügisel noorte tulekuga väeossa.

Enne noorte tulekut oli korraldatud 2-he nädalaline võimlemise kursus allohvitseridele, kes noorsõdurite juhtimises otsekohe tegevad. Kursuse eesmärk oli ette valmistada instruktore meile kohase võimlemise alal. Kursus tõotas rügemendi kehalise kasvatus üldkava järele, selles ulatuses nagu seda ette oli nähtud noorsõdurite väljaõpetamiseks.

Edasi järgnesid ohvitseridele ja allohvitseridele järjekorralised kehalise kasvatus õppused, kumbagile 2 korda nädalas. Nendel õppustel käsitati: võimlemist, vehklemist, enesekaitset, väljavõimlemist, raskejõustikku, mängu ja kergespordi eelharjutusi. Peaasjalikult kasutati suusaspordiks head lumeriikast talvet, ka hobustega suusatamine ei puudunud. Kevade poole võeti hulka ratsasport. Peale praktiliste tundide oli ka teoreetilisi tunde kehalise kasvatus alal.

Suur puudus tundus täägivehklemise instruktoritest, sellepärast korraldati nendele 1½ kuuline kursus, mis pärastpoole kordamise ja täiendusõppuste näol üksikord nädalas edasi kestsid.

16. jaanuaril korraldas rügement sisemised individuaalvahelised suusavõistlused auhindade peale. Võistlusmaa — 10 klm. Ülesse andnud võistlustele 32 kv., nendest võtsid osa A kl. 9 kv. (45% ohvitseri), B kl. 12 kv.

Omandasid kohad:

A kl. veltv. Eiber Hans I koht ajaga 54 m. 7 sek. n.ltn. Veelman, Aleks. II koht ajaga 61 m. 20 sek. v. a. o. Tambek, Anton III koht ajaga 50 meet. taga.

B kl. kapr. Sepp, Artur I koht ajaga 54 m. 8 sek. rm. Alavere Paul II koht ajaga 57 m. 17 sek. rm. Anton, Joh. III koht ajaga 64 m. 7 sek.

Siin peab tähendama, et veltv. Eiber üks parematest suusatajatest on. Tema tagajärg oleks võinud olla vähemalt 5 min. võrra parem, kui tal ei oleks juhtunud õnnetus, nimelt katkes tal suusarihm 100 m kaugusel stardist. Sellepeale vaatamata ei loobunud ta võistlusest, vaid sõitis stardini tagasi, kus võimalus oli uut suusarihma saada; vahetades viimase, jatkas ta võistlust. Olgugi et teised võistlejad juba mõni klm eemal olid, jõudis ta siiski esimesena kohale.

13. veebruaril korraldas rügement sisemised pataljonide ja koondatud komandode vahelised kõieveo-võistlused. Meeskonna koosseis — 10 meest. Võistlus peeti Hermannil kindluse õuel; ta oli huvitav ja lõbusaks meelelahutuseks suurele pealtvaatajate hulgale. I-se koha omandas koondatud komandode meeskond. Sealsamas kohapeal võitjatele õnne ja edu soovides andis auhinna välja rügemendi ülema abi major Pajusson.

Sellega on lõppenud talvine hooaeg. Praegu kestavad ettevalmistused suvispordiks, milleks meil paremad tingimused. Ei ole enam vaja kitsais ja tolumustes ruumides võimlemise harjutusi teha, sest väljas on õhku ja päikest kõigile. Talvel andis aga ruumide puudus end kibedasti tunda. Kasutati ruume, mis kuidagi nõuetele ei vastanud. Võimlemist tuli tihti teha — 15—20° külma käes. Kahjuks ei ole ka tulevaks talveks paremaid väljavaateid ruumide suhtes.

Kahekordselt tervitatud on meil sellepärast kevad, palju lootusi pannakse tema peale, unustatakse ajutiselt ruumide puudus ja minnakse värskesse jõu ja energiaga suvispordi peale üle.

O. Puusep.

Tallinna garnisoni murdmaajooks.

Tallinna garnisoni spordikomisjon korraldas püha-päeval 16. mail s. a. kevadised garnisoni väeosade vahelised murdmaajooksu võistlused Liivalt Tallinna

*1st jalaväl rügemendi kõieveovõistlus
III pataljoni kaotas komandodele. 15. 26*

17. aprillil korraldas rügement talvise hooaja lõpu puhul Narva garnisoni Sõdurite Kodus täägi- ja espadroni vehklemise ning poksivõistlused. Nendest võtsid osa 24 kv. ja omandasid kohad:

Täägivehklemises:

rm. Siig, Vassily I koht, rm. Sakhai Jüri II koht, n. leitn. Leets, Sergei III koht, rm. Kangro, Aleks. IV koht.

Espadroni vehklemises:

v. a. o. Tombek, Anton I koht, v. a. o. Teterkin, Meinhard II koht, v. a. o. Neero, August III koht.

Poksis:

rm. Karo, Oskar I koht, rm. Matiisen, Joh. II koht, noor Türk, Jüri, III koht.

Sellesarnased võistlused olid esimesed rügemendis, samuti ka garnisonis. Sellepärast pakkusid nad pealtvaatajatele, keda paarisaja ümber, suurt huvi. Vaheaegadel ja võistlejate esinemisel mängis I diviisi orkester. Võistluste lõpul oli pidulik auhindade väljajagamine võitjatele.

Peale nende võistluste võttis rügement osa kõigist garnisoni-võistlustest.

V. S. „Spordi“ aeda. Võistlusmaa pikkus oli üle 5 klm. Vilu ja vihmase ilma peale vaatamata ilmusid võistlusteks üles andnud kaitsevälased peaaegu kõik, ligi 200 meest, määratud ajaks starti. Jooksu asuti suure vihmaga kaunis külma tundega. Sellepeale vaatamata, et jooksta tuli kogu aeg libedal teel vastu külma tuult ja vihma, võistlustest osavõtjate meeleolu oli finišis ülev ja kõigil nahk soe — külma vihma tunti soojal nahal karastava dušina.

Jooksu algas hea eduga v. a. o. Niit; tal oli jooksu hoo järele otsustades kõige rohkem väljavaateid esimesele kohale pääsemiseks, kuid õigema jooksutee otsimisel sattus aiaviljamaale porisse ja mees tuli selle tõttu ainult üheteistkümnendaks finiši. Jooksu võitis seekord tuntud sportlane noor Laurson, kuna kadett Jaanusel leppida tuli teise kohaga.

Võistluste tagajärjed olid:

1) Noor Laurson — 17:8,3, Side pat.; 2) kdt. Jaanus — 17:17,6, Kv. üh. õp.; 3) kdt. Veborn — 17:20,5, Kv. üh. õp.; 4) kdt. Russmann — 17:56,5, Kv. üh. õp.; 5) rm. Sternfeldt, Kv. üh. õp.; 6) kpt. Müülmann, 10. jalav. rüg.; 7) kdt. Mõttus, Kv. üh. õp.; 8) kpt. Brandt, 10 jalav. rüg.; 9) rm. Kask,

Kv. üh. õp.; 10) rm. Aalep, Kv. üh. õp.; 11) v. a. o. Niit, Pioneer pat.; 12) kdt. Kiljak, Kv. üh. õp.; 13) n. p. kdt. Talbach, Kv. üh. õp.; 14) rm. Köismann, Kv. üh. õp.; 15) kdt. Suuder, Kv. üh. õp.

Esimesele viieteistkümnemele jagas peale jooksu Kaitseväge kehalise kasvatusse juhataja kolonel-leitnant

Maser auhinnad välja. Auhindadeks oli mitmesugune spordivarustus ja teised tarbeabinõud.

Möödunud võistlused kinnitasid, et ka äärmiselt halvad ilmad ja rasked tingimused ei vähenda meie kaitseväge sportlises peres tunni võistlusteks.

g.

Sõjaväelised teated.

Jaapani tagavaraväe ohvitseridest.

Jaapani teenistuskohusline kodanik kutsutakse väeteenistusse 20. aastast. Väeteenistuse esimesed 7 aastat ja 4 kuud on jaotatud tegeliku teenistuse ajajärguks, mis harilikult on 1 aasta 10 kuud ja 20 päeva, ja esimese järgu tagavaraväe teenistuseks. Esimese järgu tagavaraväe perioodile järgneb 10. aastane teise järgu tagavaraväes olemise ajajärk. Kui teise järgu tagavaraväe arvel olemise aeg on lõpnud, jääb tagavaraväelane rahvuslise väe arvele kuni ta saab 40. aastaseks.

Jaapani reserv-ohvitserid jagunevad 1. järgu ja 2. järgu tagavaraväe ohvitserideks. 1. järgu tagavaraväes tõuseb ohvitseride arv 16. 000 ja 2. järgus 14.000 peale.

Tagavaraväe ohvitserid loetakse nooremateks võrreldes tegevasteenistuses samas aukraadis olevate ohvitseridega. Tagavaraväe ohvitserid seisavad nende diviiside nimekirjades, missuguste diviiside piirides nad asuvad, kuid neid võib tagavaraväelase enese soovi kohaselt diviisilema loaga teiste diviiside nimekirjadesse üle kanda.

Tagavaraväe ohvitserid kannavad vormiriideid ainult sõjaajal, õppustel ja ametlistel toimingutel.

Esimese järgu tagavaraväe ohvitseri saadakse kolmel teel.

a) Vabatahtlistest, kes on teeninud üks aasta ja läbi teinud tarvilised katsed;

b) Ohvitseridest, kes on läinud tegevast teenistusest tagavaraväkke;

c) 1. järgu tagavaraväe allohvitseridest, keda kohaseks peetakse ohvitserideks ülendamiseks.

Suurem osa nooremaid tagavaraväe ohvitseri saadakse üheaastaselt vabatahtlisel alusel teeninud meestest. Peale väeteenistusesse astumist teenivad need vabatahtlised 4 kuud ühelalusel harilikkude noorsõduritega. Selle järele nimetatakse nad „esimese klassi sõduriteks“ ja neid õpetavad üksusest selleks eriti välja valitud ohvitserid. Selle järele nimetatakse neid ase-kapraliteks ja oma teenistuse aja üheksanda kuu lõpul võib neid kapraliteks ülendada, kuid täidavad ikkagi lihtsõduri ülesandeid, välja arvatud ainult õppetegevusse puutuvad ülesanded.

Kaheteistkümnenda kuu lõpul korraldatakse üheaastaste vabatahtlikele praktilised ja teoreetilised katsed. Praktilised katsed jalaväe kandidaatidele sisaldavad rühma juhatamist kompanii drilliõppustel; rühma juhatuse kohuseid iseseisvalt tegutsedes; sõjaväe skeemide tegemist; laskeharjutusi ja mõõgaklemmist. Iga üks aasta vabatahtlikult teeninud sõdur on kohustatud ilmuma neile katsetele. Need, kes ei ilmu, arvatakse tagavaraväkke kapralitena, kuid neid võib pärast siiski ohvitserideks ülendada.

Kandidaatidel, kes katsed eduga läbi teinud, on õigus kas tegelikku teenistust peale katsete sooritamist veel kolm kuud jätkata ja saada tagavaraväe nooremleitnandiks või tulla mõlemal järgmisel kahel aastal kolmenädalalisele õppusele ja teha katsed läbi tagavaraväe nooremleitnandi aukraadi saamiseks teisel aastal.

Teise järgu tagavaraväe ohvitseri komplekteeritakse a) üleviimise teel I järgu tagavaraväe ohvitseride nimekirjast.

b) üleviimise teel tegevast väest.

c) II järgu tagavaraväe allohvitseridest, kes on ülendatud ohvitserideks.

Tagavaraväe ohvitseride ülendamine.

Rahua ajal tagavaraväe nimekirjas seisvaid ohvitseri ei ülendata, välja arvatud haruldased juhtumused. Sõjaajal ülendatakse tagavaraväe ohvitseri ühisel alusel regulaarväe ohvitseridega.

Tagavaraväe nimekirjas seisvatel ohvitseridel on ette teada nende ülesanded ja kuhu minna teenistusse kutsumise puhul. Nii näiteks teab tagavaraväes olev leitnant, et tema saab teenistusse kutsumise puhul „teatava rühma ülemaks teatavas kompaniis, 2-ses pataljonis 108. tagavara jalaväe rügemendis.“

Kuna tagavaraväe ohvitseride õppe-ajajärke on aegajalt muudetud, on praegusel ajal maksvad järgmised õppe-ajajärgud:

Liik	Tagavaraväe klass	Aasta ehk tagavaraväe teen.	Õppe-nädalaid
1. Väli-ohvitserid . . .	I	2-ne a.	5 näd.
2. Kompanii-ohvitserid	I	2-sel ja vaheaegade järele 10 a. jooksul	5 „
3. Ohvitserid endistest üheaasta vabatahtlikkudest	—	4-dal ja 6-dal aastal	5 „
4. Väli- ja kompanii-ohvitserid	II	2-sel a.	3 „
5. Ohvits. endistest üheaasta vabatahtlikkudest	II	2-sel a.	3 „
6. Rivitu ohvits.	I ja II	2-sel a.	3 „
7. Rivitu ohv. endist. 1 a. vabatahtlikkudest	I	4. ja 6. a.	3 „

Näib olevat täiesti võimalik, et tagavaraväe ohvitseride nimetamises, õppuses ja ülendamises läbi viiakse väga põhjalik muudatus lähemate aastate jooksul. Kõikidele Jaapani avalikõiguslastes ja erakoolides käivatele noormeestele, kes füüsiliselt kõlbulised, on ette nähtud 4 tundi nädalas sõjalist treeningut. See treening on laiendatud umbes 1/2 miljoni nooremehe peale ja kolledžites või ülikoolides saavad noormehed nii sõjalist õppust mitu aastat. Uus õppekava sihiv välja tagavaraväe ohvitseride õppe korpuse loomisele, mis valmistab ette häid tagavaraväe ohvitseri. Arvata on, et üheaasta vabatahtlikkude süsteem niisugusena ära kaob ja kolledžite õpilased, kes saanud algtreeningu koolides, ei vaja üle 6 kuu tegelikku teenistust selleks, et ülendus saada tagavaraväe ohvitserideks. Sõjaväeline õppus koolides suurendab niiviisi tagavaraväe ohvitseride koosseisu Jaapanis mõne aasta jooksul mitmekordselt.

J. A-n.

Sõjateenistustaja lühendamine Belgias.

Käesoleva aasta algul otsustas sõjanõukogu sunduslikku sõjateenistustasaga lühendada 10 kuu peale (v. „Sõdur“ nr. 7/8); hiljuti võttis aga saadikutekojade komisjon vastu seaduseelnõu, mis sõjaväes sundusliku teenistustasaja ajutiselt 10 kuu peale lühendab. Hiljem määratakse teenistustasaja pikkuseks lõpulikult 6 kuud.

Ka Soomes on üles võetud küsimus, vähendada sunduslikku sõjateenistustasaga 12 kuu pealt 6 kuu peale tingimusega, et vabatahtlik kaitseleit vabariigi julgeoleku kaitse oma peale võtab.

Saksamaa kaotused Ilmasõjas.

„Sõduris“ nr. 16 ilmus sõdivate riikide kaotuste kokkuvõtte Ilmasõja kohta. Nüüd avaldati hiljuti Saksamaal viimased statistilised andmed Saksamaa kaotuste kohta Ilmasõjas. Surmuna kaotas Saksamaa Ilmasõjas 1.040.000 meest, haavatutena 4.250.000, nende hulgas 1.163 naist.

Jaapan relvastub.

Ühisriikide lennuasjanduse ajakirja „Aero-Digest“ teatel saab Jaapan enesele 1931 aastal kõige suurema õhulaevastiku maailmas. Nimelt võetakse 1928.—31 a.a. Jaapani eelarvesse 100 miljoni dollarit õhulaevastiku ehitamiseks ja korraldamiseks. Juba praegu on Jaapanil sama palju lennukoid kui Põhja-Ameerika Ühisriikidel.

1927 a. alates on Jaapani sõjalaevastiku ehituskavas ette nähtud 4 ristleja, 3 kahurlaeva, 20 miinihävitaja, 5 allveelaeva ja 5 tanklaeva ehitus, mis kokku 325 miljoni jeni maksma läheb.

Inglise lennuväe ja laevastiku suurendamine.

Inglise õhuministeerium kavatab muuta Hendoni sõjaväe aerodroomi õhukaitse-baasiks. Sellekohases kavas on ette nähtud paigutada aerodroomile alaliselt 1 regulaar-eskadrill, 1 eriülesannete tagavara-eskadrill ja 2 abieskadrilli. Seega oleksid aerodroomil alaliselt 1000—1500 õhuväelast, kellest pooled kuuluksid irregulaar-väeosadesse. Lennuväljal seisaks 48 esmajärgu lennukit, millest 12 kuuluksid regulaar-eskadrilli.

Veebruari keskel lasti Portsmouth'is vette uus ristleja „Suffolk“, mille ristimist toimis markiis Bristol. „Suffolk“ on esimene 5 ristlejast, mis Washingtoni kokkuleppe alusel ehitati; ta on väljasurvega 10 tuhat tonni ja varustatud 8-tolliliste kahuritega. Ristleja pole veel lõpulikult valmis. Eelpool nimetatud 5 uut ristlejat on määratud vanade asemele.

Veebruari lõpul lasti vette allveepaat „ZZ2“, mis kõige suurem kogu ilmas. Allveelaeva joonistused, dokumendid ja konstruktsioonide isäraldused hoitakse täielises saladuses.

Torquay's kõnet pidades ütles admiraliteedi esimene lord Bridgeman: „Summa, mille admiraliteet tuleval aastal kokku hoiab, ei kata mitte ainult uute sõjalaevade ehituskulusid, vaid ta annab isegi ülejäägi 2 miljoni £ suuruses. Peaaegu kõik kärpimised on tehtud admiraliteedi nõuandjate eneste poolt kooskõlas varaametiga“.

Prantsusmaa.

„Echo de Paris“ teatel olevat Prantsuse kõrgem sõjanõukogu otsustanud, et Prantsuse vabariigi julgeolekuks 20 diviisist küllalt on. Väeteenistustasaja lühendamine olevat võimalik vaid siis, kui teatavad tingimused täidetud.

Itaalia.

„Tribuna“ teatel on Itaalia mereministri abi admiral Sirian seletanud, et praegune silmapilk Itaalia sõjalaevastiku sõjakorral soodsatesse tingi-

mustesse asetaks, kuid on ette näha, et Itaalia sõjalaevastik 1927 a. alates vananema hakkab, mis 6—7 a. kriitiliseks võib muutuda. Vahemerel olevat Itaalia kõigesuuremad huvid ja sellepärast pidavat Itaalia valitsus aegsasti oma sõjalaevastiku täiendamise peale mõtlema ning criti rõhku panema allveepaatidele, millede ärakaotamine ainult rikastele mereriikidele kasulik võib olla.

„Tribuna“ juhtkirjas käsitleb lehe peatoimetaja sama küsimust ja juhib tähelepanu sellele, et Vahemeres Inglismaal ja Prantsusmaal terve rida sõjasadamaid on, nagu Suez, Gibraltar, Malta, Bizerta, Korsika j. t. Seepärast tulevat Itaaliale criti Prantsusmaa (?) relvastumist silmas pidada. Itaalia mereväes tulevat tingimata reform läbi viia, — mitte asjata ei seisvat Il Duce Mussolini isiklikult kolme sõjaväelise ministeeriumi (maa-, mere- ja õhuministeeriumi) eesotsas.

Türgimaa.

„Chicago Tribune“ teatab, et Türgi valitsus praegu Musta- ja Vahemere sadamaid ning Dardanale ja Traakia piiri kindlustab Nõukogude Venest sisseveetava materjaliga. Türgi agendid ostavat välismaal suurel hulgal sõjaväevarustust kokku. Kemal-Paša teeb ettevalmistusi suurteks kevademanöövriks läänepoolses Väike-Aasias, mis mõeldud on vastumeelvaldusena Mussolini hiljutise Triipoli reisile.

Märkus: Käesolevad sõjaväelised teated on tõlgitud viimaseist „Revue Maritime“, „Army, Navy & Air Force Gazette“, „Aero-Digest“ ja „Army and Navy Journal“i n-reist.

E. Ms.

Uuem lennuki kuulipilduja „Darne“.

Toimetuse märkus.

On katkelisi andmeid, mis lasevad oletada, et „Darne“ klp. meie oludes ei ole vastuvõetav relv. Siintoodud andmed lasevad oletada vastupidist. Oleks väga soovitatav, et relvanduses autoriteetsed isikud klp. „Darne“ kohta „Sõduris“ veel sõna võtaks.

Prantsuse, Inglise, Vene ja paljude väikesemate riikide lennuvägedes oli kogu Ilmasõja kestvusel tarvitusel kuulipilduja Vickers — piloti käsutada (sünchroniseeritud) ning kuulipilduja Lewis — lendurvaatleja käsutada (turellil). Need mõlemad relvad püüsid täielikult mitmetes lennuvägedes ka peale Ilmasõda ja püüsid veel tänapäev suurtes lennuvägedes, kus tehniliselt ning ka majandusliselt raskendatud üleminek uemale süsteemile. Nagu kõigil aladel nõnda otsitakse ka lennukite relvastuses paremusi. Kuna lendamine ja eriti õhulähing sünnivad isesugustes oludes, siis esitatakse lennukite relvale peajasalikult järgmised nõuded: 1) lihtne konstruktsioon, 2) kerge kaal, 3) ustav töö ja 4) minimaalse ajaga maksimaalne töö. Lendurvaatleja kuulipilduja Lewis on Ilmasõjas, olgugi gaasirelvana, teeninud üldise lugupidamise. Mõned puudused praegusel ajal on kõrvaldatud sel teel, et neid relvu asetatakse ühele vaatleja istme turellile paarikaupa, s. o. kaks kuulipildujat.

Varsti pärast Ilmasõda konstrueeris Prantsuse tehas „Darne“ St. Etienne'is uue kuulipilduja „Darne“ kui sünchroniseeritud relva, milline lenduri käsutada ja töötab ühenduses lennuki mootoriga, lastes läbi propelleri. See uus relv äratas tähelepanu oma lihtsa ehituse, kerge kaalu, suure tulistamisvõime ning ka odavuse tõttu. Sünchroniseeritud klp. Vickersi ja klp. „Darne“ mõned omadused on toodud kohe allpool:

Relva nimetus	Kaal klg	Üksiku-te osade arv	Maksimaalne tulejõud minutis	Üksikhinnad (1923/24 a. andmet.)
Vickers	14,5	86	700 1000*)	125 Ingl. naela
Darne	7,5	66	kuni 1200	6000 Pr. franki

Peale selle on klp. Darne oma kogu poolest klp. Vickersist väiksem, mis võimaldab teda hästi lennukile monteerida, isegi kandepindadesse. Katsed uue süchr. klp. „Darnega“ loeti küll õnnestanuteks, kuid mõnes asjas leiti vähemaid puudusi. Tehas asus puuduste kõrvaldamisele. Prantslased ise andsid kiitvaid otsusi „Darne“ kohta, kuid silmas pidades suurt Vickersite tagavara oma lennuväes ning mõningaid muudatusi „Darne“ juures — ei võetud seda uut relva ametlikult veel tarvitamisele. Kõigi sarnaste lennukite tellimistel, kus lenduri käsutada on neli süchr. kuulipildujat, prantslased nõudsid siiski, et lennukile monteeritaks kaks Vickersit ja kaks Darne. Viimased paigutati peajasjalikult lennuki ülemisse kandepinnasse.

Kui paar aastat tagasi Poola, Rumeenia ja Jugoslaavia tellisid Prantsusmaalt sajad lennukid, siis varustati nad kõik „Darne“ kuulipildujaga. Meie naaber Soome, tellides lennukeid, lasi neid samuti „Darnega“ relvastada, kuid pärast on need relvad maha laidetud. Põhjused ei ole täpselt teada, kuid katsete aktid kõnelevad suurtest lasketakistustest. Teiselt poolt on aga kuulda, et Soome omad „Darne'd“ lasi valmistada Saksa padrundi jaoks ja et olemasolev katsetel tarvitatud sõjaaegne laskemoon olevat olnud vana. Teatavasti valmistatakse lennuväe padrundi eriliste tingimuste kohaselt kindlate tähtaegade jaoks. Siis oli veel kuulda, et ka Čehho-Slovakkia ei olevat rahul „Darnega“ tulemustega oma lennuväes. Samal ajal aga Poola, Rumeenia ja Jugoslaavia järgmiste lennukite seeriade tellimiste juures lasevad neid endiselt relvastada „Darnega“ ja „Darne“ ilmub Prantsuse uuematel lennuki tüüpidel.

Viimased teated kõnelevad, et tehas on „Darne“ juures lõpulikult kõik vajalised muudatused nõuetele vastavalt läbi viinud ning et igasugused katsed selle uue lennuki relvaga on lõpnud. Paralleelselt katsetega Prantsusmaal sündisid lõpulikud katsed Itaalias. Muuseumis laskis neil katsetel üks „Darne“ ilma ühegi takistusest välja 9200 padrunit. Kuna ühe õhulahuingu vältusel (sedagi mitme pealetungiga) lennuki relval üle 600 padrundi välja ei tule lasta, siis on saavutatud resultaat — 9200 padrunit — hiilgav tagajärg. Tulemus oli see, et Itaalia lennuväes otsustati „Darne“ kuulipildujale üle minna. Praegusel ajal on tehas Itaaliast tellimise saanud 1000 relva peale. Poola on täiendavalt tellinud 500 relva ning Serbia 300 relva.

Mitmed meie vanemad lennuväelased tahavad ka meie lennuväes seda uut lennuki süchr. kuulipildujat näha. Mõnelt poolt aga ollakse selle soovi vastu, tugenedes Soome ja Čehho-Slovakkia andmetele kui ka sellele, et „Darne“ olevat alles uus ja tundmata relv. Soovitatakse jääda Vickersi juurde või üle minna Madseni. Lähem tulevik loodetavasti näitab, kuidas laheneb see küsimus, mis tahtmatult kipub omandama võitluse iseloomu.

A.-g.

Prantsusmaa värviline sõjavägi.

Praegu on Prantsusmaal värvilist sõjaväge 242 tuhat meest; neist on tuniislasi, alžiirlasi ja marokkolasi 120 tuh. ning neegreid 90 tuhat, ülejäänud 12 tuh. meest on teistest asumaadest.

*) Erilise lisisessedeaga klp. Vickersi juures.

Uue sõjaväeteenistuse seaduse järele kavatakse värvilist sõjaväge suurendada 280 tuhande mehe peale; mobilisatsiooni puhul võib aga Prantsusmaa 1.800.000 moodsalt õpetatud ja relvastatud värvilist sõdurit rindele saata. Et Prantsusmaal sündivus järjest kahaneb, siis loodavad prantslased selle tõttu tekkinud „auku“ suluda värviliste sõduritega.

Värvilisi vägesid tarvitasid prantslased peajasjalikult võitlustes pärismaalaste vastu (näiteks Marokkos riffide ja Süürias druuside vastu). Nende tuuma moodustavad võoraste-leegioni rügemendid. Võoraste-leegionis (neli rügementi) on praegu umbes 30.000 meest, neist on 22.000 sakslased.

Itaalia.

Võistlus lennuki juhi kutse saamiseks. — Ohuministeerium, püüdes saada tarvilise arvu lennukite ja hüdrolaanide juhte praegu formeerimisel olevate uute eskadrillide tarvis, on välja kuulutanud võistluse noortemeestele 20—26 aasta vanaduseni, kes sooviksid lennuki juhtide kursustele astuda. Kursustele astuda soovivad nooredmehed, peale tarviliste füüsiliste omaduste, peavad olema hea iseloomuga, hea elukommetega ja keskkooli haridusega. Vastu võetakse kursustele esialgu 400 noortmeest. Nooredmehed määratakse praegu maksvate määruste järele peale kursuste eduka lõpetamise veel mitmete era lennukijuhtide koolide juurde kursustele. Kõige selle eest peavad nad kohustuse andma, et nad 6 aastat sõjaväes teenivad.

Kooli lõpetamisel ja peale mitmete edukalt lõppenud katsete lennukite juhtimises nimetatakse nad lennuväe veltveebileteks ja kutselisteks (brevet) lennuki juhtideks. Selle järele komandeeritakse nad eskadrillide juurde, kus peale teatava perioodi lisatreeningu sõjaväe lennukitega omandavad kutselise lennuki juhtide nimetuse täielikult.

Ohvitseride ettevalmistamine Čehho-Slovakkias.

Ohvitseride ettevalmistamine sünnib Čehho-Slovakkias sõjakoolis, mis kannab nimetust „Akademia Vojskova“. Kursus kestab seal kaks aastat, ning sinna võetakse vastu ainult täieliku keskkooli haridusega kodanikke. „Akademia Vojskova“ lõpetamisel nimetatakse nad leitnantideks ja komandeeritakse sõjakooli sõjariistade osakonda, kus nad läbi teevad lõpuliku sõjalise õppuse. Jalaväe ohvitseride ettevalmistamine sünnib Milovitsas, ratsaväe ohvitseride — Hodoninas, kahurväe ohvitseride — Olomuntsas, sapöör ohvitseride — Litomeshitsas ja teiste — Chebas. Õppus eri sõjariistade osakonnas kestab üks aasta.

Reserv ohvitseridele on Čehho-Slovakkia sõjaministeerium korraldanud erilised kursused, mis sunduslikud kõigile neile, kes käesoleva aasta maikuu teenistusest on vabastatud. Kursuste ülesandeks on korjata ja laiendada reserv ohvitseride sõjalisi teadmisi. Iseäranis suurt tähelepanu pööratakse kursustel sõjatehnikale ja uuemaaja sõjariistadele. Kursuste lõpetajad ohvitserid ülendatakse tulevikus teenistuse astmetes. Reserv ohvitseride kursused on organiseeritud kõikide Čehho-Slovakkia sõjaväe garnisonide juures, millede raioonis asuvad vähemalt 20 reserv-ohvitseri. Kursused on jagatud kolme järku. Esimeses võetakse läbi militaar teadmised ja praktilised õppused, teises — roodu ja tesite sarnaste sõjaväeüksuste juhatamine, ning kolmandas — pataljoni juhatamine. Praktilise õppuse läbiviimiseks komandeeritakse reserv-ohvitserid garnisoni väeosade juure. Seal, kus reserv-ohvitseride arv ulatub üle 20, peetakse õppusi tsentrumist komandeeritud ohvitseride-instruktorite, kuid kus see arv alla 20, garnisoni regulaar sõjaväe ohvitseride kaasabil.

A. Tr.

Katkeid Liivimaa kroonikast.

B. Russov'i järele leitnant P. Hasenjäger'i joonistused.

Kuidas Liivimaa esimest kord üles leiti ja ristiusku pöördi.

1. Aastal 1158 olid Bremeni kaupmehed esimesed, kes Liivis maale tulid.

2. Ja need paganad tulid, kui ristirahva kaupmehi nägid, neile jäledal viisil vastu, võtsid nende vara ja tapsid mõned surnuks.

3. Viimaks sobiti rahu, mida nad kumbalgi poolt töotasid truusti pidada.

4. Korra oli preester Meinhart nende kaupmeestega maale tulnud. Seesama hakkas paganatele kuulutama ristiusku ja õpetama kõige hoolega.

5. Venelased, eestlased, leedulased, saarlased ja kurelased hakkasid liikuma ja võtsid sõjariistad, kui kuulsid, et ristiusk Liivimaale on tulnud.

6. Kristlaste usk ja võimused maal kasvas väga ja Meinhart kuulutas hoolega ristiusku ja pööras palju paganarahvast. (Järgneb).

Rahvusvaheline Fotograafia Näitus Eestis

avati pühapäeval 16. mail s. a. Tallinnas Harju-värvamäel. Väljapanekutega esinevad näitusel: Ameerika, Austria, Eesti, Hollandi, Itaalia, Norra, Poola, Rootsi, Saksamaa, Shveits, Soome, Čehhoslovakkia, Ungari ja Venemaa. Näitus on korraldatud „Eesti Foto-Klubilt“ tema 5. aastapäeva puhul. Näitus on jaotatud nelja osakonda: I osakond (kunstiline fotograafia), kuhu kuuluvad fotoamatööride ja nende ühingute väljapanekud. See on suurem osakond; nimekirja järele on siin 552 väljapanekut. Muude seas esineb siin Lennuväe rügemendi õppejaoskond 4 väljapanekuga. Eesti jaoskonnas paistab eriti silma kui algupäraste süžeedega nii ülihea tehnikaga Hans Vanaveski. Tema väljapanekutest tuleks eriti mainida „Setu külas“, „Maastik sõduritega“ (Sõdurites tunneme ära Kõrgema Sõjakooli õpilasi, kes 1925 a. suvel Lõuna-Eestis olid välisõidul), „Päikese loodel“, „Aktid“. Iga esitatud rahva väljapanekutes käsitatud süžeedes leiad midagi erilist, omast peamiselt sellele rahvale. Ka tehnikas on suuri erinevusi, näiteks Ameerika.

II osakond. Fotograafia loomulikes värvides. Selles osakonnas esinevad Dr. F. Keller Tallinnast ja W. A. P. Smit Harlemist (Holland).

III osakond. Teaduslik fotograafia. Siin esinevad Lennuväe rügemendi õppejaoskond rikkaliku koguga aerofoto alalt ja hra Karl Schneider (Tallinna) kohtu ekspertiisi kuuluva mikrofotograafia alaga.

IV osakonda kuulub fotogr. kirjandus ja kirjastus. Käesolev näitus üllatab vaatajat ootamata saavutustega foto alal. Foto aparaadi tähtsus on teoreetiliselt üldtunnustamist leidnud sõjaväe luures. Käesolev näitus peaks ergutama elukutselisi sõjaväelasi foto alale lähenema ka praktiliselt: siin näed, mis võib anda foto ja milliseni täiuseni võib jõuda ka asjaarmastaja (amatöör) tõsise tööga.

Kokkuvõtteks kasutan huvitavast näituse album-nimekirjast H. V. mõtteid (tarviliselt minu poolt muudetud): käesoleva näituse paremate fotomeistrite tööd tõendavad kõige paremini, et fotoaparaat kõlbab väga hästi kunstniku tööriistade hulka. Fotograafia teel on loodud pildid, mille kunstilist väärtust ei eita ka kõige nõudlikum kunstnik ega kunstikriitik. Samuti on ta (fotoaparaat) üks tähelepanu vääriiv ja omapärane relv nüüdisaja sõja luures. K.

Vastutav toimetaja A. Traksmann.
Väljaandja: Sõdur, Tallinn, Uus tän. nr. 10.